

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Κ' ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Τίτλος Πτυχιακής Εργασίας:
**«Η ελληνική κρίση χρέους της περιόδου 2010-
2014 - Αίτια - Λήψη μέτρων
για την αντιμετώπισή της»**

Ανδριώτη Γεωργία

Καραμπέτσος Ανδρέας

Σπηλιωτόπουλος Κωνσταντίνος

Επιβλέπων Καθηγητής: Βάσιος Ηλίας Πάτρα 2016
Πάτρα 2016

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μας κ. Ηλία Βάσιο για τη πολύτιμη συνεργασία, τη βοήθεια και την υπομονή που υπέδειξε κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας μας.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
----------------	---

ABSTRACT	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο – Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	7
1.1. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	7
1.2. ΕΛΛΑΔΑ: ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	9
1.3. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	10
1.3.1. Δημόσιο χρέος και έλλειμμα	12
1.4. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	13
1.5. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	14
1.5.1. Οι υπεύθυνοι της ελληνικής οικονομικής κρίσης	15
1.6. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο – Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ.....	19
2.1. ΣΥΝΤΟΜΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	19
2.2. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ	22
2.3. ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ	24
2.3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (2010-2015).....	32
3.1. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΡΑΠΕΖΩΝ (2010-2013).....	32
3.1.1 Κεφαλαιακές ανάγκες.....	32
3.1.2. Σχέδιο ανακεφαλαιοποίησης	34
3.1.3. Διαδικασία της ανακεφαλαιοποίησης	36
3.1.4. Ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών 2014-2015.....	37
3.2. ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	40
3.3. Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	44
3.3.1. Τα αίτια της αύξησης της ανεργίας	44
3.3.2. Η εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα.....	45
3.3.3. Συνέπειες της ανεργίας	49
3.4. ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ ΜΙΣΘΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΕΩΝ.....	49
3.5. Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο – ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	58
4.1. ΠΑΤΑΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΤΟΜΕΑ.....	58
4.2. ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	61

5.1. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	61
5.2. Η ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ.....	61
5.3. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	62
5.3.1. Κατάρτιση Ερωτηματολογίων.....	62
5.3.2. Δειγματοληψία και απογραφή	62
5.4. ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	63
5.5. ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ	63
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	95
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	98
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	99

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βασικός στόχος στην παρούσα πτυχιακή εργασία είναι να μελετηθεί η πορεία της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα από το 2010 μέχρι το 2014, καθώς και τα βαθύτερα αίτια που οδήγησαν τη χώρα στη σημερινή κατάσταση.

Το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας αναλύει τις πρώτες επιπτώσεις της κρίσης στην ελληνική οικονομία. Πιο συγκεκριμένα, επικεντρώνεται στο δημόσιο χρέος και έλλειμμα, καθώς και στα αίτια της παγκόσμιας αλλά και εγχώριας οικονομικής κρίσης, που οδήγησαν στη σημερινή ύφεση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο δίνεται εν συντομία το χρονικό της ελληνικής οικονομικής κρίσης, με τις σημαντικότερες πολιτικές και οικονομικές φάσεις που οδήγησαν στην ψήφιση του πρώτου και δεύτερου μνημονίου. Επίσης καταγράφονται και οι σημαντικότερες κοινωνικές συνέπειες που επέφεραν τα μέτρα λιτότητας στη χώρα μας.

Στο τρίτο και σημαντικότερο κεφάλαιο, παρουσιάζονται με αριθμούς και διαγράμματα οι επιπτώσεις της κρίσης στην ελληνική οικονομία, ξεκινώντας από την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών (2010-2015), και την πτώση στο χρηματιστήριο, μέχρι την αύξηση της ανεργίας και της φτώχειας στην Ελλάδα σε πολύ υψηλά επίπεδα, καθώς και για τις περικοπές των συντάξεων και των μισθών.

Στο τέταρτο κεφάλαιο προτείνονται μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης, όπως η πάταξη της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, καθώς και οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο περιλαμβάνεται η μεθοδολογία της έρευνας, που ακολουθήθηκε στην πτυχιακή εργασία, καθώς και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη μελέτη αυτή.

ABSTRACT

The basic aim in this thesis is to study the course of the economic crisis in Greece from 2010 to 2014, and tackle the root causes that led the country to the present situation.

The first chapter analyzes the initial effects of the crisis on the Greek economy. In particular, it focuses on public debt and deficit, and the causes of the global and domestic economic crisis, which led to the present recession.

The second chapter is given briefly the chronicle of Greek economic crisis, the most important political and economic phases that led to adoption of the first and second memorandum. We also described the major social consequences that the austerity measures brought in Greece.

In the third and most important chapter, we gave with numbers and charts the impact of the crisis on the Greek economy, starting from the recapitalization of banks (2010-2015), and the fall in the stock market until the rise in unemployment and poverty in Greece at very high levels, as well as for pensions and cuts in wages.

In the fourth chapter we proposed measures for tackling the crisis, such as the fight against corruption in the public sector, and labor market reforms. The fifth and last chapter includes research methodology followed in the thesis and the conclusions drawn from this study.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο – Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

1.1. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Είναι πλέον σύνηθες η κρίση του 2008 να ταυτίζεται με την κατάρρευση της Lehman Brothers: μιας επενδυτικής τράπεζας που λειτούργησε επί 148 χρόνια, που δεν πτοήθηκε από έναν εμφύλιο πόλεμο, δύο παγκόσμιους πολέμους, από το Κραχ του 1929, καθώς και από τις υπόλοιπες κρίσεις που έπληξαν την Wall Street συνολικά. Αν και η κρίση του 2008 δεν ξεκίνησε από τη Lehman, η κατάρρευσή της συγκλόνησε ολόκληρο τον κόσμο και τον ανάγκασε να αποδεχθεί ότι η μεταπολεμική εποχή είχε τελειώσει και μια νέα περίοδος γενικευμένης ανασφάλειας την είχε διαδεχθεί. Αφήνοντας τη Lehman να καταρρεύσει, η αμερικανική κυβέρνηση έδωσε τη χαρακτηριστική βολή στην «ηρωική» εποχή – μια εποχή που χαρακτηρίστηκε από την ακλόνητη πίστη στη σοφία των αγορών και στην ανίκητη ισχύ της Wall Street. (Βαρουφάκης, Γ., κ.ά., 2011: 13)

Η πιο συνηθισμένη αφήγηση για τα αίτια της κρίσης του 2008 επικεντρώνεται στην αγορά κατοικιών στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην αδυναμία πολλών δανειστών να αποπληρώσουν τα δάνειά τους. Ως αφετηρία θα μπορούσε να θεωρηθεί η λεγόμενη «απορρύθμιση» του χρηματοπιστωτικού συστήματος που άρχισε τη δεκαετία του 1980 στη Μεγάλη Βρετανία και συνεχίστηκε και στη δεκαετία του 1990. (Βαρουφάκης, Γ., κ.ά., 2011: 15)

Το καλοκαίρι του 2006 το επιτόκιο της Κεντρικής Τράπεζας των Ηνωμένων Πολιτειών είχε ανέλθει στο 5,25% (από 1% που ήταν τον Ιούνιο του 2004). Αυτή η αύξηση του επιτοκίου έκανε αδύνατη των πληρωμή των δόσεων των επισφαλών στεγαστικών δανείων, όπως και των ομολόγων που ήταν καλυμμένα με τα δάνεια αυτά. Οι κατασχέσεις κατοικιών δεν ήταν αρκετές για να εξυπηρετηθούν τα δάνεια, καθώς η τιμή των ακινήτων είχε ήδη μειωθεί κατά μεγάλο ποσοστό, μια και η ζήτηση ήταν πλέον σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Αυτή η κατάρρευση στην αγορά των ακινήτων οδήγησε τράπεζες στη χρεοκοπία και, ως επακόλουθο, επέφερε μείωση εμπιστοσύνης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, με την κρίση να περνά και στην «πραγματική οικονομία» λόγω της αύξησης της ανεργίας και του περιορισμού των δραστηριοτήτων σε πολλούς κλάδους – και ιδιαίτερα σε εκείνους που σχετίζονται με την αγορά ακινήτων. (Βαρουφάκης, Γ., κ.ά., 2011: 15)

Μετά το ξέσπασμα όμως της χρηματοπιστωτικής κρίσης οι επιπτώσεις εξαπλώθηκαν διεθνώς και την πραγματική οικονομία, όπως η μείωση της ζήτησης και του διεθνούς εμπορίου, η μείωση του ΑΕΠ, όπου μάλιστα το ΑΕΠ σημείωσε αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης σχεδόν σε όλες τις χώρες διεθνώς. Επιπλέον, σημειώθηκε μια σημαντική οπισθοχώρηση της βιομηχανικής παραγωγής, μείωση των εισαγωγών και των εξαγωγών από τις αναδυόμενες οικονομίες της Βραζιλίας, Ρωσίας, Ινδίας και Κίνας με αποτέλεσμα την περαιτέρω συρρίκνωση της διεθνούς οικονομίας και τη ραγδαία αύξηση των απολύσεων, περικοπών και της ανεργίας. Η αύξηση του παγκόσμιου ΑΕΠ επιβραδύνθηκε απότομα στο 3,2% το 2008, από 5,2% που ήταν το 2007 και σε ραγδαία πτώση κατά 1,1% το 2009. Ταυτόχρονα, η αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου αγαθών επιβραδύνθηκε στο 3,2% το 2008, από 6,6% που ήταν το 2007 και 9,3% το 2006, για να σημειώσει δραματική πτώση κατά 11,9% το 2009. (Αγγελόπουλος, Κ., 2010: 71-72)

Η πρωτοφανής εξάπλωση και μέγεθος της οικονομικής κρίσης ανάγκασε και οδήγησε στη συντονισμένη αντίδραση των κυβερνήσεων και των κεντρικών τραπεζών προκειμένου να αποφευχθεί περαιτέρω όξυνση της κατάστασης και να εξομαλυνθεί και να υπάρξει σταδιακή αποκατάσταση των συνθηκών της παγκόσμιας οικονομίας. Οι κεντρικές τράπεζες των κρατών επενέβησαν συγχρονισμένα με σκοπό να εξασφαλίσουν ρευστότητα με εγγυήσεις και περιόρισαν την αστάθεια στα επιτόκια της βραχυπρόθεσμης αγοράς. Η Fed προέβη σε μείωση επιτοκίων, ενώ η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) πάγωσε τις αυξήσεις και άρχισε να προσανατολίζεται σε πιθανές μειώσεις. Επιπλέον, η ΕΚΤ θεωρείται ότι είναι υπεύθυνη για την επέκταση της χρηματοοικονομικής κρίσης στην Ευρώπη, αφού αρχικά φάνηκε να αδιαφορεί και να αγνοεί για αυτή αυξάνοντας τα επιτόκια σε υψηλά επίπεδα στοχεύοντας στην αντιμετώπιση των πληθωριστικών πιέσεων υπερεκτιμώντας τις ικανότητες της ισχυρής της οικονομίας και παραβλέποντας τις αδυναμίες ή τα ελλείμματα που μπορεί να εμφάνιζαν κάποιες χώρες της Ευρωζώνης. Αποτέλεσμα ήταν η ραγδαία υποτίμηση του δολαρίου σε σχέση με το Ευρώ, η ραγδαία αύξηση του πετρελαίου και σε συνδυασμό αυτών με την πιστωτική στενότητα και την έλλειψη ρευστότητας ανατράπηκε η αναπτυξιακή δυναμική των χωρών και οικονομιών της Ευρωζώνης. (Αγγελόπουλος, Κ., 2010: 71-72)

Ανακεφαλαιώνοντας, θα λέγαμε ότι οι σημαντικότερες επιπτώσεις που είχε η εμφάνιση της οικονομικής κρίσης των ετών 2008-2009 είναι οι εξής:

- Κρίση ρευστότητας, αφού σταμάτησαν να χορηγούνται επαγγελματικά και καταναλωτικά δάνεια.
- Ευκολία παροχής δανείων.
- Αύξηση στα επιτόκια.
- Μείωση παραγωγής /μείωση κατανάλωσης/μείωση εθνικού εισοδήματος.
- Μείωση του εμπορικού ισοζυγίου.
- Μείωση της τιμής του πετρελαίου και άρα μείωση του κόστους παραγωγής.
- Πτώση του πληθωρισμού.
- Πτώση των τιμών, των πρώτων υλών και συνεπακόλουθη μείωση του κόστους και του πληθωρισμού. (Αγγελόπουλος, Κ., 2010: 71-72)

1.2. ΕΛΛΑΔΑ: ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ευρωζώνη στις 1.1.2001, ύστερα από πολλές προσπάθειες και ελπίδες του πολιτικού συστήματος αλλά και της ελληνικής κοινωνίας. Η ένταξη αυτή θα επέφερε πολλά πλεονεκτήματα στη χώρα σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. (Κότιος, Α., 2011: 3-4)

Τα οφέλη που θα υπήρξαν από την ένταξη της χώρας μας στην ΟΝΕ ήταν:

- § Αύξηση του εμπορίου και της παραγωγής εξαιτίας της μείωσης του κόστους συναλλαγών.
- § Απαλλαγή της ελληνικής νομισματικής πολιτικής από εσωτερικές πιέσεις, εξαιτίας των νέων κοινών θεσμών.
- § Ενίσχυση των επενδύσεων και μείωση των πραγματικών επιτοκίων.
- § Υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος, το οποίο και θα έφερνε ρευστότητα στην ελληνική οικονομία.
- § Οι αναγκαστικές διαρθρωτικές αλλαγές που θα έπρεπε να κάνει η πολιτεία, ώστε να αποκτηθούν από την ελληνική οικονομία σύγχρονοι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί. (Κότιος, Α., 2011: 3-4)
- § Τέλος, αναμένονταν και πολιτικά οφέλη από το Ευρώ. Αυτό θα συνέβαινε σε περίπτωση που η ΟΝΕ θα επιδρούσε θετικά στη διαδικασία της ευρωπαϊκής πολιτικής ενοποίησης.

Οι προσδοκίες αυτές δυστυχώς δεν επαληθεύθηκαν. Στα χρόνια που ακολούθησαν η οικονομία αναπτύχθηκε, αλλά όχι στη βάση ενός παραγωγικού προτύπου που θα μπορούσε να εξασφαλίσει διατηρήσιμη πρόοδο. Η κοινωνία έδειξε

σαφή προτίμηση στην κατανάλωση έναντι της αποταμίευσης και της επένδυσης, ενώ αντέδρασε έντονα σε απόπειρες αλλαγής κατεστημένων δομών. Το πολιτικό σύστημα απέδωσε βαρύνουσα σημασία στο πολιτικό κόστος και δίστασε να αναλάβει αποφασιστικές μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες. Η χώρα απόλαυσε τα οφέλη του ενιαίου νομίσματος, δεν προσπάθησε όμως να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που συνεπαγόταν η υιοθέτησή του. (www.bankofgreece.gr/.../To%20χρονικό%20της%20μεγάλης%20κρίσης.pdf, 2014, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013, Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης).

Στην οικονομία ειδικότερα, η ανάπτυξη ήταν ταχεία, στηρίχθηκε όμως αποκλειστικά στην εγχώρια ζήτηση, η οποία τροφοδοτήθηκε από το δανεισμό, δημόσιο και ιδιωτικό. Η παραγωγική βάση δεν προσαρμόστηκε ανάλογα και η ανταγωνιστικότητα υποχώρησε ραγδαία, με αποτέλεσμα τη χειροτέρευση του ελλείμματος του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών. Οι δημόσιες δαπάνες αυξάνονταν, ενώ τα έσοδα ήταν αδύνατον να τις παρακολουθήσουν, οδηγώντας σε μεγάλα ελλείμματα και σε ιστορικά υψηλά επίπεδα το δημόσιο χρέος.

Τα προβλήματα αυτά είχαν επισημανθεί επανειλημμένα από την Τράπεζα της Ελλάδος, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και διεθνείς οργανισμούς. Οι προειδοποιήσεις όμως δεν εισακούονταν και η χώρα συνέχισε να πορεύεται αμέριμνα, δανειζόμενη για να καταναλώνει όλο και περισσότερα προϊόντα και υπηρεσίες που η ίδια δεν παρήγε.

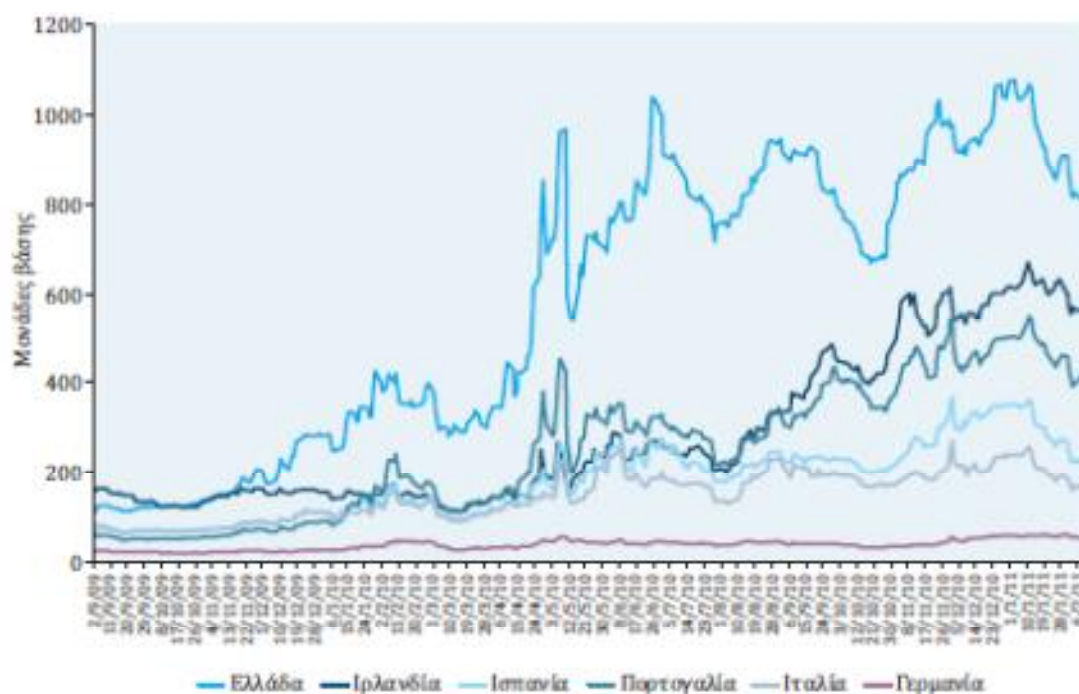
1.3. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ενώ πριν το 2007-2008 η Ελλάδα θεωρούνταν λίγο-πολύ το ίδιο αξιόπιστη με όλες τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης, από το δεύτερο μισό του 2009 και μετά η υπερχρέωση του ελληνικού δημοσίου ήρθε στο προσκήνιο, καθώς η Ελλάδα αξιολογήθηκε ως η χώρα με τη μικρότερη πιθανότητα ελέγχου του διογκούμενου χρέους της.

Το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ανήλθε το 2009 σε ποσοστό 82,5% του ΑΕΠ και, κατά το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος του, ταυτίζεται με το εξωτερικό δημόσιο χρέος, καθώς ο εξωτερικός δανεισμός πραγματοποιούνταν από την κυβέρνηση και όχι από τον ιδιωτικό τομέα. Μέσα στην προηγούμενη δεκαετία, ο όγκος των εισαγωγών ήταν μεγαλύτερος από εκείνον των εξαγωγών (δηλ. η Ελλάδα παρήγαγε λιγότερο από ό,τι καταναλώνει) και η χώρα δέχτηκε μικρότερες εισροές από τους κοινοτικούς πόρους (λόγω της ένταξης των νέων κρατών-μελών), ενώ υποχρεώθηκε να πληρώνει μεγαλύτερους τόκους για το αυξημένο εξωτερικό χρέος της. Ως αποτέλεσμα, η

Ελλάδα είχε αυξημένες ανάγκες δανεισμού (καθώς οι αποταμιεύσεις δεν επαρκούσαν για την αγορά ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση, ενώ υπήρξαν και μεγάλες επενδυτικές δαπάνες λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004) και διόγκωσε περαιτέρω το εξωτερικό της χρέος. (Βαρουφάκης, Γ.,2011: 40-45)

Από τον Νοέμβριο του 2009 και μετά, τα CDS της Ελλάδας (τα επιτόκια των προθεσμιακών συμβολαίων ανταλλαγής πιστωτικού κινδύνου μακροπρόθεσμων ομολόγων πενταετούς διάρκειας της Ελλάδας), ενώ βρίσκονταν στα ίδια περίπου επίπεδα με αυτά της Ιρλανδίας (και ήδη υψηλότερα από αυτά των άλλων χωρών της ευρωζώνης), ακολούθησαν μια δραματικά ανοδική πορεία, η οποία, αν και είχε σκαμπανεβάσματα, οδήγησε σε επίπεδα κατά πολύ υψηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα CDS της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας. Ενώ λοιπόν τον Οκτώβριο του 2009 τα ελληνικά CDS βρίσκονταν στις 130 περίπου μονάδες βάσης (κάτι που σημαίνει ότι ένας αγοραστής ελληνικού 5ετούς ομολόγου αξίας 1 εκατ. Ευρώ έπρεπε να καταβάλλει 13.000 ευρώ ετησίως επί 5 χρόνια για ασφάλεια), μέσα στο δεύτερο μισό του 2010 τα CDS βρίσκονταν κατά μέσο όρο στις 800 μονάδες βάσης, ενώ περιστασιακά ξεπέρασαν ακόμα και τις 1.000 μονάδες βάσης.

Πηγή: Bloomberg (bloomberg.com)

Η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Κύπρος ήταν οι πέντε ευρωπαϊκές χώρες που το 2010 στράφηκαν για οικονομική ενίσχυση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). (Βαρουφάκης, Γ.,2011: 40-45)

1.3.1. Δημόσιο χρέος και έλλειμμα

Υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ του ελληνικού χρέους και του ελλείμματος. Το χρέος είναι σε θέση να αυξήσει το έλλειμμα του παρόντος χρόνου, αλλά και το έλλειμμα μπορεί να αυξήσει το χρέος των προηγούμενων χρόνων.

Ο Πίνακας 1 περιγράφει την ιστορική εξέλιξη του ελλείμματος. Σε κάθε δεκαετία αναφέρουμε το έλλειμμα, το οποίο εκφράζεται ως ποσοστό του μεγέθους της ελληνικής οικονομίας και υπολογίζεται κατά μέσο όρο στο διάστημα των δέκα ετών.

Πίνακας 1: Δημόσιο έλλειμμα (Πηγή: ΟΟΣΑ)

Δεκαετία	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009
Δημόσιο έλλειμμα ως % επί του ΑΕΠ	-0,6	1,2	8,1	8,4	5,9

Κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970, η κυβέρνηση ουσιαστικά ισοσκελίζε έσοδα και δαπάνες. Το έλλειμμα αυξήθηκε δραματικά κατά τη δεκαετία του 1980: κάθε έτος σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας οι δαπάνες ήταν περισσότερες από τα έσοδα της τάξεως του 8,1% του ΑΕΠ. Το έλλειμμα παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες.

Η εξέλιξη του ελλείμματος αντικατοπτρίζεται σε αυτήν του δημοσίου χρέους. Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει το δημόσιο χρέος στο τέλος κάθε δεκαετίας, ως ποσοστό επί του ΑΕΠ. (https://el.wikibooks.org/wiki/Η_βαθιά_οικονομική_κρίση_που_μαστίζει_την_Ελλάδα_την_τελευταία_5_ετία)

Πίνακας 2: Δημόσιο χρέος (Πηγή: ΟΟΣΑ)

Δεκαετία	1980	1990	2000	2009
Δημόσιο χρέος ως % επί του ΑΕΠ	26	71	101,5	115,1

Η μεγαλύτερη αύξηση του χρέους παρατηρήθηκε στη δεκαετία του 1980 με το ΑΕΠ να φτάνει το 26%, ενώ το 1990 το 71%. Τα αυξημένα ελλείμματα, είχαν σαν συνέπεια τη συνεχόμενη αύξηση του χρέους λόγω των πληρωμών τόκων επί του συσσωρευμένου χρέους.

1.4. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Τέσσερις είναι οι βασικές αιτίες οι οποίες οδήγησαν στην Παγκόσμια Χρηματοοικονομική Κρίση: (Κολλίντζας, Τ., κ.ά., 2009: 2-4)

(α) Οι παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισορροπίες: το δολάριο κρατήθηκε σε υψηλά επίπεδα εξαιτίας της εξαιρετικής οικονομικής ανάπτυξης της Κίνας και των εξαγωγών βιομηχανικών αγαθών στις ΗΠΑ. Οι εξαγωγές αυτές τοποθετήθηκαν σε ομόλογα των ΗΠΑ, γεγονός που οδήγησε σε ενίσχυση της ρευστότητας και του δανεισμού της.

(β) Υπερβολική Πιστωτική Επέκταση και Μόχλευση: αν και η πιστωτική επέκταση των ΗΠΑ και άλλων χωρών υπήρξε εντυπωσιακή, η μόχλευση των ισολογισμών οδήγησε στη υποθήκευση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας άλλων χωρών. (Κολλίντζας, Τ., κ.ά., 2009: 2-4)

(γ) Ασύμμετρη πληροφόρηση και Προβλήματα Εντολέα-Εντολοδόχου: Η οποία προσέφερε ευκαιρίες σε πολλά προϊόντα, αλλά με αδιαφανή τρόπο, με αποτέλεσμα να μη τιμολογούνται σωστά και να μην αντισταθμίζονται επαρκώς. (Κολλίντζας, Τ., κ.ά., 2009: 2-4)

(δ) Ρυθμιστικά κενά και ελλιπής εποπτεία. Από το 1999 και μετά, πολλές χώρες όπως οι ΗΠΑ, δεν εφάρμοζαν τα απαραίτητα ρυθμιστικά μέτρα με κίνδυνο την ανεξέλεγκτη πιστωτική επέκταση και μόχλευση. Την ίδια περίοδο, δημιουργήθηκαν νέες αγορές, χωρίς όμως να ακολουθούν τους κατάλληλους κανόνες λογιστικής απεικόνισης και το αντίστοιχο ρυθμιστικό και εποπτικό πλαίσιο. (Κολλίντζας, Τ., κ.ά., 2009: 2-4)

1.5. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Το 1998, όταν συμφωνήθηκε η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωζώνη, το δημόσιο χρέος έφθανε στο 115,3% το ΑΕΠ και διατηρήθηκε κοντά στα επίπεδα αυτά έως και το 2002.

Η μεγαλύτερη μείωση του ΑΕΠ πραγματοποιήθηκε μεταξύ του 2008 κι 2013 όπου έφτασε το 23% και ποσοστό ανεργίας στο 27,5%. Τα αίτια θα πρέπει να αναζητηθούν στις ανισορροπίες της ελληνικής οικονομίας πριν από την παγκόσμια οικονομική κρίση. (Σιάτρας, Γ., 2011, <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/32489.html>, Οι ρίζες και τα αίτια της ελληνικής κρίσης χρέους)

Η κύρια αιτία της ελληνικής οικονομικής κρίσης βρίσκεται στην κακή δημοσιονομική διαχείριση. Σαν συμπέρασμα, προκύπτει ότι τη μεγαλύτερη ευθύνη για τη σημερινή κατάσταση την έχει η ελληνική κυβέρνηση, δεύτερον, ότι η χώρα θα μπορέσει να βγει από την κρίση στην μόνη περίπτωση που θα καταφέρει να μειώσει το έλλειμμα και τρίτον, ότι η σημερινή οικονομική εικόνα της Ευρώπης θα ήταν εντελώς διαφορετική εάν η Ελλάδα δεν είχε μπει στο ευρώ. (Γαλενιανός, Μ., 2014: 1-2)

Αν και τα παραπάνω είναι ως ένα βαθμό αποδεκτά, υπάρχουν ορισμένες ανακρίβειες. Αν και η κακή διαχείριση είναι μια από τις βασικότερες αιτίες, δεν αποτελεί την μοναδική αιτία της κρίσης και το δημοσιονομικό έλλειμμα, όσο και να μειωθεί δεν θα μπορέσει να έρθει άμεσα η οικονομική ανάπτυξη. Θα πρέπει να γίνουν και άλλες μεταρρυθμίσεις οι οποίες είναι πιο κατάλληλες για την έξοδο από την κρίση.

Για παράδειγμα, η διαρκής απώλεια της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της χώρας και κυρίως, η συνεχής διεύρυνση του δημόσιου τομέα, προκάλεσαν ελλείμματα τα οποία χρηματοδοτούνταν εύκολα από τις διεθνείς αγορές. (Σιάτρας, Γ., 2011, <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/32489.html>, Οι ρίζες και τα αίτια της ελληνικής κρίσης χρέους)

Η αποκάλυψη για το ελληνικό χρέος έγινε στα τέλη του 2009, ύστερα από μια σειρά γεγονότων όπως, η αμέλεια των κυβερνήσεων εκείνης της εποχής, η υπερβολική ανοχή της Ευρώπης απέναντι στις ελληνικές πρακτικές καθώς και η απροσεξία των αγορών στο να επισημάνουν την άσχημη κατάσταση της Ελλάδας.

1.5.1. Οι υπεύθυνοι της ελληνικής οικονομικής κρίσης

1) Οι ελληνικές κυβερνήσεις των τελευταίων δεκαετιών και το πολιτικό σύστημα ακολούθησε μια επιβαρυντική διαχείριση ως προς τα δημόσια οικονομικά του κράτους, επιλέγοντας να μην τιμωρούν την παραβατικότητα και τη σπατάλη των δημόσιων ταμείων, καθώς και να μην φροντίσουν για την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. (Σιάτρας, Γ., 2011, <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/32489.html>, Οι ρίζες και τα αίτια της ελληνικής κρίσης χρέους)

2) Μερικές ιστορικές “ιδιαιτερότητες” του Ελληνικού Κράτους: το ελληνικό κράτος έπρεπε όλα αυτά να χρόνια να δαπανά πολλά χρήματα για την άμυνα της χώρας, για τη δημιουργία υποδομών, αλλά και να μεριμνά για την ασφάλιση των συνόρων εξαιτίας της αυξημένης έλευσης προσφύγων.

3) Η Ευρωπαϊκή Ένωση. Δεν κατάφερε να δημιουργήσει ένα ολοκληρωμένο νομισματικό σύστημα, υπήρξε χαλαρή στην εφαρμογή των κανόνων της, και καθυστέρησε σε μεγάλο βαθμό την εφαρμογή λύσεων.

4) Η φυσιολογική και ιστορική εξέλιξη της διεθνούς οικονομίας: η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των αναπτυσσόμενων χωρών έναντι των αναπτυσσόμενων και η συνεχής αύξηση του ειδικού βάρους των αναπτυσσόμενων χωρών στην παγκόσμια οικονομία. (Σιάτρας, Γ., 2011, <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/32489.html>, Οι ρίζες και τα αίτια της ελληνικής κρίσης χρέους)

1.6. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το δημόσιο έλλειμμα του 2009 έφτασε στο εξαιρετικά υψηλό 15,8% του ΑΕΠ. Οι αποκαλύψεις αυτές έπληξαν σημαντικά την αξιοπιστία της χώρας. Σε μια περίοδο κατά την οποία η παγκόσμια οικονομία εξακολουθούσε να κλονίζεται από τη χρηματοπιστωτική κρίση, η είδηση αυτή σε συνδυασμό με τα επί μακρόν γνωστά προβλήματα της χώρας –υψηλό δημόσιο χρέος (300 δισεκατομμύρια ή 129% του ΑΕΠ στα τέλη του 2009) και χαμηλή ανταγωνιστικότητα (έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών 14,7% το 2008)– αποδείχθηκε αρκετή για να απομακρύνει τις ήδη ασταθείς και ανήσυχες χρηματοπιστωτικές αγορές.

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αποκομμένο από τη διεθνή διατραπεζική αγορά και έχοντας απολέσει καταθέσεις ύψους περίπου 80 δισεκατομμυρίων ευρώ την περίοδο 2010-2012 ήταν ανίκανο να παράσχει ρευστότητα στην οικονομία. Αυτό

ενέτεινε τις πιέσεις στις στερημένες από ρευστό επιχειρήσεις, επιδεινώνοντας περαιτέρω την κατάσταση της εγχώριας οικονομίας. Έτσι, παρά τις πρώιμες προσδοκίες για γρήγορη επίλυση της κρίσης και επιστροφή στις αγορές ήδη από το 2013, έγινε από νωρίς σαφές ότι η κρίση θα ήταν μακροπρόθεσμη καθώς η χώρα εισερχόταν σε βαθιά ύφεση. (Κατσίκας, Δ., κ.ά., 2014: 10-14)

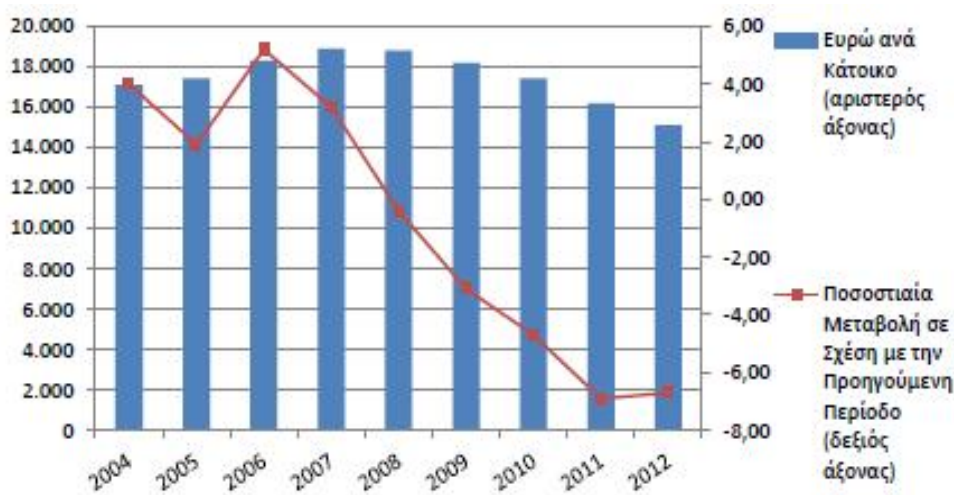
Γράφημα 1: Ποσοστά μεγέθυνσης του ΑΕΠ στην Ελλάδα (2007-2016)

Παρότι η πρόοδος στο δημοσιονομικό μέτωπο έχει υπάρξει εντυπωσιακή με το δημοσιονομικό έλλειμμα να έχει μειωθεί κατά περισσότερο από 10 ποσοστιαίες μονάδες μέσα σε μια τετραετία φτάνοντας στο 2,1% του ΑΕΠ στα τέλη του 2013, οι αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις αυτού του μείγματος πολιτικής είναι πρωτόγνωρες. Η οικονομική δραστηριότητα έχει καταρρεύσει με αποτέλεσμα συνολικές απώλειες περίπου 25% του ΑΕΠ από το 2008 (Γράφημα 1). (Κατσίκας, Δ., κ.ά., 2014: 10-14)

Κατά συνέπεια, το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ έχει μειωθεί κατά περισσότερο από 20 ποσοστιαίες μονάδες το διάστημα 2008-2012 (Γράφημα 2).

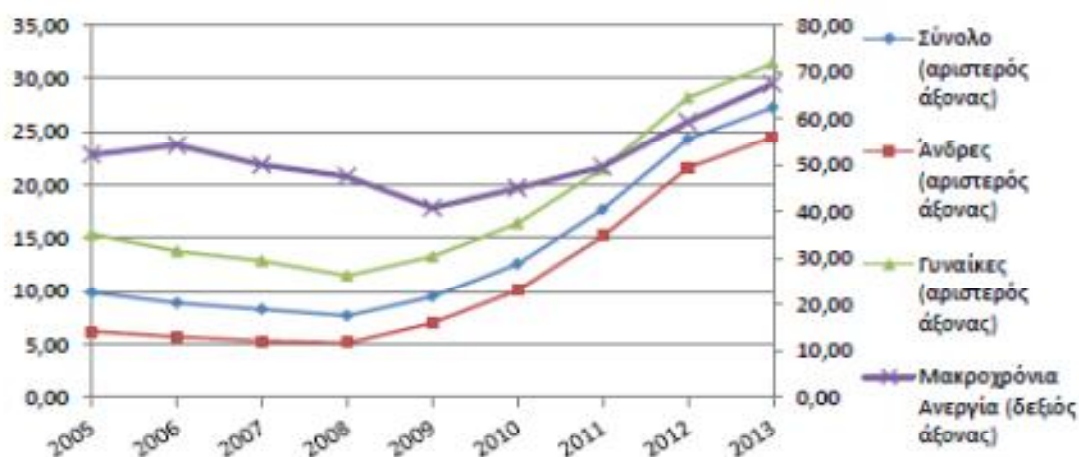
Γράφημα 2: Πραγματικό κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, Ελλάδα (2004-2012)

Πηγή: Eurostat

Η μείωση του εισοδήματος συνοδεύτηκε από μια πρωτόγνωρη έξαρση της ανεργίας, η οποία στα τέλη του 2013 έφτασε το 27,3%, ενώ λόγω της παρατεινόμενης ύφεσης η μακροπρόθεσμη ανεργία έφτασε το 67,5% (Γράφημα 3). Η εξέλιξη αυτή είναι ιδιαίτερα ανησυχητική καθώς εγείρει τον κίνδυνο η διαρθρωτική ανεργία στην Ελλάδα να σταθεροποιηθεί τα επόμενα χρόνια σε μη αποδεκτά επίπεδα, οδηγώντας σημαντικό μέρος του πληθυσμού μόνιμως εκτός της αγοράς εργασίας. (Κατσίκας, Δ., κ.ά., 2014: 10-14)

Γράφημα 3: Ανεργία ανά φύλο και μακροπρόθεσμη ανεργία, Ελλάδα (% , 2005-2013)

Πηγή: Eurostat

Οι εξελίξεις αυτές στο οικονομικό πεδίο διαμορφώνουν το πλαίσιο της κοινωνικής κατάστασης που καλούμαστε να παρουσιάσουμε στην εργασία αυτή. Όπως θα δούμε στις επόμενες ενότητες, η κατάσταση που επικρατεί έχει σημαντικά επακόλουθα για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της κρίσης και απειλεί να αλλοιώσει προς το χειρότερο και σε μόνιμη βάση το κοινωνικό-οικονομικό προφίλ της χώρας. (Κατσίκας, Δ., κ.ά., 2014: 10-14)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο – Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ

2.1. ΣΥΝΤΟΜΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα προβλήματα στην ελληνική οικονομία άρχισαν να φαίνονται κατά τη διάρκεια της περιόδου 2008-2009 και κλιμακώθηκαν μετά την ανάληψη της εξουσίας από το κόμμα του ΠΑΣΟΚ και ιδιαίτερα εντός του Νοεμβρίου 2009.

Επιχειρώντας μια σύντομη παρουσίαση του χρονολογίου της ελληνικής οικονομικής κρίσης, όπως αυτή εκδηλώθηκε και κλιμακώθηκε κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο, δηλαδή από τις εκλογές της 4^{ης} Οκτωβρίου 2009 και έως την πρωθυπουργική ανακοίνωση της προσφυγής της χώρας στο μηχανισμό στήριξης Ευρωπαϊκής Ένωσης – Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στις 23 Απριλίου 2010, αναγνωρίζονται οι ακόλουθοι ενδιάμεσοι σταθμοί και γεγονότα:

4 Οκτωβρίου 2009:	εκλογή του πολιτικού κόμματος ΠΑΣΟΚ με ποσοστό 43,92%
Νοέμβριος 2009:	Παρατηρείται άνοδος στα spreads των ελληνικών ομολόγων, γεγονός που σήμανε την αρχή των προβλημάτων για την ελληνική οικονομία και τη δυσκολία δανεισμού από τις ξένες αγορές. (Εφημερίδα Καθημερινή. 2010: 4)
21 Νοεμβρίου 2009:	Το έλλειμμα της χώρας το 2009 έφτασε το 12,5% του ΑΕΠ, ενώ επίσημα είχε ανακοινωθεί 6%.
24 Δεκεμβρίου 2009	Ο προϋπολογισμός του 2010 προέβλεπε μικρές αυξήσεις σε μισθούς και συντάξεις, μείωση των επιδομάτων και αύξηση στο φόρο κατανάλωσης.
14 Ιανουαρίου 2010	Το πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης (συνολικό ύψος 11,5 δις ευρώ) αναθεωρήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση και τα spreads βρέθηκαν στις 294 μονάδες.

28 Ιανουαρίου 2010	Από την συνάντηση του Έλληνα πρωθυπουργού με άλλους ηγέτες στην Ελβετία, διαπιστώθηκε ότι το πρόγραμμα σταθερότητας δεν φτάνει για να αντιστραφεί το αρνητικό κλίμα. (Εφημερίδα Καθημερινή. 2010: 4)
3 Φεβρουαρίου 2010	Εγκρίνεται από την Ε.Ε., το υποβληθέν από την ελληνική κυβέρνηση Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης.
11 Φεβρουαρίου 2010	Η συνάντηση του Έλληνα πρωθυπουργού με την καγκελάριο της Γερμανίας, Α. Μέρκελ, τον Γάλλο Πρόεδρο Ν. Σαρκοζί και τους κ.κ. Ζ. Κ. Τρισέ, Χ. Μπαρόζο και Β. Ρομπέι, είχε ως στόχο την οικονομική στήριξη της χώρας, ώστε η κρίση να μην μεταδοθεί και στην υπόλοιπη Ευρώπη.
15 & 16 Φεβρουαρίου 2010	Αποφασίζεται από το Eurogroup και το Ecofin η υπαγωγή της Ελλάδας σε καθεστώς σκληρής δημοσιονομικής επιτήρησης.
3 Μαρτίου 2010	Ανακοινώνεται από την ελληνική κυβέρνηση το δεύτερο πακέτο μέτρων με σκοπό την εξοικονόμηση δαπανών από μειώσεις στο Δημόσιο και αύξηση της φορολογίας. Το συνολικό ύψος έφτανε τα 4,5 δις ευρώ. (δήλωση Γ. Α. Παπανδρέου «κάναμε το χρέος μας, περιμένουμε από την Ευρώπη να πράξει το δικό της»).
25 Μαρτίου 2010	Αποφασίζεται η συγκρότηση ενός μικτού μηχανισμού στήριξης με τη συμμετοχή της Ε.Ε. και του Δ.Ν.Τ, με στόχο την ενίσχυση της οικονομίας στην Ελλάδα.
15 Απριλίου 2010	Αρχίζουν οι διαπραγματεύσεις για οικονομική βοήθεια προς την Ελλάδα, ύστερα από επιστολή του υπουργού Οικονομικών, κ. Γ. Παπακωνσταντίνου, προς την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Δ.Ν.Τ.
23 Απριλίου 2010	Επισημοποιείται από τον Έλληνα Πρωθυπουργό, κο Γ. Α. Παπανδρέου, από το Καστελόριζο, η προσφυγή στον μηχανισμό στήριξης Ε.Ε. – Δ.Ν.Τ. («Βρισκόμαστε σε μια δύσκολη πορεία, μια νέα Οδύσσεια για τον Ελληνισμό»).

27 Απριλίου 2010	Η Ελλάδα υποβαθμίζεται από τους οίκους αξιολόγησης Standard & Poor's.
2 Μαΐου 2010	Το Δ.Ν.Τ., η Ε.Ε. και η Ε.Κ.Τ., ανακοίνωσαν τα μέτρα λιτότητας που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα.
5 Μαΐου 2010	Μεγάλη πορεία πραγματοποιήθηκε στο κέντρο της πρωτεύουσας εξαιτίας των θανάτων τριών εργαζομένων στο υποκατάστημα της τράπεζας Marfin. Κηρύσσεται πανελλαδική 24ωρη απεργία.
6 Μαΐου 2010	Η ελληνική κυβέρνηση ψήφισε το μνημόνιο για τα μέτρα που θα έπρεπε να λάβει η ελληνική κοινωνία, ώστε να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης.
8 Μαΐου 2010	Η Ελλάδα υπέγραψε τη Δανειακή σύμβαση με τα κράτη μέλη της ΕΕ (https://left.gr/node/65486 , 2014, 2010-2014: Τέσσερα χρόνια Μνημόνιο)
12 Μαρτίου 2011	Αποφασίστηκε η επιμήκυνση αποπληρωμής του δανείου του 2010, κατά 7,5 έτη.
15 Ιουνίου 2011	Η βουλή συνεδριάζει για το μεσοπρόθεσμο.
29 Ιουνίου 2011	Ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος.
21 Ιουλίου 2011	Η ΕΕ συμφώνησε να προσφέρει νέο δάνειο στην Ελλάδα, ύψους 158 δις Ευρώ
8 Αυγούστου 2011	Πτώση του Γενικού δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών κάτω από τις 1.000 μονάδες, για πρώτη φορά από τις 7 Ιανουαρίου του 1997
6 Σεπτεμβρίου 2011	Ο υπουργός οικονομικών Ευάγγελος Βενιζέλος ανακοινώνει νέα έκτακτα συμπληρωματικά μέτρα
21 Σεπτεμβρίου 2011	Η κυβέρνηση ανακοίνωσε τη μείωση του αφορολόγητου στις 5.000 ευρώ και περικοπές σε συντάξεις κατά 20%. (https://left.gr/node/65486 , 2014, 2010-2014: Τέσσερα χρόνια Μνημόνιο)
6 Οκτωβρίου 2011	Η βουλή αποφασίζει τη μείωση σε συντάξεις, εφάπαξ, αλλαγές στα εργασιακά και νέα φορολογία.
11 Οκτωβρίου 2011	Κρατικοποίηση της ελληνικής τράπεζας Proton Bank.
27 Οκτωβρίου 2011	Αποφασίζεται κούρεμα του ελληνικού χρέους κατά 50%.
31 Οκτωβρίου 2011	Ο πρωθυπουργός αποφασίζει να γίνει δημοψήφισμα με θέμα την νέα δανειακή σύμβαση.
6 Νοεμβρίου 2011	Δημιουργείται κυβέρνηση συνεργασίας μεταξύ των Γεώργιου Παπανδρέου, Αντώνη Σαμαρά και Κάρολου Παπούλια.

12 Φεβρουαρίου 2012	Πρόταση για συμφωνία 2 ^{ου} μνημονίου από τη κυβέρνηση Παπαδήμου. Η πρόταση υπερψηφίστηκε τις πρώτες πρωινές ώρες της 13ης Φεβρουαρίου από 199 βουλευτές. (https://left.gr/node/65486 , 2014, 2010-2014: Τέσσερα χρόνια Μνημόνιο)
11 Απριλίου 2012	Στις 6 Μαΐου 2012 προκηρύχθηκαν εκλογές.
6 Μαΐου 2012	Δεν προέκυψε κυβέρνηση από τις εκλογές.
5 Ιουνίου 2012	Ο γενικός δείκτης του χρηματιστηρίου Αθηνών κλείνει κάτω από τις 500 μονάδες
7 Νοεμβρίου 2012	Υπερψηφίστηκε το Μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα με 153 ψήφους

2.2. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ

Το 2010 ανακοινώθηκε το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης με το οποίο προβλεπόταν μείωση του ελλείμματος κατά 4% το 2010, και περαιτέρω μείωση του σε κάτω από 3% έως το 2012, με την εφαρμογή μιας σειράς από μέτρα (μεταξύ άλλων, πάγωμα προσλήψεων, αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης, αύξηση του ΦΠΑ, νέο φορολογικό σύστημα για την πάταξη της φοροδιαφυγής). Παρά το Πρόγραμμα Σταθερότητας τα επιτόκια και τα περιθώρια των CDS ακολούθησαν ανοδική τάση. Οι πιο πιθανές εξηγήσεις ήταν οι εξής:

1. Η αρνητική εικόνα που δημιουργήθηκε στις αγορές εξαιτίας της πτώχευσης της Ελλάδας. (Κατσίκας, Δ., κ.ά., 2014: 10-11)
2. Αρνητικό αντίκτυπο είχαν και οι φήμες περί ανταλλαγών μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης την προηγούμενη δεκαετία, αλλά κι από τα αμφισβητήσιμα στοιχεία περί χρέους (κάτι που οδήγησε μάλιστα και στη διατύπωση της άποψης ότι η Ελλάδα μπήκε στη νομισματική ένωση με πλασματικά στοιχεία).
3. η Ελλάδα δεν κατάφερε να πείσει τις διεθνείς αγορές, παρά το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε τον Μάρτιο του 2010, μια σειρά από μέτρα (περικοπές μισθών, περαιτέρω αύξηση του ΦΠΑ, περικοπές στις δημόσιες επενδύσεις), ενώ η ΕΕ επενέβη με τη δημιουργία μηχανισμού χρηματοδότησης με τη συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Δυστυχώς, ακόμα και τότε η αξιοπιστία της Ελλάδας αμφισβητείτο, εξαιτίας των αμφιβολιών για τη διαχείριση του χρέους καθώς άρχισε να εκφράζεται η άποψη ότι κινδυνεύει το ίδιο το ευρώ.

Η υποβάθμιση συνεχίστηκε από τους οίκους αξιολόγησης, με τα ελληνικά ομόλογα να κατατάσσονται στην κατηγορία των «σκουπιδιών» (junk).

Έπειτα από μια σειρά διαπραγματεύσεων σχετικά με το ύψος και τους όρους της χρηματοδότησης, η Ελλάδα υπέγραψε το **Μνημόνιο στις 5 Μαΐου 2010**, το οποίο περιλαμβάνει υποστήριξη ύψους 80 δισ. ευρώ από χώρες της ευρωζώνης και 30 δισ. ευρώ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, με κόστος δανεισμού περίπου 4% έως 5% και περίπου 3,3% αντίστοιχα. Προϋπόθεση για τη χρηματοδότηση είναι η δρομολόγηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, ενώ η Ελλάδα μπαίνει σε καθεστώς τριμηνιαίας αξιολόγησης ώστε να διαπιστώνεται ο βαθμός επίτευξης της δημοσιονομικής πειθαρχίας.

Το πρόγραμμα απαιτούσε μια εξαιρετικά αυστηρή εμπροσθοβαρή πολιτική λιτότητας. Στόχος ήταν η εξάλειψη του ελλείμματος και η επίτευξη ενός βιώσιμου πρωτογενούς πλεονάσματος προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών και τελικά του δημόσιου χρέους. Λόγω του εξαιρετικά μεγάλου μεγέθους του δημοσιονομικού ελλείμματος αυτό σήμανε την εφαρμογή ενός προγράμματος δημοσιονομικής λιτότητας το οποίο είναι πραγματικά άνευ προηγουμένου. Το Μνημόνιο απαιτούσε ένα ευρύ σύνολο μέτρων για αύξηση των εσόδων και μείωση των δαπανών (μείωση των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, συμπεριλαμβανομένης και της αντικατάστασης των 13ου και 14ου μισθού με ένα πολύ χαμηλότερο επίδομα διακοπών, μείωση επιδομάτων και συντάξεων, αύξηση του ΦΠΑ και άλλων έμμεσων φόρων σε καύσιμα, καπνό και είδη πολυτελείας) με στόχο τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος κατά 11,2% του ΑΕΠ έως το 2013· προέβλεπε δηλαδή μείωση του ελλείμματος άνω των τριών ποσοστιαίων μονάδων ετησίως και πρωτογενή πλεονάσματα πέραν εκείνου του χρονικού ορίου. Την ίδια στιγμή προϋπέθετε ένα πλήθος μειζόνων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, από την επαναξιολόγηση και τον ανασχεδιασμό ολόκληρης της λειτουργικής διάρθρωσης και του συστήματος αμοιβών του δημόσιου τομέα και την αναμόρφωση του υγειονομικού και του συνταξιοδοτικού συστήματος, μέχρι καίριες παρεμβάσεις στον ιδιωτικό τομέα, όπως τη συνολική μεταρρύθμιση των κλειστών επαγγελμάτων και της αγοράς εργασίας. (Κατσίκας, Δ., κ.ά., 2014: 10-11)

Με την ανακοίνωση της δημιουργίας μηχανισμού χρηματοδότησης και τη δημοσιοποίηση των λεπτομερειών του Μνημονίου, τα επιτόκια στις αγορές μειώθηκαν, αλλά αυτή η μείωση υπήρξε προσωρινή. Λίγες μόλις εβδομάδες μετά, η

Moody's προέβη σε μια ακόμα υποβάθμιση και τα περιθώρια CDS εκτινάχθηκαν για άλλη μια φορά.

Το εύρος και η ταχύτητα των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων συνέτεινε στην εντατικότερη χρήση των πόρων του κρατικού μηχανισμού. Οι παραδοσιακά (ακόμη και προ της κρίσης) κακές επιδόσεις του κράτους στον σχεδιασμό και την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων, περιορίστηκαν περαιτέρω από τις επιθετικές πολιτικές δημοσιονομικής προσαρμογής οι οποίες μείωσαν τον προϋπολογισμό των κρατικών υπηρεσιών και οδήγησαν πολλούς δημόσιους υπαλλήλους σε πρόωρη συνταξιοδότηση με αποτέλεσμα αυτές οι υπηρεσίες να αντιμετωπίζουν ελλείψεις προσωπικού. Την ίδια στιγμή η επιθετικότητα της δημοσιονομικής προσαρμογής οδήγησε την ελληνική οικονομία σε βαθιά ύφεση η οποία με τη σειρά της υπονόμωσε τις προσπάθειες δημοσιονομικής εξυγίανσης της κυβέρνησης καθώς τα φορολογικά έσοδα μειώθηκαν ενώ αυξήθηκαν οι δαπάνες της κοινωνικής πρόνοιας, ιδιαίτερα όσες αφορούσαν τα επιδόματα ανεργίας. Για να καλύψει τις αποκλίσεις στους δημοσιονομικούς στόχους η κυβέρνηση αναγκάστηκε να επιβάλει νέα μέτρα λιτότητας τα οποία ωστόσο ενέτειναν την ύφεση, υπονομεύοντας περαιτέρω την προσπάθεια μείωσης του ελλείμματος. Ο φαύλος αυτός κύκλος βύθισε τη χώρα σε μια καθοδική οικονομική πορεία. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η πολιτική αυτή εφαρμόστηκε σε μια περίοδο κατά την οποία η πίστωση είχε περιορισθεί από την ελληνική οικονομία. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αποκομμένο από τη διεθνή διατραπεζική αγορά και έχοντας απολέσει καταθέσεις ύψους περίπου 80 δισεκατομμυρίων ευρώ την περίοδο 2010-2012 ήταν ανίκανο να παράσχει ρευστότητα στην οικονομία. Αυτό ενέτεινε τις πιέσεις στις στερημένες από ρευστό επιχειρήσεις, επιδεινώνοντας περαιτέρω την κατάσταση της εγχώριας οικονομίας. (Κατσίκας, Δ., κ.ά., 2014: 10-11)

2.3. ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ

Στις αρχές του 2012 πραγματοποιήθηκαν οι διαπραγματεύσεις για την αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους, από την οποία διαπιστώθηκε ότι η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα ήταν μεγαλύτερη από ό,τι είχε προβλεφθεί αρχικά.

Το ποσό των παλαιών δανείων προς τους ιδιώτες επενδυτές υπολογίζεται ότι μειώθηκε το Φεβρουάριο κατά 106 δισεκ. ευρώ περίπου. Επίσης, με την επαναγορά χρέους, το Δεκέμβριο του 2012, το χρέος μειώθηκε περαιτέρω κατά 31,9 δισεκ. ευρώ,

δηλαδή συνολικά κατά 137,9 δισεκ ευρώ. Όμως, το καθαρό όφελος από την αναδιάρθρωση του χρέους μετριάστηκε σημαντικά, κυρίως λόγω:

- (α) της ανάγκης για ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με έκδοση νέου χρέους (ύψους 41 δισεκ. ευρώ εντός του 2012), (www.bankofgreece.gr/.../To%20χρονικό%20της%20μεγάλης%20κρίσης.pdf, 2014, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013, Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης).
- (β) του δανεισμού ύψους 11,3 δισεκ. ευρώ για την επαναγορά χρέους (το Δεκέμβριο),
- (γ) του γεγονότος ότι η μείωση της αξίας των ομολόγων που διακρατούσαν τα ελληνικά ασφαλιστικά ταμεία ή άλλοι φορείς (ύψους 16,2 δισεκ. ευρώ) δεν οδήγησε σε μείωση του χρέους, επειδή επρόκειτο για ενδοκυβερνητικό χρέος,
- (δ) του δανεισμού 4,5 δισεκ. ευρώ για την παροχή ομολόγων του EFSF στα ασφαλιστικά ταμεία ως αντισταθμιστικού οφέλους έναντι της μείωσης των απαιτήσεων που υπέστησαν,
- (ε) της ανάγκης για δανεισμό 11,9 δισεκ. ευρώ για την κάλυψη του ελλείμματος του 2012 (συμπεριλαμβανομένης της πληρωμής δεδουλευμένων τόκων το Φεβρουάριο αλλά όχι και της επίπτωσης από τη στήριξη τραπεζικών ιδρυμάτων) και
- (στ) λοιπών υποχρεώσεων του Δημοσίου (π.χ. πληρωμές στον ΕΜΣ, πληρωμές παλαιών οφειλών κ.λπ.) συνολικού ύψους 1,9 δισεκ. ευρώ.

Το αποτέλεσμα όλων των συναλλαγών ήταν η μείωση του χρέους εντός του 2012 μόνο κατά 51,2 δισεκ. ευρώ. Προϋπόθεση για την ολοκλήρωση της αναδιάρθρωσης του χρέους ήταν μια νέα συμφωνία για τις αναγκαίες παρεμβάσεις στην οικονομία. Οι νέες ρυθμίσεις αποτυπώθηκαν στο “Μνημόνιο Οικονομικών και Χρηματοπιστωτικών Πολιτικών” (ΜΟΧΠ) και στο “Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής”, τα οποία υιοθετήθηκαν από τη Βουλή στις **12 Φεβρουαρίου 2012** (Ν. 4046/2012).

(www.bankofgreece.gr/.../To%20χρονικό%20της%20μεγάλης%20κρίσης.pdf, 2014, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013, Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης).

Η νέα συμφωνία συνοδευόταν από νέο χρηματοδοτικό πακέτο στήριξης, ύψους 130 δισεκ. ευρώ. Μαζί με το υπόλοιπο από το πρώτο Πρόγραμμα, η συνολική μη ακόμη εκταμιευμένη βοήθεια έφθανε τότε τα 167 δισεκ. ευρώ περίπου. Η αναδιάρθρωση του χρέους και η νέα συμφωνία χρηματοδοτικής στήριξης ανέκοπταν την τροχιά κατάρρευσης στην οποία βρισκόταν η ελληνική οικονομία στα τέλη του 2011. Προϋπόθεση όμως για να ολοκληρωθούν αυτά τα πρώτα θετικά βήματα ήταν

να προχωρήσει χωρίς καθυστέρηση η εφαρμογή όσων είχαν συμφωνηθεί, γεγονός που δεν συνέβη.

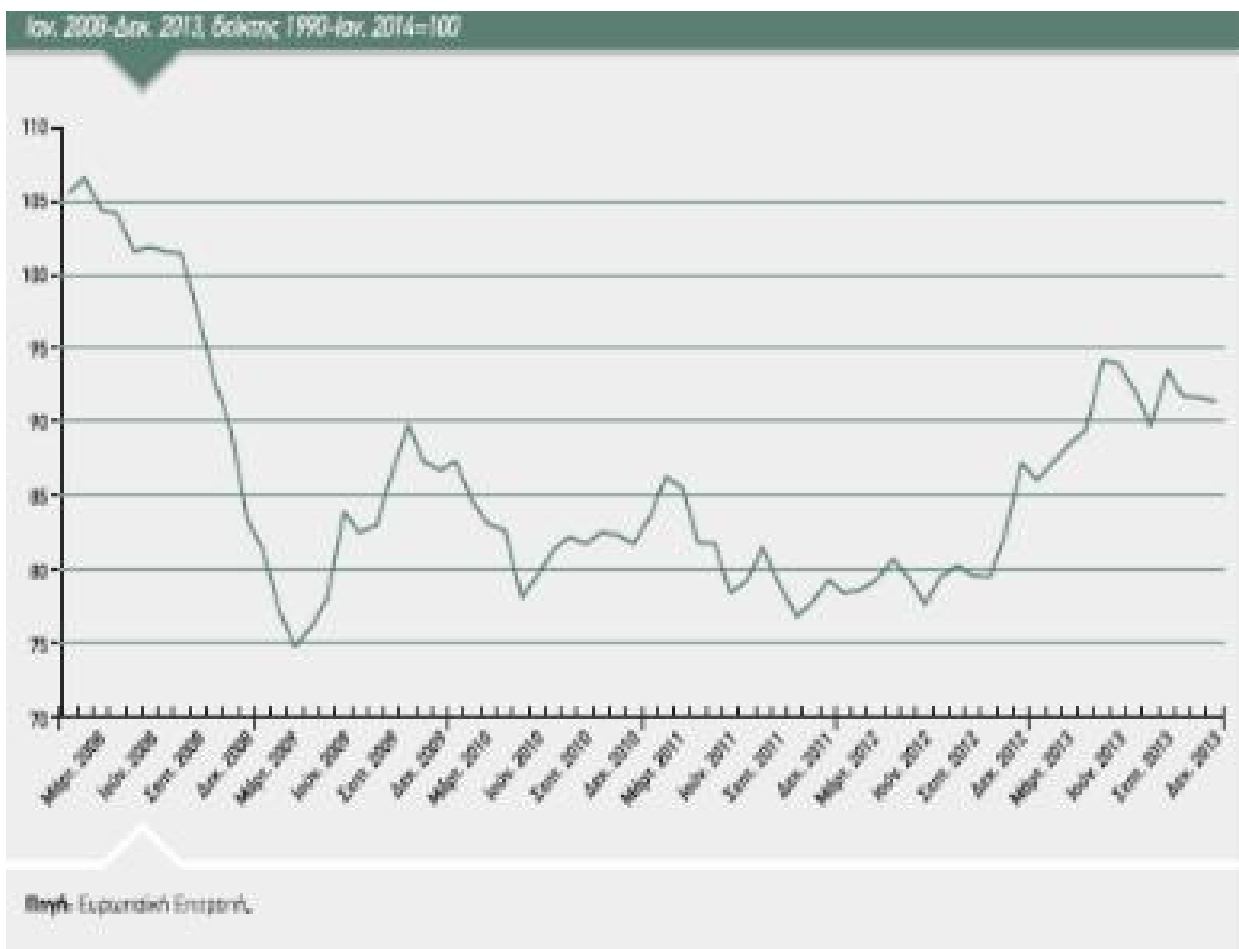
Στις 11 Απριλίου εξαγγέλθηκαν εκλογές οι οποίες μεγάλωσαν την αβεβαιότητα στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Στην Ελλάδα, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος κατέγραψε τον Ιούνιο μια από τις χαμηλότερες τιμές της προηγούμενης τριετίας (ανάλογη με εκείνες του Μαΐου του 2010 και του Νοεμβρίου του 2011), καθώς διαμορφώθηκε στις 77,3 μονάδες, σε σύγκριση με 78,5 μονάδες κατά μέσον όρο το πρώτο τρίμηνο του 2012 και μέσο ετήσιο όρο 80,6 μονάδες το 2011 (βλ. Διάγραμμα 2.1).

Περισσότερο ζημιωμένες από την κατάσταση στάθηκαν οι τράπεζες, οι οποίες υπέστησαν σημαντικές εκροές καταθέσεων: από το τέλος Δεκεμβρίου του 2011 μέχρι το τέλος Ιουνίου του 2012 οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα μειώθηκαν κατά 26,3 δισεκ. ευρώ. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο τον Μάιο η μείωση έφθασε τα 9 δισεκ. ευρώ.

Η μεγάλη αυτή υποχώρηση συνδεόταν άμεσα με την πολιτική αβεβαιότητα, δεδομένου ότι, μετά το σχηματισμό της νέας κυβέρνησης (τέλος Ιουνίου) και μέχρι το τέλος του έτους, η πτωτική πορεία ανακόπηκε και ένα μέρος των καταθέσεων (12,2 δισεκ. ευρώ) επέστρεψε¹⁵ (βλ. Διάγραμμα 2.2. και Πίνακα 2.1). Βεβαίως, η μείωση των καταθέσεων δεν οφειλόταν αποκλειστικά σε εκροές προς το εξωτερικό ή σε αποθησαύριση, αλλά αποδίδεται εν μέρει στη χρησιμοποίησή τους για την αποπληρωμή οφειλών των καταθετών, συμπεριλαμβανομένων οφειλών προς τις τράπεζες. Τέτοιου είδους συμπεριφορά οδηγούσε σε μείωση της ποσότητας χρήματος σε κυκλοφορία.

Η Ευρώπη, και γενικότερα το εξωτερικό, έχανε σταδιακά την εμπιστοσύνη του στην Ελλάδα, κυρίως από αυτά που μετέδιδαν τα μέσα και τα οποία υποστήριζαν ότι ελληνικό πρόγραμμα έχει εκτροχιαστεί και η πιθανότητα εξόδου της χώρας από το ευρώ μεγάλωνε. Το ενδεχόμενο χρεοκοπίας της Ελλάδος είχε αρχίσει να παρεισφρεί και σε δηλώσεις Ευρωπαίων πολιτικών.

Η αβεβαιότητα αυτή, οφειλόταν κυρίως στις μεγάλες καθυστερήσεις που παρατηρούνταν ως προς την εφαρμογή του προγράμματος, επηρεαζόμενη και από τη μεγάλη αύξηση του πολιτικού κινδύνου. (www.bankofgreece.gr/.../To%20χρονικό%20της%20μεγάλης%20κρίσης.pdf, 2014, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013, Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης).

Εξωτερικά στοιχεία τρέχουσας περιόδου, Ιανουάριος 2007-Δεκέμβριος 2013

Πηγή: Τυχοεισπρακτική Αγοραπωλητική Επισκόπηση, στατιστικά στοιχεία επί της αγοράς της ΤΣΕ.

Σύνολο οφειλών

Τέλος εξουδίων	Εμπόλησες	Μεσοκομολ	Διολολ	Τέλος εξουδίων	Εμπόλησες	Μεσοκομολ	Διολολ
Ιαν. 2007	32.697	140.716	173.036	Ιουλ. 2010	36.996	177.295	210.391
Φεβρ. 2007	32.195	141.368	173.563	Απρ. 2010	36.661	177.470	210.131
Μαρτ. 2007	33.501	143.011	177.302	Ιουν. 2010	36.536	176.500	210.033
Απρ. 2007	33.316	145.062	178.378	Όκτ. 2010	35.216	176.616	211.829
Μάιος 2007	33.697	145.027	178.726	Νοέμ. 2010	35.002	175.620	209.285
Ιουν. 2007	35.702	149.796	185.498	Δεκ. 2010	36.096	175.510	209.606
Ιουλ. 2007	39.061	149.207	188.268	Ιαν. 2011	36.096	176.627	205.521
Απρ. 2007	36.656	150.292	186.945	Φεβρ. 2011	33.007	169.020	202.919
Ιουν. 2007	38.128	151.153	189.282	Μαρτ. 2011	33.660	165.965	199.626
Όκτ. 2007	37.153	151.228	188.381	Απρ. 2011	32.925	163.021	196.766
Νοέμ. 2007	38.968	152.303	191.270	Μάιος 2011	32.612	159.321	195.933
Δεκ. 2007	39.515	156.616	197.132	Ιουν. 2011	32.066	156.116	188.179
Ιαν. 2008	38.025	156.675	196.701	Ιουλ. 2011	30.951	156.265	187.217
Φεβρ. 2008	37.981	159.998	197.980	Απρ. 2011	31.528	157.126	188.653
Μαρτ. 2008	39.210	161.266	200.476	Ιουν. 2011	30.657	152.569	185.226
Απρ. 2008	38.209	166.017	204.226	Όκτ. 2011	29.523	166.099	178.620
Μάιος 2008	39.265	166.290	205.555	Νοέμ. 2011	28.757	166.162	172.000
Ιουν. 2008	41.137	168.570	209.707	Δεκ. 2011	28.007	165.370	176.227
Ιουλ. 2008	39.323	170.956	210.278	Ιαν. 2012	26.771	162.106	169.957
Απρ. 2008	40.666	173.262	213.926	Φεβρ. 2012	25.023	158.568	166.391
Ιουν. 2008	42.906	175.327	218.233	Μαρτ. 2012	25.773	159.580	165.366
Όκτ. 2008	43.173	179.909	223.082	Απρ. 2012	25.676	160.276	165.952
Νοέμ. 2008	42.509	181.426	226.936	Μάιος 2012	26.205	159.193	157.200
Δεκ. 2008	42.196	185.626	227.822	Ιουν. 2012	23.176	127.616	150.907
Ιαν. 2009	40.668	188.101	228.769	Ιουλ. 2012	23.560	130.257	150.897
Φεβρ. 2009	39.091	189.526	229.618	Απρ. 2012	23.261	130.157	150.399
Μαρτ. 2009	40.168	190.168	230.336	Ιουν. 2012	23.299	130.922	150.329
Απρ. 2009	41.097	193.017	236.116	Όκτ. 2012	26.251	130.995	150.266
Μάιος 2009	39.203	193.022	232.225	Νοέμ. 2012	26.770	131.120	145.009
Ιουν. 2009	42.172	195.266	237.438	Δεκ. 2012	26.200	125.663	140.651
Ιουλ. 2009	39.976	196.578	236.552	Ιαν. 2013	25.172	125.796	140.968
Απρ. 2009	41.169	195.228	236.397	Φεβρ. 2013	25.980	126.027	140.017
Ιουν. 2009	42.652	195.171	237.826	Μαρτ. 2013	25.000	126.250	140.961
Όκτ. 2009	40.610	196.001	236.610	Απρ. 2013	25.591	126.786	142.226
Νοέμ. 2009	41.091	193.266	236.355	Μάιος 2013	26.563	126.070	140.633
Δεκ. 2009	40.670	196.060	237.730	Ιουν. 2013	26.000	126.591	140.606
Ιαν. 2010	38.097	196.968	235.066	Ιουλ. 2013	25.970	126.616	142.396
Φεβρ. 2010	37.060	192.797	229.856	Απρ. 2013	25.900	126.300	142.200
Μαρτ. 2010	36.329	191.666	227.992	Ιουν. 2013	26.106	125.261	140.367
Απρ. 2010	36.613	186.299	222.912	Όκτ. 2013	25.502	126.002	140.366
Μάιος 2010	36.723	183.699	220.421	Νοέμ. 2013	26.160	126.076	140.012
Ιουν. 2010	37.969	178.905	216.874	Δεκ. 2013	26.257	126.996	140.251

Πηγή: Δεδομένα σχετικά με την κατάσταση των οφειλών προκύπτουν από στοιχεία που παρέχονται από την εταιρεία για το Έ.Ε.

2.3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης και των έντονων μέτρων που επιβλήθηκαν από τα μνημόνια η εικόνα της αγοράς εργασίας αναδιαμορφώθηκε και διαφοροποιήθηκε από το παρελθόν. Οι κοινωνικές συνέπειες των μέτρων αυτών είναι οι εξής:

α) Η ανεργία αυξήθηκε δραματικά και άγγιξε τους 1.100.000 ανέργους στο πρώτο εξάμηνο του 2012 με αύξηση 22%, ενώ το 2009 ανέρχονταν σε 450.000 (9%). Στο μέλλον προβλέπεται ότι η ανεργία θα αυξηθεί ακόμα περισσότερο και θα υπερβεί το 27%, ποσοστό που καταγράφηκε τελευταία φορά το 1960, με το μεγάλο κύμα μετανάστευσης στο εξωτερικό. Το μεγαλύτερο ποσοστό είναι οι μακροχρόνια άνεργοι ενώ οι άνεργοι ηλικίας έως 25 ετών φτάνουν το 29% στο 51% σε διάστημα μιας διετίας. (Κουζής, Γ., 2012, <http://altpressfthiotida.com/το-εργασιακό=περιβάλλον-μετά-το-μνημό-2/>, Το εργασιακό περιβάλλον μετά το μνημόνιο)

β) Μια ακόμα κοινωνική συνέπεια των αυστηρών μέτρων είναι η μείωση των μισθών από 15% έως και 60%. Η αιτία αυτού οφείλεται στην αποδιάρθρωση των συλλογικών συμβάσεων, στην εξατομίκευση των αμοιβών και στην μετατροπή της πλήρους απασχόλησης σε ευέλικτη εργασία. (Κουζής, Γ., 2012, <http://altpressfthiotida.com/το-εργασιακό=περιβάλλον-μετά-το-μνημό-2/>, Το εργασιακό περιβάλλον μετά το μνημόνιο)

Μετά το πρώτο μνημόνιο οι μισθοί στον ιδιωτικό τομέα μειώθηκαν κατά 15%, ενώ οι περισσότερες από τις συμβάσεις εργασίας μετατράπηκαν από συμβάσεις πλήρους σε συμβάσεις μερικής απασχόλησης και σε εκ περιτροπής εργασία. (Κουζής, Γ., 2012, <http://altpressfthiotida.com/το-εργασιακό=περιβάλλον-μετά-το-μνημό-2/>, Το εργασιακό περιβάλλον μετά το μνημόνιο)

Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η συρρίκνωση των μισθών μέχρι και 60%, αλλά και η αύξηση του ποσοστού της ανασφάλιστης εργασίας από 22% στο 34%, με πολλές συνέπειες στον τομέα των μισθών και στα ασφαλιστικά ταμεία.

γ) Συνέπεια της ανεργίας ήταν και η αύξηση του ποσοστού της φτώχειας σε δραματικό βαθμό και η αποδυνάμωση του ασθενικού κοινωνικού κράτους. Πιο συγκεκριμένα, τα ποσοστά φτώχειας μετά τα μέτρα λιτότητας έφτασαν από το 21% στο 27%, κατά 25% των αστέγων (περί τους 20.000), στα έτη 2010-2012.

δ) Η υψηλή ανεργία την περίοδο που διανύουμε οδηγούν τους νέους στην αναζήτηση εργασίας εκτός της χώρας τους. Ειδικότερα τα τελευταία χρόνια παρατηρείται

σημαντικό κύμα νέων μεταναστών που φεύγουν από την Ελλάδα για ένα καλύτερο μέλλον και αυτό οφείλεται κυρίως στους εξής λόγους:

- S** Στα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας, όπως τη βρήκαν οι νέοι μετά την αποφοίτησή τους από τα πανεπιστήμια.
- S** Στην διαφθορά και στην έλλειψη αξιοκρατίας η οποία ωθεί τους νέους να στραφούν σε άλλες χώρες αναζητώντας ένα πιο δίκαιο επαγγελματικό μέλλον.
- S** Στην ελλιπή δημιουργία νέων θέσεων εργασίας από τις επιχειρήσεις.

Συνολικά και σε όλους τους τομείς, πάνω από 100.000 Έλληνες επιστήμονες, στην πλειονότητα νέοι, βρίσκονται στο εξωτερικό, είτε έχοντας εδραιωθεί επαγγελματικά είτε αναζητώντας μία καλή θέση εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, η μετανάστευση των νέων επιστημόνων εντάθηκε την τελευταία πενταετία λόγω της οικονομικής κρίσης και της υψηλής ανεργίας, η οποία ξεπερνάει το 50% στους νέους έως 25 ετών, ενώ παραμένει ιδιαίτερα υψηλή στους νέους 25-29 ετών (40%) και στην εξίσου δυναμική ηλικιακή ομάδα των 30-44 ετών (25,5%).

ε) Ενισχύεται η εξατομικευμένη εργασία, η χαλάρωση στην προστασία των εργαζομένων και των δικαιωμάτων τους, αλλά και η προώθηση των συμβάσεων εργασίας αορίστου χρόνου πλήρους ωραρίου. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η απορρύθμιση του εργατικού δικαίου και των σχέσεων εργασίας. (Κουζής, Γ., 2012, <http://altpressfthiotida.com/to-εργασιακό=περιβάλλον-μετά-το-μνημό-2/>, Το εργασιακό περιβάλλον μετά το μνημόνιο)

στ) Το εργασιακό καθεστώς στον ευρύτερο δημόσιο τομέα έχει υποβαθμισθεί αισθητά σε σχέση με το αντίστοιχο που ίσχυε πριν από την έλευση του μνημονίου. Ακόμα, οι ιδιωτικοποιήσεις οδηγούν τους εργαζόμενους σε εργασιακό καθεστώς ιδιωτικού τομέα που πλέον λειτουργεί με σαφώς υποβαθμισμένους όρους σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ισχύοντα πριν από τα μνημονιακά μέτρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (2010-2015)

3.1. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΡΑΠΕΖΩΝ (2010-2013)

Το εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα επλήγη σημαντικά από την οικονομική κρίση ιδιαίτερα από το 2010 έως το 2013. Οι τέσσερις σημαντικότερες αιτίες του γεγονότος αυτού είναι οι εξής:

Α) Η βαθιά και παρατεταμένη ύφεση, που έχει υποσκάψει με δραματικό τρόπο την ποιότητα του δανειακού τους χαρτοφυλακίου.

Β) Οι σημαντικές απώλειες από την αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους (PSI και επαναγορά).

Γ) Η εκροή καταθέσεων η οποία δημιούργησε ένα τεράστιο χρηματοδοτικό άνοιγμα.

Δ) Οι ελληνικές τράπεζες, οι οποίες βρέθηκαν για μεγάλα χρονικά διαστήματα τελείως αποκομμένες από τη διεθνή διατραπεζική αγορά, με τους μηχανισμούς του Ευρωσυστήματος (ΕΚΤ και ΕΛΑ) να αποτελούν σχεδόν μοναδικές πηγές παροχής ρευστότητας.

Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν να προκύψουν σοβαρά θέματα σχετικά με τη φερεγγυότητα και τη βιωσιμότητα των τραπεζικών ιδρυμάτων, τουλάχιστον από την πλευρά του ενεργητικού, πόσο δε μάλλον με την ικανότητά τους να τροφοδοτήσουν την οικονομία με την απαραίτητη ρευστότητα.

Η λύση για ομαλοποίηση της υφιστάμενης κατάστασης επιβάλλει αποκατάσταση της εμπιστοσύνης, η οποίας είναι η διασφάλιση ότι τα τραπεζικά ιδρύματα είναι επαρκώς κεφαλαιοποιημένα. (Παπαντωνίου, Γ., Σαρδελής, Χ., 2013: 33)

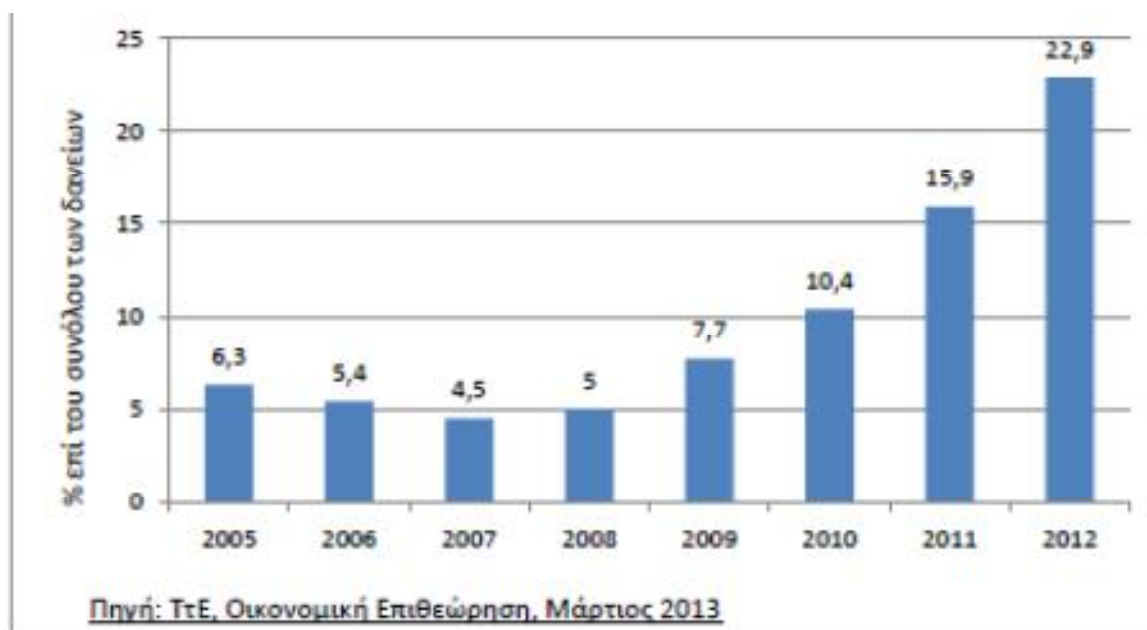
3.1.1 Κεφαλαιακές ανάγκες

Με την ανακοίνωση του πρώτου σχεδίου ανταλλαγής, τον Ιούλιο του 2011, οι τράπεζες προχώρησαν τον επόμενο μόλις μήνα σε μια πρώτη καταγραφή ζημιών από το ομολογιακό τους χαρτοφυλάκιο, ύψους τεσσάρων δισεκατομμυρίων ευρώ. Μετά τις αλληπάλληλες προσαρμογές του προγράμματος, στη βάση αποσπασματικών πληροφοριών (αλλά και πιέσεων) οι αρχικές προβλέψεις αναπροσαρμόζονταν. Έτσι κατεγράφησαν επί πλέον απώλειες 5,8 δισεκατομμύρια ευρώ τον Ιανουάριο του 2012,

άλλα 15,2 δισεκατομμύρια ευρώ τον Μάρτιο και επί πλέον 4,1 δισεκατομμύρια τον Απρίλιο του 2012. Το τελικό ποσό έφτασε στα 31,8 δισεκατομμύρια ευρώ, πέραν των προβλέψεων του Ιουνίου του 2011, όπως φαίνεται στη στήλη (2) του πίνακα 3.1. Εξ αυτού και μόνο του λόγου, οι τράπεζες βρέθηκαν με αρνητικά ίδια κεφάλαια ύψους περίπου 10 δισεκατομμυρίων ευρώ.

Όσον αφορά τις αναμενόμενες ζημιές από το δανειακό χαρτοφυλάκιο, αυτές αναφέρονται στη στήλη (3) του πίνακα 3.1 και ανέρχονται σε περίπου 22 δις ευρώ για την περίοδο Ιουνίου 2011 – Δεκεμβρίου 2014, πέραν των προβλέψεων που περιλαμβάνονταν στις οικονομικές καταστάσεις του Δεκεμβρίου του 2011. Μια ματιά στις υφιστάμενες τάσεις αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, αρκεί για να αναδειχτεί η σοβαρότητα του υποβόσκοντος προβλήματος.

Διάγραμμα 3.1: Μη εξυπηρετούμενα δάνεια, 2005-2012

Συνολικά, επομένως, οι συσσωρευμένες ζημιές που προβλέπεται να καταγραφούν μέχρι το τέλος του 2014 ανέρχεται στο ποσό των **54 δις ευρώ**, το οποίο, ακόμη και αν ληφθεί υπόψη η προβλεπόμενη δημιουργία εσωτερικού κεφαλαίου, αφήνει το σύνολο του τραπεζικού συστήματος με κεφαλαιακό έλλειμμα περίπου 20 δις ευρώ, όταν τα ελάχιστα βασικά ίδια κεφάλαια θα πρέπει να ανέρχονται περίπου στο ίδιο ποσό, αλλά με αντίθετο πρόσημο (στήλη (5) του πίνακα 2.1). (Παπαντωνίου, Γ., Σαρδελής, Χ., 2013: 33-34)

3.1.2. Σχέδιο ανακεφαλαιοποίησης

Σύμφωνα με έναν διαχωρισμό μεταξύ «συστημικών» και «μη συστημικών» τραπεζών, τέσσερις τράπεζες θεωρήθηκαν κατάλληλες για στήριξη με δημόσιους πόρους (Εθνική, Πειραιώς, Eurobank και Alpha Bank). Από αυτές, οι πρώτες μπήκαν κάτω από την προστατευτική ασπίδα του δημοσίου, και, για τις οποίες, εκπονήθηκε σχέδιο ανακεφαλαιοποίησης. Οι μη συστημικές, όπως προβλέπεται και

στο Μνημόνιο του Δεκεμβρίου 2012, θα έπρεπε να ανακεφαλαιοποιηθούν αποκλειστικά από τον ιδιωτικό τομέα, μέχρι το τέλος Απριλίου 2013. (Παπαντωνίου, Γ., Σαρδελής, Χ., 2013: 34-36)

Βάσει του Δείκτη Κυρίων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων (Core Tier 1), για την εκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών κάθε τράπεζας, θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 9% το 2012 και τουλάχιστον 10% για τα έτη 2013 και 2014. Στη βάση αυτής της απαίτησης, οι συνολικές κεφαλαιακές ανάγκες για τις δύο κατηγορίες τραπεζών ανήλθαν σε 40,5 δις ευρώ, σύμφωνα με στην τελευταία στήλη του πίνακα 3.1, τα οποία προκύπτουν ως η διαφορά ανάμεσα στα κεφάλαια που απαιτούνται για την ικανοποίηση του παραπάνω στόχου (στήλη (5)), και τις εκτιμήσεις για τα διαθέσιμα κεφάλαια, δηλαδή το άθροισμα των στηλών (1) έως (4). Όπως προκύπτει από τα στοιχεία, οι ανάγκες των «συστημικών» τραπεζών αντιστοιχούν στο 68% των συνολικών, ενώ αξίζει ίσως να αναφερθεί ότι, σε μια μεταγενέστερη άσκηση (Οκτώβριος 2012) οι αρχικές εκτιμήσεις επαληθεύτηκαν πλήρως. Ως εκ τούτου, τα στοιχεία του πίνακα 3.1 πρέπει να θεωρούνται ως οι πιο επίκαιρες εκτιμήσεις.

Πίνακας 3.1: Προσδιοριστικοί παράγοντες των κεφαλαιακών αναγκών του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος σε ενοποιημένη βάση για την περίοδο Δεκεμβρίου 2011- Δεκέμβριος 2014 (εκατ. Ευρώ)

	Κύρια βασικά ίδια κεφάλαια (Δεκ. 2011) ¹	Καθαρές ζημιές λόγω PSI ²	Αναμενόμενες καθαρές ζημιές πιστωτικού κινδύνου ³	Εσωτερική δημιουργία κεφαλαίου ⁴	Στόχος για κύρια βασικά ίδια κεφάλαια (Δεκ. 2014)	Κεφαλαιακές ανάγκες
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(7)=(5)-((1)+(2)+(3)+(4))
Συστημικά ΧΠ ⁵	17.944	-24.060	-16.784	11.093	15.693	27.501
Μη Συστημικά ΧΠ ⁶	4.175	-7.812	-5.323	288	4.369	13.041
Σύνολο	22.119	-31.872	-22.107	11.381	20.062	40.542
						Καθαρή επίπτωση από ήδη πραγματοποιημένες ανακεφαλαιοποιήσεις και εξυγιάνσεις ⁷
						1.400
						Κόστος πιθανών μελλοντικών εξυγιάνσεων μη συστημικών εμπορικών τραπεζών
						3.100
						Απόθεμα ασφαλείας
						5.000
						Εκτίμηση Συνολικών Χρηματοδοτικών Πόρων
						≈50.000
<p>¹ Σύμφωνα με τις οικονομικές καταστάσεις Δεκεμβρίου 2011, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η επίδραση του PSI</p> <p>² Ζημιές πέραν των προβλέψεων του Ιουνίου 2011 για το PSI</p> <p>³ Πέραν των συσσωρευμένων προβλέψεων του Δεκεμβρίου 2011. Αφορούν στην περίοδο Ιουνίου 2011- Δεκεμβρίου 2014. Συμπεριλαμβάνονται δάνεια προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα, το εξωτερικό, και τις ΔΕΚΟ βάσει των εκτιμήσεων της BlackRock, προσαυξημένες με εκτιμήσεις της ΤτΕ για τις αναμενόμενες ζημιές από τη χορήγηση νέων δανείων κατά την περίοδο 2012-2014.</p> <p>⁴ Όπως προκύπτει από τη συντηρητική θεώρηση της ΤτΕ των τριετών επιχειρησιακών σχεδίων, τα οποία είχαν υποβληθεί τον Ιανουάριο 2012.</p> <p>⁵ Τα συστημικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα είναι: Εθνική Τράπεζα, Eurobank, Alpha Bank και Τράπεζα Πειραιώς.</p> <p>⁶ Πρόκειται για τις αναδιарθρίσεις των εμπορικών τραπεζών ΑΤΕ-Bank, Protos και T-Bank και των συνεταιριστικών Αγροική, Λαμία και Λέσβου-Λήμνου.</p>						
<p>Πηγή: "Report on the Recapitalization and Restructuring of the Greek Banking Sector", Bank of Greece, December 2012.</p>						

Από τον πίνακα 3.1 φαίνεται επίσης ότι, τα συνολικά δεσμευμένα κεφάλαια υπερβαίνουν τα προαναφερθέντα κατά 9,5 δις Ευρώ. Ένα μέρος από τα επιπρόσθετα αυτά κεφάλαια έχει ήδη αναλωθεί κατά την εξυγίανση τριών εμπορικών τραπεζών και τριών συνεταιριστικών, ενώ ένα μεγαλύτερο ποσό έχει δεσμευτεί για πιθανές

μελλοντικές επιχειρήσεις εξυγίανσης. Τέλος, ένα ποσό περίπου πέντε δις ευρώ χρησιμεύει ως απόθεμα ασφαλείας, σε περίπτωση που οι εκτιμήσεις αποδειχτούν αισιόδοξες.

3.1.3. Διαδικασία της ανακεφαλαιοποίησης

Οι ενέργειες που ήδη έχουν ολοκληρωθεί είναι:

1. Τον Απρίλιο του 2012, διοχετεύτηκαν στο ΤΧΣ 25 δισεκ. ευρώ, με τη μορφή ομολόγων του EFSF. (Παπαντωνίου, Γ., Σαρδελής, Χ., 2013: 37-38)
2. Το Μάιο του 2012, το ΤΧΣ χορήγησε στις «συστημικές τράπεζες» € 18 δις ως προκαταβολή έναντι μελλοντικών αυξήσεων κεφαλαίου, ώστε να πληρούν την βασική υποχρέωση για Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας 8%.
3. Το Νοέμβριο του 2012, εκδόθηκε η Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 38, περί των όρων και των εργαλείων της ανακεφαλαιοποίησης από το ΤΧΣ.
4. Σχεδόν ταυτόχρονα, η Τράπεζα της Ελλάδος ανακοίνωσε επίσημα τις κεφαλαιακές ανάγκες καθεμίας και τις κάλεσε να ολοκληρώσουν τις διαδικασίες ανακεφαλαιοποίησης έως το τέλος Απριλίου του 2013. Κατεβλήθη δεύτερη προκαταβολή έναντι της οριστικής ανακεφαλαιοποίησης ύψους €16 δις.

Σε αυτό το πλαίσιο, τα βήματα που απομένουν για την πλήρη ανακεφαλαιοποίηση των «συστημικών τραπεζών» είναι:

- Η έκδοση «υπό αίρεση μετατρέψιμων ομολογιών» (contingent convertible bonds ή CoCos), τα ποσά των οποίων θα καθοριστούν από τις ίδιες τις τράπεζες. Πρόκειται για ομόλογα με τοκομερίδιο 7%, προσαυξανόμενο κατά 50 μονάδες βάσης ετησίως. Πρόκειται δηλαδή για ακριβά κεφάλαια, αλλά δίνεται η δυνατότητα καταβολής των τόκων σε είδος, δηλαδή σε κοινές μετοχές στο 50% της τρέχουσας αξίας. Με τη παρέλευση πενταετίας από την ημερομηνία έκδοσής τους, μετατρέπονται αυτόματα σε κοινές μετοχές.
- Αύξηση μετοχικού κεφαλαίου με την έκδοση κοινών μετοχών, σε τιμές που θα αντιστοιχούν στο 50% της μέσης χρηματιστηριακής τιμής κατά τις πενήντα ημέρες που προηγούνται της έκδοσης. Οι ιδιώτες μέτοχοι θα διατηρήσουν τον έλεγχο μόνο αν καταβάλουν ποσό τουλάχιστον ίσο με το 10% της αξίας των νέων μετοχών. (Παπαντωνίου, Γ., Σαρδελής, Χ., 2013: 37-38)

Συμπερασματικά, η επιτυχής ολοκλήρωση της ανακεφαλαιοποίησης των ελληνικών τραπεζών, σε συνδυασμό με την προϊούσα αναδιάρθρωση του κλάδου, εκτιμάται ότι μπορεί να αποκαταστήσει σταδιακά την εμπιστοσύνη των αγορών και

των καταθετών. Τα ποσά- στόχοι που έθεσε η Τράπεζα της Ελλάδος κρίνονται, με τα σημερινά δεδομένα, επαρκή, ενώ το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας εγγυάται τις εκδόσεις ως αγοραστής έκτακτης ανάγκης. Επομένως, με την ολοκλήρωση του εγχειρήματος, δημιουργούνται ουσιαστικές προϋποθέσεις για τη στήριξη της ελληνικής οικονομίας από την πλευρά του τραπεζικού συστήματος.

3.1.4. Ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών 2014-2015

Υφιστάμενες στο έπακρο τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, της πολιτικής αβεβαιότητας και των capital controls, οι τράπεζες οδηγήθηκαν το 2015 σε μια νέα ανακεφαλαιοποίηση.

Πρόκειται για την τρίτη, εντός τριετίας ανακεφαλαιοποίηση για τους παλαιούς μετόχους -μεταξύ αυτών και το ελληνικό Δημόσιο-, η οποία, όμως, δεν μπορεί παρά να αποτιμηθεί θετικά δεδομένων των συνθηκών και των κινδύνων που αποσόβησε. Πρόκειται επίσης για την ανακεφαλαιοποίηση που αλλάζει πλήρως τα δεδομένα για τις τράπεζες και η οποία έγινε με στόχο να είναι η τελευταία, θωρακίζοντάς τις επαρκώς με κεφάλαια προερχόμενα από τον ιδιωτικό τομέα. Η ανακεφαλαιοποίηση του 2015 διαμόρφωσε για τις τράπεζες τα εξής δεδομένα: (Μαλλιάρη, Ν., 2015, <http://www.capital.gr/story/3092443/pos-to-2015-allaxe-ta-dedomena-gia-tis-ellinikes-trapezes>, Πώς το 2015 άλλαξε τα δεδομένα για τις ελληνικές τράπεζες)

· Ο έλεγχός τους πέρασε σε ιδιώτες με αντίστοιχη μεγάλη μείωση του ποσοστού του Δημοσίου. Πλέον, η συμμετοχή του ΤΧΣ διαμορφώνεται από 41% έως 2,4% έναντι 67% έως 35,4% στην ανακεφαλαιοποίηση του 2014 και 95,2% έως 81% στην ανακεφαλαιοποίηση του 2013.

Το 95,2% του 2013 αφορούσε τη συμμετοχή του Δημοσίου στη Eurobank όπου τώρα το ποσοστό του Δημοσίου έχει πέσει σε μόλις 2,4%. Το 81% του 2013 αφορούσε τη συμμετοχή του Δημοσίου στην Τράπεζα Πειραιώς όπου τώρα το Δημόσιο κατέχει το 26%. Στην Εθνική, η συμμετοχή του Δημοσίου από 84,4% το 2013 υποχώρησε κοντά στο 41% και στην Alpha Bank σε μόλις 11% από 83,7%.

Με βάση την ανακεφαλαιοποίηση του 2014, το Δημόσιο ήλεγχε το 66,93% της Τράπεζας Πειραιώς, το 66,24% της Alpha Bank, το 57,24% της Εθνικής Τράπεζας και το 35,41% της Eurobank.

Η επιβάρυνση του δημόσιου χρέους και των φορολογούμενων ανήλθε σε μόλις 5,4 δις. ευρώ. Αυτό είναι το ποσό με το οποίο το ΤΧΣ κάλυψε τις ανάγκες του δυσμενούς σεναρίου στις τράπεζες Εθνική και Πειραιώς, καθώς Alpha και Eurobank

κατάφεραν να υπερκαλύψουν το σύνολο των κεφαλαιακών τους αναγκών από ιδιώτες. (Μαλλiάρα, Ν., 2015, <http://www.capital.gr/story/3092443/pos-to-2015-allaxe-ta-deδομενα-gia-tis-ελληνικες-τραπεζες>, Πώς το 2015 άλλαξε τα δεδομένα για τις ελληνικές τράπεζες)

Συνολικά, οι τράπεζες κατάφεραν να συγκεντρώσουν από ξένους επενδυτές περίπου 5,3 δισ. ευρώ και επιπλέον κεφάλαια, περίπου 2,7 δισ. ευρώ από τις προτάσεις εθελοντικής ανταλλαγής τίτλων των ομολογιούχων τους.

- Οι νέοι μέτοχοι των τραπεζών είναι ως επί το πλείστον funds που προσβλέπουν σε γρήγορη ανάκαμψη των τραπεζικών κερδών μέσω της ενεργητικής διαχείρισης των "κόκκινων" δανείων. Οι νέοι μέτοχοι θα επιδιώξουν σημαντική εκπροσώπηση στα διοικητικά συμβούλια των τραπεζών και οι διοικήσεις θα κρίνονται σε τακτική βάση για την αποτελεσματικότητά τους.

- Στην επίτευξη κερδών για τις τράπεζες δεν έχει παρά να προσδοκά και το ΤΧΣ, το οποίο επένδυσε φέτος άλλα 5,4 δισ. ευρώ στις τράπεζες, πλέον των 25 δισ. ευρώ που είχε επενδύσει το 2013. Η νέα επένδυση έγινε με συνθήκες πλήρους εξαύλωσης της επένδυσης του 2013 και σε δραματικά χαμηλές τιμές και επιπλέον με μεγάλη απώλεια ποσοστών συμμετοχής για το Δημόσιο.

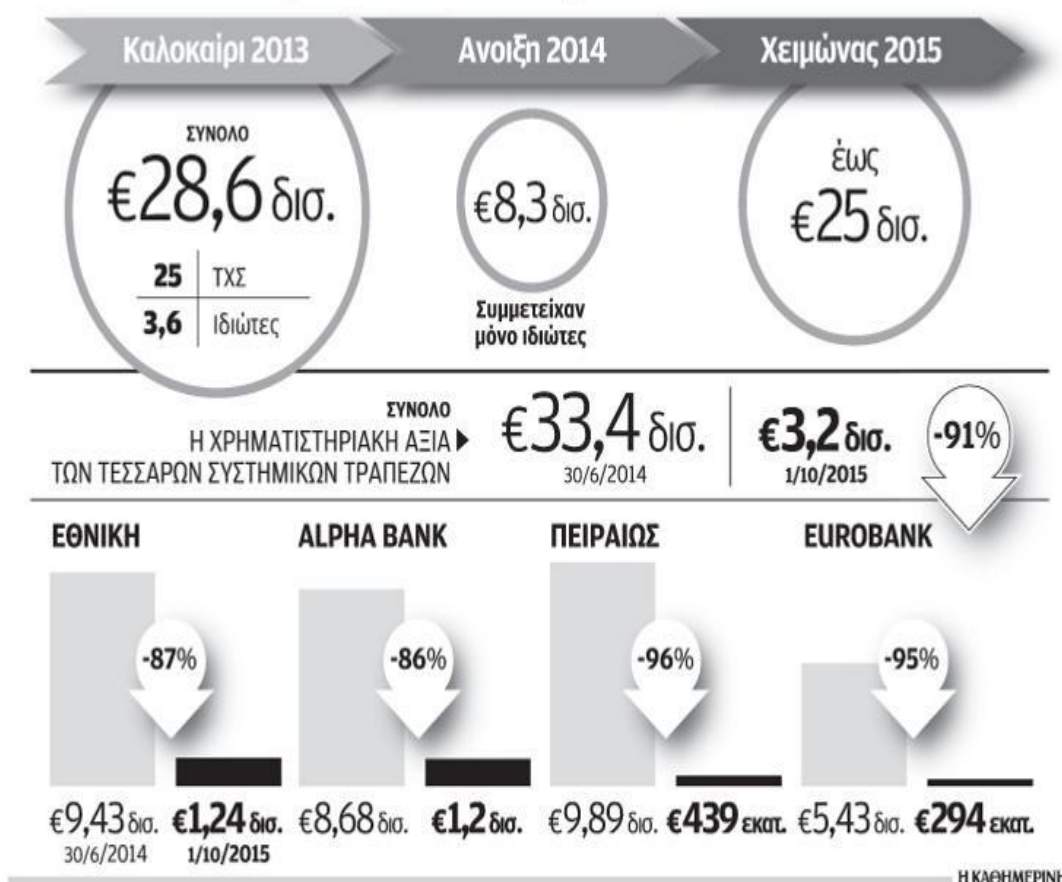
Ωστόσο, ο έλεγχος του Δημοσίου μπορεί τώρα να είναι πιο ουσιαστικός μέσω των Πλαισίων Συνεργασίας (RFA's) που έχει συνάψει με όλες ανεξαιρέτως τις τράπεζες και τις προβλεπόμενες από το μνημόνιο διαδικασίες ελέγχου τους. Παράλληλα είναι ρεαλιστική πλέον η προοπτική το ΤΧΣ να ανακτήσει μέρος ή και το σύνολο των κεφαλαίων που έχει καταβάλει, μειώνοντας αντίστοιχα το χρέος της ελληνικής Δημοκρατίας (λόγω των μετατρέψιμων ομολογιών που διαθέτει σε CoCos). Σημειώνεται ότι με τον τρόπο που έγινε η ανακεφαλαιοποίηση, το ΤΧΣ περιορίζει το ρίσκο νέων πιθανών απωλειών στο μέλλον, στην περίπτωση που ένα αντίξοο χρηματιστηριακό περιβάλλον επαναληφθεί, με την τοποθέτηση των κεφαλαίων του, όχι αποκλειστικά σε κοινές μετοχές, αλλά και σε μετατρέψιμους ομολογιακούς τίτλους υψηλής απόδοσης σε αναλογία 25/75 αντίστοιχα.

- Η ανακεφαλαιοποίηση του 2015 κρίνεται επιτυχής από το γεγονός ότι διέσωσε τους καταθέτες από υποχρεωτική συμμετοχή τους στην εξυγίανση των τραπεζών αν αυτή γινόταν μέσα στο 2016.

Θεωρώντας αυτονόητη επιτυχία την επίτευξη σταθερότητας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, επιτυχία είναι και το γεγονός ότι η συγκέντρωση ιδιωτικών κεφαλαίων απέτρεψε πλήρη κρατικοποίηση του τραπεζικού τομέα, εξέλιξη που θα λειτουργούσε ως αρνητικό σήμα για επενδύσεις στην Ελλάδα. Απομένει

τόρα να αποδειχτεί στην πράξη η λειτουργία του τραπεζικού τομέα με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια που θα συμβάλουν στην ανάπτυξη της Οικονομίας και στην προσέλκυση επενδύσεων. (Μαλλιάρια, Ν., 2015, <http://www.capital.gr/story/3092443/posto-2015-allaxe-ta-dedomena-gia-tis-ellinikes-trapezes>, Πώς το 2015 άλλαξε τα δεδομένα για τις ελληνικές τράπεζες)

Οι ανακεφαλαιοποιήσεις την τελευταία διετία

3.2. ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Είναι κοινός τόπος πως το Χρηματιστήριο μίας χώρας πολλές φορές είναι ο «καθρέφτης» της οικονομίας και της πολιτικής της σταθερότητας. Η «αγορά» αξιολογεί με διαφορετικό τρόπο την κατάσταση της πραγματικής οικονομίας και «τοποθετείται» με βάση τις προοπτικές που διαβλέπει στο επιχειρηματικό και στο μακροοικονομικό της περιβάλλον.

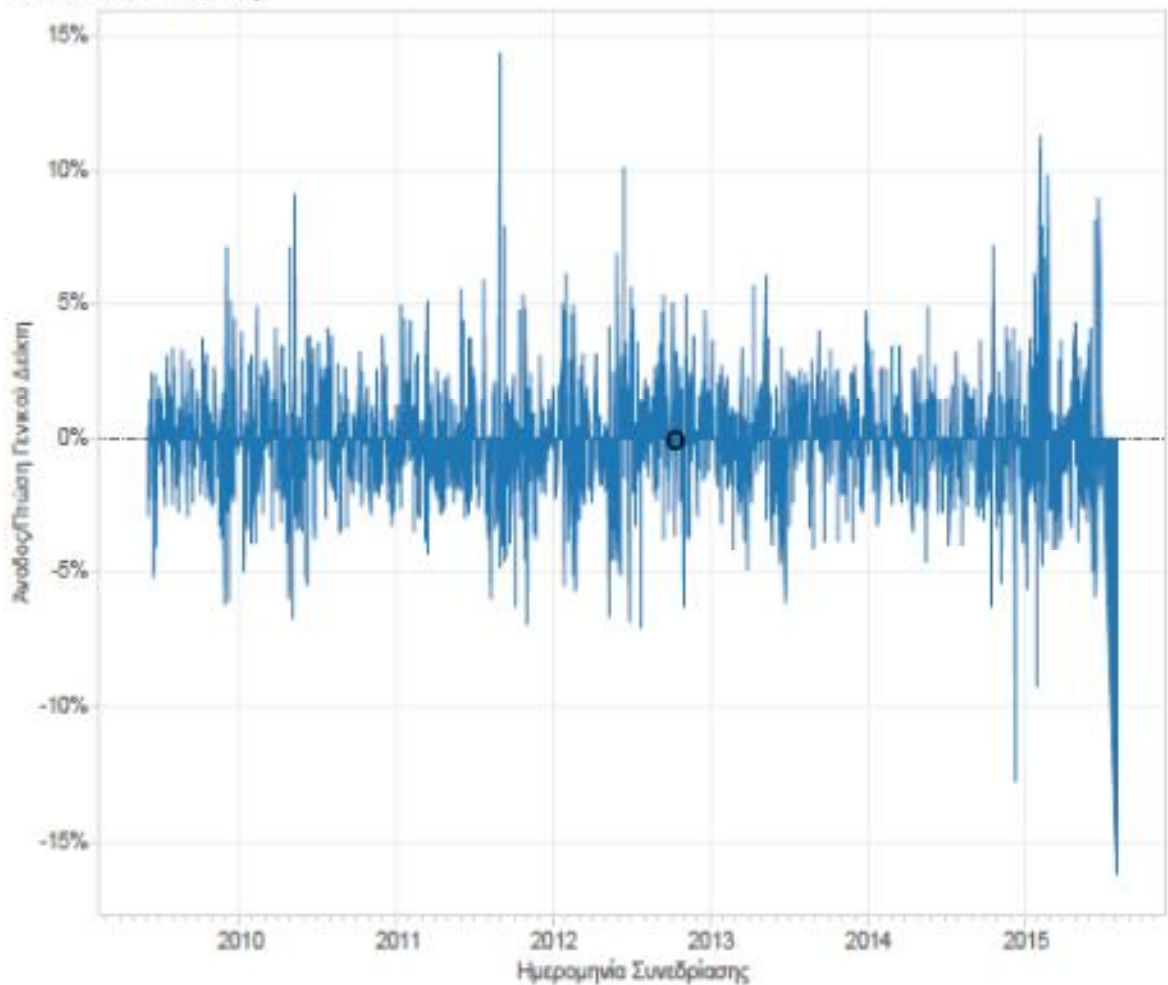
Με αυτή τη βάση δεν θα πρέπει να προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι ο Γενικός Δείκτης του Χρηματιστηρίου έχει χάσει κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης της ελληνικής κρίσης δημοσιονομικών ελλειμμάτων και χρέους το 73,04% (!) της αξίας του συνολικά.

Στις 3/8/2015 καταγράφηκε η μεγαλύτερη ημερήσια πτώση του από το 1985. Είναι χαρακτηριστικό πως πριν την πτώση της Δευτέρας (-16,23%), η αμέσως χειρότερη προηγούμενη επίδοση είναι ένα -15,03% στις 7 Δεκεμβρίου 1985, ενώ ακολουθούν: -12,78% στις 9 Δεκεμβρίου 2014, -12,64% στις 26 Οκτωβρίου 1987, -10,05% στις 16 Οκτωβρίου 1989 και -9,71% στις 24 Οκτωβρίου 2008.

Για την περίοδο Ιούνιος 2009 – Αύγουστος 2015, οι αμέσως προηγούμενες χειρότερες επιδόσεις είναι μαζί με τις 9/12/2014 το -9,24% στις 28 Ιανουαρίου 2015 και το -7,10% στις 23 Ιουλίου 2012.

Αν οριοθετήσουμε ως απαρχές του χρονικού της εκδήλωσης της ελληνικής οικονομικής κρίσης την προκήρυξη πρόωρων εκλογών από την κυβέρνηση Κώστα Καραμανλή στις 2 Σεπτεμβρίου του 2009, τότε βλέπουμε πως στη διάρκεια αυτής της εξαετίας, η αξία του ελληνικού χρηματιστηρίου έχει πέσει από τις 2.477,98 μονάδες (2 Σεπτεμβρίου 2009) στις 668,06 (3 Αυγούστου 2015). Πρόκειται για μία πτώση σωρευτικά της τάξης του 73,04%. (Πόγκας, Δ., 2015, <http://www.fortunegreece.com/article/chrimatistirio-ke-krisi-apo-to-kastelorizo-eos-ta-capital-control-data-blog/>, Χρηματιστήριο και κρίση: Από το Καστελόριζο έως τα capital control)

Άνοδοι και πτώσεις

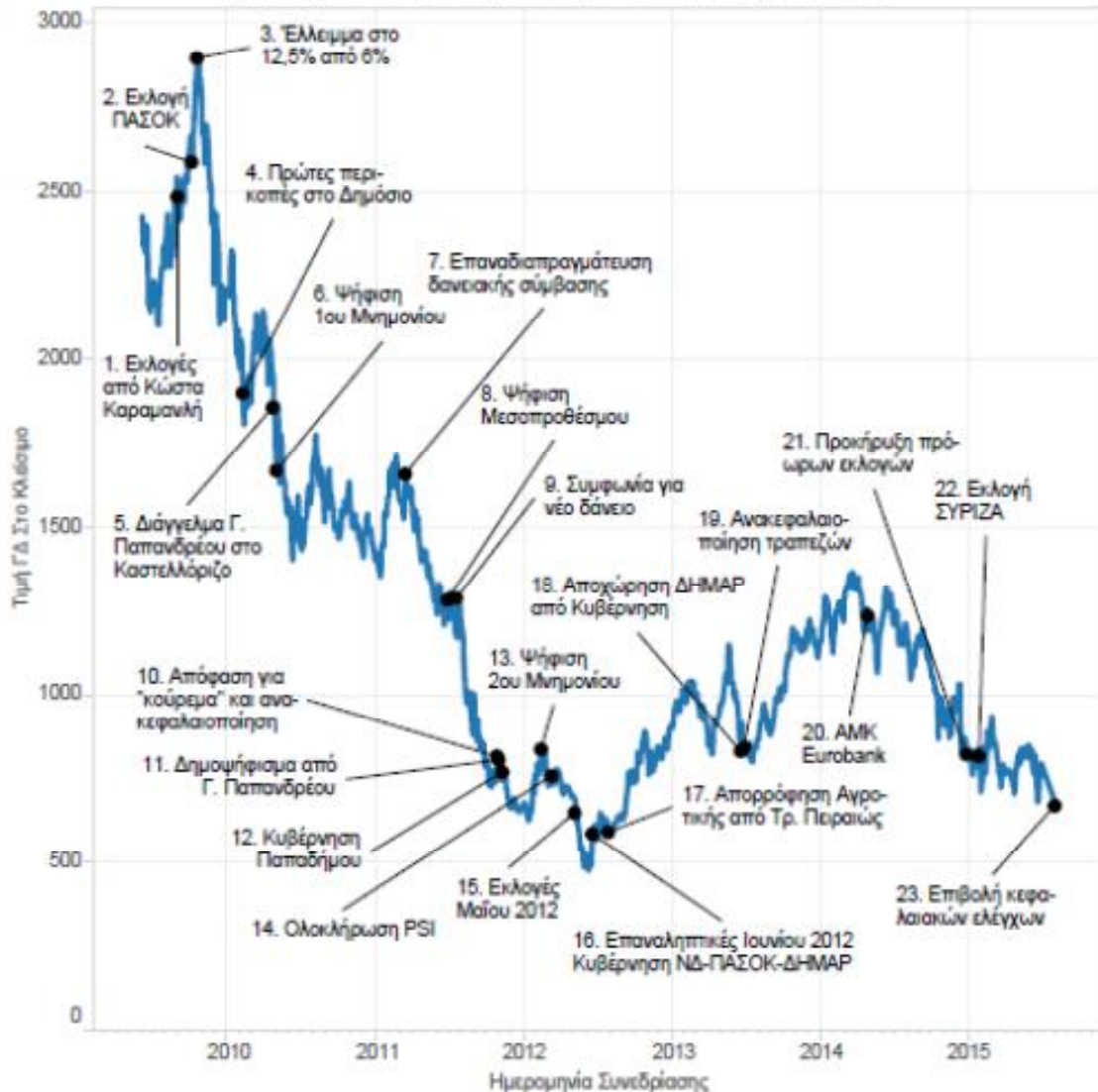

(Ποσοστιαία διαφορά μεταξύ τιμών κλεισίματος Γενικού Δείκτη από ημέρα σε ημέρα. Οι θετικές τιμές υποδεικνύουν άνοδο και οι αρνητικές πτώση. Όσο μεγαλύτερο το μήκος της γραφικής αναπαράστασης τόσο μεγαλύτερη η άνοδος ή η πτώση.)

Στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζεται η πορεία του Γενικού Δείκτη Τιμών από τον Ιούνιο του 2009 μέχρι και την Δευτέρα 3 Αυγούστου, την πρώτη μέρα λειτουργίας του ΧΑ μετά τα capital controls. Πάνω στο γράφημα έχουμε τοποθετήσει ορισμένες σημαντικές ημέρες-σταθμούς στην πορεία της ελληνικής κρίσης χρέους και των προγραμμάτων δανεισμού της ελληνικής οικονομίας από ΕΕ, ΕΚΤ και ΔΝΤ. (Πόγκας, Δ., 2015, <http://www.fortunegreece.com/article/chrimatistirio-ke-krisi-apo-to-kastelorizo-eos-ta-capital-control-data-blog/>, Χρηματιστήριο και κρίση: Από το Καστελόριζο έως τα capital control)

Κρίση και Χρηματιστήριο Αθηνών 2009 - 2015

(πηγή δεδομένων: ΕΧΑΕ, Τύπος / ανάλυση-σπτικοποίηση: Δημήτριος Πάγκας)

(Η εξέλιξη του Γενικού Δείκτη Τιμών στο διάστημα Ιούνιος 2009 – Αύγουστος 2015 και σχετικά πολιτικά και οικονομικά γεγονότα στην πορεία εκδήλωσης της ελληνικής κρίσης χρέους).

Στο γράφημα γίνεται εύκολα αντιληπτή η μεγάλη πτώση του Χρηματιστηρίου σε αυτή την περίοδο. Το υψηλότερο σημείο στο οποίο βρέθηκε ήταν οι 2.896,91 μονάδες στις 14 Οκτωβρίου, ενώ έκτοτε υποχωρεί διαρκώς, με την εξαίρεση μία περίοδο ανάκαμψης από το καλοκαίρι του 2012 έως και το καλοκαίρι του 2014.

Η χειρότερη περίοδος αυτή την πενταετία για το ΧΑ ήταν αναμφισβήτητα η άνοιξη του 2012, μεταξύ της ψήφισης του 2ου Μνημονίου και της ολοκλήρωσης του PSI από την κυβέρνηση Παπαδήμου (834,41 μονάδες στις 13 Φεβρουαρίου και

752,35 στις 9 Μαρτίου αντιστοίχως), των εκλογών του Μαΐου που δεν ανέδειξαν κυβερνητική πλειοψηφία (643,87 μονάδες στις 7 Μαΐου) και των επαναληπτικών του Ιουνίου που ανέδειξαν τη συγκυβέρνηση ΝΔ – ΠαΣοΚ – ΔημΑρ (499,56 στις 13 Ιουνίου). (Πόγκας, Δ., 2015, <http://www.fortunegreece.com/article/chrmatistirio-ke-krisi-apo-to-kastelorizo-eos-ta-capital-control-data-blog/>, Χρηματιστήριο και κρίση: Από το Καστελόριζο έως τα capital control)

Η περίοδος ανάκαμψης του ΧΑ ξεκινά αμέσως μετά τις εκλογές του Ιουνίου και βλέπουμε πως συμπίπτει με την περίοδο της αναδιάρθρωσης του τραπεζικού τομέα. Από τις 586,26 μονάδες στις 27 Ιουλίου 2012 (απορρόφηση «υγιούς» Αγροτικής Τράπεζας από Τράπεζα Πειραιώς) στις 836,58 μονάδες στις 26 Ιουνίου 2013 (ολοκλήρωση ανακεφαλαιοποίησης τραπεζών) και στις 1.232,12 στις 30 Απριλίου 2014 (ολοκλήρωση Αύξησης Μετοχικού Κεφαλαίου και «επανιδιωτικοποίηση» της Eurobank).

Η «ελεύθερη πτώση» αρχίζει και πάλι το καλοκαίρι του 2014, όταν έχουν ολοκληρωθεί οι Ευρωεκλογές του Μαΐου, η εκλογική πρωτιά του ΣΥΡΙΖΑ έχει επιβεβαιωθεί και η κυβέρνηση Σαμαρά αποτυγχάνει στη συνέχεια να κλείσει το τρέχον πρόγραμμα δανειοδότησης με το αποκαλούμενο «e-mail Χαρδούβελη».

Οι πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις (τρέχουσα διαπραγμάτευση με τρόικα, ολοκλήρωση της συμφωνίας νέου προγράμματος δανεισμού και τραπεζικής ανακεφαλαιοποίησης, επαναφορά επενδυτικής εμπιστοσύνης) αναμένεται να παίξουν κυρίαρχο ρόλο και τους επόμενους μήνες στο ΧΑ. (Πόγκας, Δ., 2015, <http://www.fortunegreece.com/article/chrmatistirio-ke-krisi-apo-to-kastelorizo-eos-ta-capital-control-data-blog/>, Χρηματιστήριο και κρίση: Από το Καστελόριζο έως τα capital control)

3.3. Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

3.3.1. Τα αίτια της αύξησης της ανεργίας

Η ανεργία αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας, με απόδειξη τα ποσοστά της ΕΛΣΤΑΤ, σύμφωνα με τα οποία τον μήνα Σεπτέμβριο διαμορφώθηκε στο 26%. Η κατάσταση είναι ακόμα πιο δραματική στους νέους, αφού από τη μία το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται στο 56,4% και από την άλλη, οι απόφοιτοι ΑΕΙ και οι κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων είναι κατά 400.000 περισσότεροι από τη ζήτηση στην αγορά εργασίας, ενώ οι εργαζόμενοι με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο είναι λιγότεροι από τη ζήτηση κατά 340.000.

Η ανεργία στην ελληνική οικονομία όμως έχει τρεις βασικές πηγές:

1. Είναι διαφορετικού χαρακτήρα λόγω αλλαγών στο διεθνή καταμερισμό των έργων.
2. Οφείλεται στη μείωση των επιπέδων της οικονομικής δραστηριότητας (ζήτησης) λόγω της οικονομικής ύφεσης που προήλθε από τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής.
3. Οφείλεται σε διαρθρωτικές παρεμβάσεις του προγράμματος δημοσιονομικής και ανταγωνιστικής εξυγίανσης.

Το έντονο πρόβλημα αυτής της περιόδου της διαρθρωτικής ανεργίας δεν είναι σημερινό, αλλά έχει ανακύψει από το 2008, οπότε μια σειρά γεγονότων τόσο σε εγχώριο όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο διαμόρφωσαν τις τάσεις εξέλιξης στην παγκόσμια οικονομία. Έτσι, πολλές δραστηριότητες σε πολλές χώρες (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας) έχασαν την ανταγωνιστικότητά τους προς όφελος άλλων χωρών (κλωστοϋφαντουργία κ.λπ.). Ειδικότερα στην Ελλάδα οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές και το υψηλό μισθολογικό και μη μισθολογικό κόστος οδήγησαν πολλές επιχειρήσεις (κυρίως της κεντρικής Μακεδονίας) στην απόφαση να μεταφέρουν την παραγωγική τους διαδικασία στις γείτονες χώρες των Βαλκανίων. (Πετράκης, 2014: 90)

3.3.2. Η εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα

2009

Το 2009 αυξήθηκε ο δείκτης ανεργίας στην Ελλάδα στο **9,5%** από 7,7% που ήταν το 2008. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, η ανεργία κυμάνθηκε από 6% στην περιφέρεια Βορείου Αιγαίου ως 12,5% στην περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας. Τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας καταγράφηκαν στη Δυτική Μακεδονία (12,5%) και στο Νότιο Αιγαίο (12%). Για τους νέους ηλικίας 15 ως 24 ετών, το ποσοστό ανεργίας το 2009 στην Ελλάδα αυξήθηκε στο 25,8%, έναντι 22,1% το 2008. (skai.gr, 2010)

2010

Το 2010 η ανεργία έφτασε το **12,5%** στην Ελλάδα, έναντι 9,5% το 2009. Στο 15,5% ανήλθε ο δείκτης ανεργίας στην περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, ενώ εντυπωσιακή είναι η άνοδος της ανεργίας στα Ιόνια Νησιά, από 9,7% το 2009, σε 14,8% το 2010, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Eurostat) για την ανεργία στις περιφέρειες της ΕΕ και της Ελλάδας, που έδωσε σήμερα στη δημοσιότητα. Για τους νέους ηλικίας 15 ως 24 ετών, το ποσοστό ανεργίας το 2010 στην Ελλάδα αυξήθηκε στο 32,9%, έναντι 25,8% το 2009. (express.gr, 2011)

2011

Το ποσοστό ανεργίας το Δεκέμβριο του 2011 ανήλθε σε **21,0%**, έναντι 14,8% το Δεκέμβριο του 2010 και 20,9% το Νοέμβριο του 2011. Το σύνολο των απασχολούμενων κατά το Δεκέμβριο του 2011 εκτιμάται ότι ανήλθε σε 3.899.319 άτομα. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.033.507 άτομα, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανήλθε σε 4.424.562 άτομα. Οι απασχολούμενοι μειώθηκαν κατά 334.445 άτομα σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2010 (μείωση 7,9%) και κατά 1.950 άτομα σε σχέση με το Νοέμβριο του 2011 (μείωση 0,05%). Οι άνεργοι αυξήθηκαν κατά 299.862 άτομα σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2010 (αύξηση 40,9%) και κατά 3.920 άτομα σε σχέση με το Νοέμβριο του 2011 (αύξηση 0,38%). Οι οικονομικά μη ενεργοί, δηλαδή τα άτομα που δεν εργάζονται ούτε αναζητούν εργασία, αυξήθηκαν κατά 71.414 άτομα σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2010 (αύξηση 1,6%) και κατά 905 άτομα σε σχέση με το Νοέμβριο του 2011 (αύξηση 0,02%). (forin.gr, 2011)

· **2012**

Στο **25,4%** ανήλθε το ποσοστό ανεργίας τον Αύγουστο του 2012, έναντι 18,4% τον Αύγουστο του 2011, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ. Τον Ιούλιο του 2012 η ανεργία ήταν στο 24,8%. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.267.595 άτομα, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός (δηλαδή τα άτομα που δεν εργάζονται ούτε αναζητούν εργασία) ανήλθε σε 3.375.297 άτομα. Οι άνεργοι αυξήθηκαν κατά 351.666 άτομα σε σχέση με τον Αύγουστο του 2011 (αύξηση 38,4%) και κατά 23.442 άτομα σε σχέση με τον Ιούλιο του 2012 (αύξηση 1,9%). Στις ηλικίες 15-24 η ανεργία ανέρχεται στο 58% και στις ηλικίες 25-34 στο 32,9%. Επίσης στις ηλικίες 35-44 η ανεργία φτάνει το 21,5%, στις ηλικίες 44-54 το ποσοστό είναι 18,3%, στις ηλικίες 55-64 η ανεργία είναι 14,5% και στις ηλικίες 65-74 η ανεργία ανέρχεται στο 5,6%. (skai.gr, 2012)

· **2013**

Στο **27,5%** διαμορφώθηκε το ποσοστό ανεργίας τον Δεκέμβριο, με αποτέλεσμα για ολόκληρο το 2013 η ανεργία να διαμορφώνεται στα επίπεδα του 27,3%. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), οι άνεργοι ανήλθαν στο 1.349.495 άτομα, με το ποσοστό ανεργίας να είναι υψηλότερο σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2012 (26,3%), αλλά χαμηλότερο έναντι του Νοεμβρίου 2013 (27,6%). Το μεγαλύτερο πρόβλημα συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν οι νέοι και οι γυναίκες. Στους νέους ηλικίας 15-24 ετών το ποσοστό ανεργίας τον Δεκέμβριο του 2013 ανήλθε στο 55,5%. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι για πρώτη φορά σε ετήσια βάση, το ποσοστό αυτό είναι μικρότερο από την προηγούμενη χρονιά. Τον Δεκέμβριο του 2012 το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας των νέων ήταν 57,1%, του 2011 ήταν 53,1% και του 2010 ήταν 39,3%. Παράλληλα, οι οικονομικά μη ενεργοί, δηλαδή όσοι δεν εργάζονται ούτε και αναζητούν εργασία, αυξήθηκαν κατά 47.229 άτομα σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2012 και κατά 4.453 άτομα σε σύγκριση με τον Νοέμβριο του 2013. (kathimerini.gr, 2014)

· **2014**

Στο **26,6%** διαμορφώθηκε η ανεργία στο τρίμηνο Απριλίου - Ιουνίου 2014, έναντι 27,8% στο τρίμηνο Ιανουαρίου - Μαρτίου 2014. Κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2014 ο αριθμός των απασχολούμενων ανήλθε σε 3.539.085 άτομα και των ανέργων σε 1.280.101. Ο αριθμός των ανέργων μειώθηκε κατά 4,6% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και κατά 3,6% σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2013. Το ποσοστό των «νέων ανέργων», δηλαδή των ανέργων που δεν έχουν εργαστεί ποτέ στο

παρελθόν, ανέρχεται στο 22,8% του συνόλου των ανέργων ενώ οι μακροχρόνια άνεργοι (αυτοί που αναζητούν από 12 μήνες και άνω εργασία, ανεξάρτητα αν είναι «νέοι» ή «παλαιοί» άνεργοι), αποτελούν αντίστοιχα το 74,4%. Το ποσοστό ανεργίας των ατόμων με ξένη υπηκοότητα, είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των Ελλήνων υπηκόων (33% έναντι 26,0%). (tanea.gr, 2014)

Χιλιάδες

Περίοδος αναφοράς	Γενικό σύνολο	Εργατικό δυναμικό					Μη οικονομικά ενεργός πληθυσμός	
		Σύνολο	Ποσοστό % του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό % του εργατικού δυναμικού	Άνεργοι		Ποσοστό % του εργατικού δυναμικού
2009: Α' τρίμηνο	9.436,4	5.022,3	53,2	4.545,6	90,5	476,7	9,5	4.414,1
Β' "	9.432,7	5.040,2	53,4	4.584,6	91,0	455,6	9,0	4.392,5
Γ' "	9.429,3	5.063,2	53,7	4.585,2	90,6	477,9	9,4	4.366,1
Δ' τρίμηνο	9.426,1	5.037,2	53,4	4.508,6	89,5	528,6	10,5	4.388,9
2010: Α' τρίμηνο	9.418,1	5.046,2	53,6	4.446,0	88,1	600,2	11,9	4.371,8
Β' "	9.405,4	5.041,1	53,6	4.436,5	88,0	604,6	12,0	4.364,3
Γ' "	9.393,1	5.029,8	53,5	4.398,0	87,4	631,9	12,6	4.363,2
Δ' τρίμηνο	9.381,0	4.999,3	53,3	4.278,5	85,6	720,8	14,4	4.381,8
2011: Α' τρίμηνο	9.374,4	4.965,1	53,0	4.165,5	83,9	799,6	16,1	4.409,3
Β' "	9.373,1	4.939,8	52,7	4.124,2	83,5	815,6	16,5	4.433,3
Γ' "	9.372,2	4.924,2	52,5	4.040,8	82,1	883,5	17,9	4.448,0
Δ' τρίμηνο	9.371,7	4.915,5	52,5	3.886,9	79,1	1.028,6	20,9	4.456,2
2012: Α' τρίμηνο	9.364,7	4.904,1	52,4	3.785,0	77,2	1.119,1	22,8	4.460,6
Β' "	9.351,2	4.892,9	52,3	3.729,9	76,2	1.163,0	23,8	4.458,2
Γ' "	9.338,0	4.886,3	52,3	3.668,0	75,1	1.218,4	24,9	4.451,7
Δ' τρίμηνο	9.325,3	4.877,0	52,3	3.597,0	73,8	1.279,9	26,2	4.448,3
2013: Α' τρίμηνο	9.316,5	4.840,2	52,0	3.504,2	72,4	1.336,0	27,6	4.476,3
Β' "	9.311,7	4.862,9	52,2	3.535,0	72,7	1.327,9	27,3	4.448,8
Γ' "	9.307,1	4.854,0	52,2	3.533,7	72,8	1.320,3	27,2	4.453,1
Δ' τρίμηνο	9.302,7	4.817,1	51,8	3.479,9	72,2	1.337,2	27,8	4.485,6
2014: Α' τρίμηνο	9.295,8	4.826,0	51,9	3.483,7	72,2	1.342,3	27,8	4.469,8

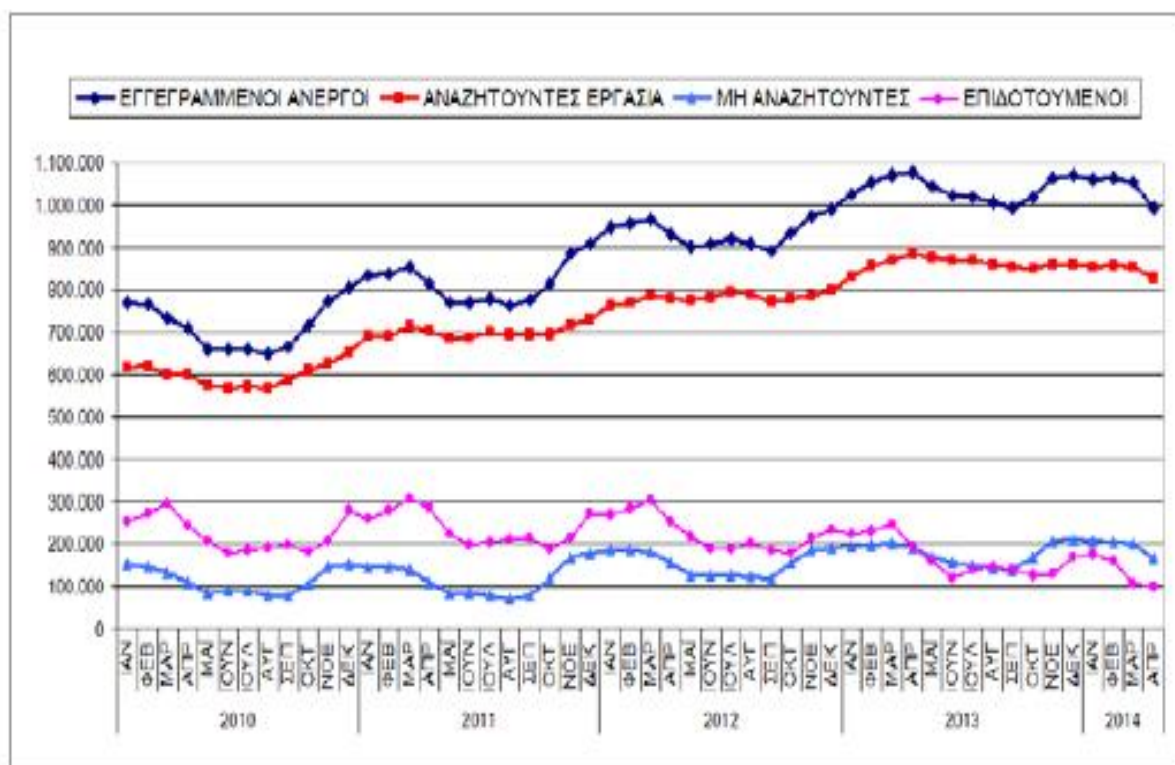
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Από το σύνολο των απασχολούμενων (3.483.700 άτομα, Α΄ τρίμηνο 2014) το 63,3% εργάζονται ως μισθωτοί, το 25% είναι αυτοαπασχολούμενοι, το 6,4% είναι εργοδότες και το 4,6% είναι συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας.

Ο αριθμός των επιδοτούμενων ανέργων μειώνεται κατά πολύ, ιδιαίτερα το 2014, με αποτέλεσμα οι επιδοτούμενοι άνεργοι να αντιστοιχούν από το 1/3 τον Ιανουάριο του 2010, στο 10,3% των ανέργων τον Απρίλιο του 2014.

Η ανεργία των νέων (15-24 ετών) και των ηλικιωμένων (45-64 ετών) αποτελεί ένα ιδιαίτερα σοβαρό πρόβλημα και εμφανίζει αυξητικές τάσεις στις περισσότερες χώρες, ενώ στις χώρες που εφαρμόζονται προγράμματα λιτότητας η αύξηση αυτή είναι εντυπωσιακή. (Κρητικίδης, Γ., 2014: 17-18)

Διάγραμμα 3.2: Μηνιαία εξέλιξη των εγγεγραμμένων ανέργων στα μητρώα του ΟΑΕΔ 2010-2014

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, Μηνιαίες Συνοπτικές Εκθέσεις Εγγεγραμμένων Ανέργων στα μητρώα του ΟΑΕΔ, 2010-ΑΠΡ 2014

3.3.3. Συνέπειες της ανεργίας

§ Οικονομική καχεξία και αδυναμία βασικών και μη αναγκών

Η έλλειψη εργασίας συνεπάγεται την έλλειψη εισοδήματος και επομένως των μέσων απόκτησης αγαθών και υπηρεσιών για το άτομο και την οικογένειά του. Κατά συνέπεια σε μια κοινωνία με υψηλό ποσοστό ανεργίας εμφανίζεται σημαντικό πρόβλημα φτώχειας. Πιο συγκεκριμένα, οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες που αφορούν όλους τους τομείς της ζωής (στέγαση, ένδυση, εκπαίδευση, ψυχαγωγία, κ.λπ.) αυξάνονται και η κοινωνικότητα μειώνεται. (Σκουτέλης, 1996: 57)

§ Βία και εγκληματικότητα

Έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι η κατάσταση της ανεργίας μπορεί να οδηγήσει κάποιον στην παρανομία με στόχο να λύσει το οικονομικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει. Σε κοινωνικό επίπεδο τώρα, όταν ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού είναι άνεργο, με έντονες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, αντιπαλότητες, δυσφορία και αβεβαιότητα για το μέλλον, παρουσιάζει έντονα φαινόμενα αλλοτρίωσης και ανομίας. Εμφανίζεται χαλάρωση της κοινωνικής συνοχής, αποδυνάμωση των κοινωνικών δεσμών και αντικατάσταση τους με μια διαδικασία αντιπαράθεσης και αποσύνθεσης. (Σκουτέλης, 1996: 58)

§ Αίσθημα ενοχής και περιθωριοποίηση του ατόμου

Λόγω της εξέχουσας θέσης της εργασίας στη ζωή μας, ο άνεργος υφίσταται μια γενικότερη διαδικασία φθοράς και περιθωριοποίησης, ευρισκόμενος σε έναν ευρύτερο φαύλο κύκλο χαμηλού εισοδήματος, κοινωνικής απομόνωσης κοινωνικού στίγματος, χαμηλού ηθικού, απώλειας αυτοπεποίθησης, ανασφάλειας, αβεβαιότητας για το μέλλον και κινδύνου βλάβης της ψυχικής και σωματικής του υγείας. (Σκουτέλης, 1996: 59)

3.4. ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ ΜΙΣΘΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΕΩΝ

Μείωση συντάξεων έως 48% και μείωση μισθών έως 35% οδήγησαν κατά την περίοδο των μνημονίων, 2010-2015, στην φτωχοποίηση ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού. Τρεις στους δέκα ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας ενώ καταγράφεται μια πολύ σοβαρή ανεργία της τάξεως του 25,5%, δηλαδή 1.240.000 άνεργοι, εκ των οποίων 50% είναι νέοι. Από το 2010 έως το 2013 η μισθωτή εργασία

έχασε 37 δισ. από τη μείωση των μισθών και την αύξηση της φορολογίας. Οι δε αυτοαπασχολούμενοι έχασαν 4 δισ. μόνο από την αύξηση της φορολογίας. Έχει διευρυνθεί η κοινωνική ανισότητα, γι' αυτό και έχει αυξηθεί δραματικά ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας, από 2 σε 3 εκατομμύρια. (Γεωργάκης, Η., 2015, <http://lefkadanews.com/lefkaneews-article.php?news=21727&lefkada=lefkadaepikairotitita&cat=66>, Μισθοί και συντάξεις βαλκανίων)

· **Συντάξεις**

Έως 50% είναι οι μειώσεις στις συντάξεις λόγω μνημονίων. Σε τέσσερα χρόνια με έξι διαφορετικούς νόμους (3845/2010, 3847/2010, 3863/2010, 3986/11, 4051/12 και 4093/13) οι συνταξιούχοι είδαν τη σύνταξή τους να μειώνεται από 14,3% οι χαμηλότερες (κατάργηση δώρων και επιδόματος άδειας αν δεν είχαν άλλη μείωση) έως και 48% ανάλογα με το ύψος τους. Πρόσφατα με το τρίτο μνημόνιο επιβλήθηκε και η αύξηση της εισφοράς ασθένειας από 4% στο 6% στην κύρια σύνταξη και η επιβολή αντίστοιχης εισφοράς 6% στην επικουρική είναι η πρόσφατη (από την 1η Ιουλίου) περικοπή που καταλαμβάνει όλες ανεξαιρέτως τις συντάξεις. Το νέο Μνημόνιο προβλέπει ότι σχεδόν το 1/3 της δημοσιονομικής εξοικονόμησης που πρέπει να προκύψει το 2016 θα προέλθει από τις συνταξιοδοτικές μεταρρυθμίσεις. Συγκεκριμένα η εξοικονόμηση από τις συνταξιοδοτικές δαπάνες πρέπει να φτάσει το 1% του ΑΕΠ ή τα 1,8 δισ. ευρώ το 2016, αφού πρώτα εξοικονομηθούν 450 εκατ. ευρώ μέχρι τέλος του 2015, Για τα ποσά αυτά δεν υπάρχει περίπτωση να βρεθούν με ισοδύναμα και θα γίνει περικοπή συντάξεων εκτιμών στελέχη της κοινωνικής ασφάλισης προσδιορίζοντας μάλιστα το μεσοσταθμικό ποσοστό της περικοπής για συντάξεις πάνω από 1.000 ευρώ στο 11%-13%.

Σήμερα τα επίσημα στοιχεία του υπουργείου Εργασίας δείχνουν ότι οι 6 στους 10 συνταξιούχους στη χώρα μας παίρνουν σύνταξη κάτω από 700 ευρώ και μάλιστα το 44.8% των συνταξιούχων παίρνουν μηνιαία σύνταξη κάτω από το όριο σχετικής φτώχειας των 665 ευρώ. (Γεωργάκης, Η., 2015, <http://lefkadanews.com/lefkaneews-article.php?news=21727&lefkada=lefkadaepikairotitita&cat=66>, Μισθοί και συντάξεις Βαλκανίων)

· **Μισθοί**

Με μηνιαίο μισθό 346 ευρώ απασχολούνται μισό εκατομμύριο μερικώς απασχολούμενοι, το παραδοσιακό δωρο εργασίας οδεύει προς κατάργηση, οι μισθοί «επέστρεψαν» στα επίπεδα του 2002, ένα εκατομμύριο είναι οι απλήρωτοι εργαζόμενοι και 1,2 εκατομμύρια είναι οι άνεργοι, εκ των οποίων το 73% είναι στην

ανεργία πάνω από ένα έτος. Τα νέα στοιχεία δείχνουν ότι σήμερα η αγορά εργασίας 'σηματοδοτείται' με εξευτελιστικούς μισθούς, ανασφάλιστη εργασία και πλήρη ανατροπή των εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων. Έτσι χιλιάδες εργαζόμενοι του ιδιωτικού τομέα πληρώνονται με καθυστέρηση αρκετών μηνών, είναι «ευάλωτοι» στην ανεργία και αναγκάζονται να δουλεύουν με ελαστικές μορφές απασχόλησης.

Τα στοιχεία είναι εντυπωσιακά:

- Ένα εκατομμύριο είναι οι απλήρωτοι (από 1 - 5 μήνες) εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα.
- Μισό εκατομμύριο είναι οι υποαπασχολούμενοι (μέχρι 4 ώρες, επισήμως, την ημέρα με τις μισές αποδοχές) ενώ 1,5 εκατ. είναι οι αμειβόμενοι, περιοδικά, με «μαύρα». Μάλιστα οι 7 στις 10 θέσεις εργασίας που ανοίγουν είναι προσωρινής απασχόλησης, οι λεγόμενες και ευέλικτες μορφές εργασίας, φαινόμενο που σηματοδοτεί το τέλος του παραδοσιακού δωρου εργασίας.
- Κάτω από τα 815 ευρώ είναι σήμερα ο μέσος καθαρός μισθός στην Ελλάδα(ιδιωτικός τομέας) ενώ με μηνιαίο μισθό 346 ευρώ απασχολούνται μισό εκατομμύριο μερικώς απασχολούμενοι. Μετά την επιβολή των capital controls οι επιχειρήσεις προχώρησαν σε νέα περικοπή των μισθών είτε με την αλλαγή των συμβάσεων εργασίας (από πλήρους απασχόλησης σε εκ περιτροπής εργασία) είτε ακόμη και με την απευθείας μείωση των ονομαστικών αποδοχών μέσω των ατομικών ή επιχειρησιακών συμβάσεων. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΙΚΑ ο μέσος μισθός στον ιδιωτικό τομέα αυτή τη στιγμή, διαμορφώνεται μόλις στα 1008,13 ευρώ μεικτά. Επί αυτού του μισθού επιβάλλονται οι ακόλουθες κρατήσεις:
 - 156 ευρώ ως ασφαλιστική εισφορά
 - 37 ευρώ ως παρακράτηση για τον φόρο εισοδήματος. (Γεωργάκης, Η., 2015, <http://lefkadanews.com/lefkaneews-article.php?news=21727&lefkada=lefkadaepikairotitia&cat=66>, Μισθοί και συντάξεις βαλκανίων)

3.5. Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η εφαρμογή πολιτικών λιτότητας το 2010 μείωσε το διάμεσο εισόδημα στην Ελλάδα κατά 2,4% και οδήγησε στην αύξηση του ποσοστού φτώχειας κατά 2,7 ποσοστιαίες μονάδες, στο 23,1%. Αυτοί που επλήγησαν περισσότερο ήταν οι

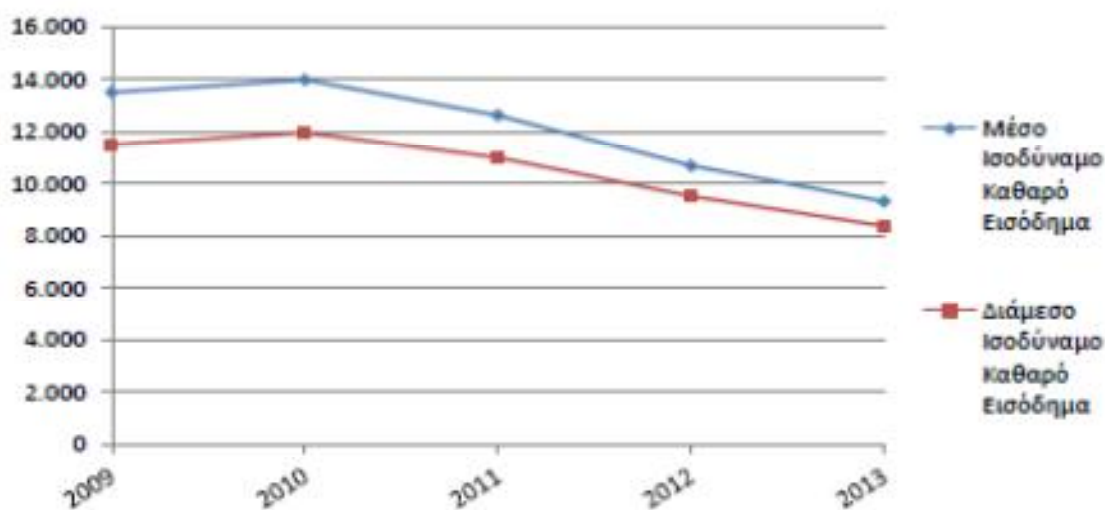
ηλικιωμένοι, οι άνεργοι και τα νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας. (Κατσίκας, Δ., 2014: 44-48)

Η σχετική φτώχεια στην Ελλάδα (κατώφλι 60%) αυξήθηκε το 2013 και έφτασε στο 22,3% από 19,4% το 2009. Την περίοδο 2009-2013 τα ποσοστά φτώχειας για τους άνδρες αυξήθηκαν περισσότερο από εκείνα των γυναικών. Οι άνεργοι είναι εκείνοι που αντιμετωπίζουν το υψηλότερο ποσοστό φτώχειας. Τα ποσοστά σχετικής φτώχειας για τους νέους ηλικίας από 18 έως 29 ετών αυξήθηκαν περισσότερο από οιασδήποτε άλλης ηλικιακής ομάδας (πάνω από 7 ποσοστιαίες μονάδες). Αξίζει να σημειωθεί ότι η μόνη ηλικιακή ομάδα για την οποία η σχετική φτώχεια μειώθηκε ήταν οι ηλικιωμένοι άνω των 65 ετών, καθώς οι χαμηλές συντάξεις περικόπηκαν λιγότερο από ό,τι οι μισθοί. Ωστόσο, παρότι φαίνεται να επηρεάζεται λιγότερο από τη χρηματική φτώχεια, αυτή η ηλικιακή ομάδα είναι πιθανό να έχει πληγεί δυσανάλογα από μειώσεις στις κοινωνικές υπηρεσίες και/ή σε επιδόματα σε είδος, όπως φάρμακα και γενικά επιδόματα υγείας. (Κατσίκας, Δ., 2014: 44-48)

Εάν επιλέξουμε ένα σταθερό κατώφλι φτώχειας η εικόνα αλλάζει τελείως. Χρησιμοποιώντας ένα σταθερό κατώφλι φτώχειας στο 60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος του 2009 (προσαρμοσμένου για πληθωρισμό), διαπιστώνεται δραματική αύξηση στο ποσοστό φτώχειας το οποίο για το σύνολο του πληθυσμού φτάνει στο 44% το 2013. Η ομάδα που έχει πληγεί περισσότερο από την κρίση είναι οι άνεργοι: το ποσοστό φτώχειας τους φτάνει το 2013 το σοκαριστικό 71,9%. υψηλό ποσοστό φτώχειας –55% το 2013– αντιμετωπίζουν και οι αυτοαπασχολούμενοι. Επίσης οι νέοι και πιο συγκεκριμένα η ηλικιακή ομάδα 0-17 ετών αλλά και οι ηλικίες 18-19 ετών πλήττονται δυσανάλογα (από 23,4% και 19,6% το 2009 σε 48,6% και 50,8% αντιστοίχως το 2013). Επιπροσθέτως, υπάρχει σημαντική επιδείνωση των κοινωνικών συνθηκών όσων ζουν στην Αθήνα σε σύγκριση με εκείνους που κατοικούν στα προάστια και στην ύπαιθρο.

Χρησιμοποιώντας δεδομένα για το καθαρό εισόδημα βλέπουμε ότι, ενώ υπήρχε μια ελαφρά αύξηση το 2009 (εισοδήματα του 2008 όταν, όπως προαναφέρθηκε, η κρίση δεν είχε ακόμη γίνει αισθητή στην Ελλάδα), τόσο το μέσο όσο και το διάμεσο εισόδημα στην Ελλάδα επιδεινώθηκαν μεταξύ 2010 και 2013 με το πρώτο να μειώνεται από 13.974 ευρώ το 2010 (εισοδήματα του 2009) σε 9.303 ευρώ το 2013 (εισοδήματα του 2012) και το δεύτερο από 11.963 ευρώ το 2010 σε 8.371 ευρώ το 2013. (Κατσίκας, Δ., 2014: 44-48)

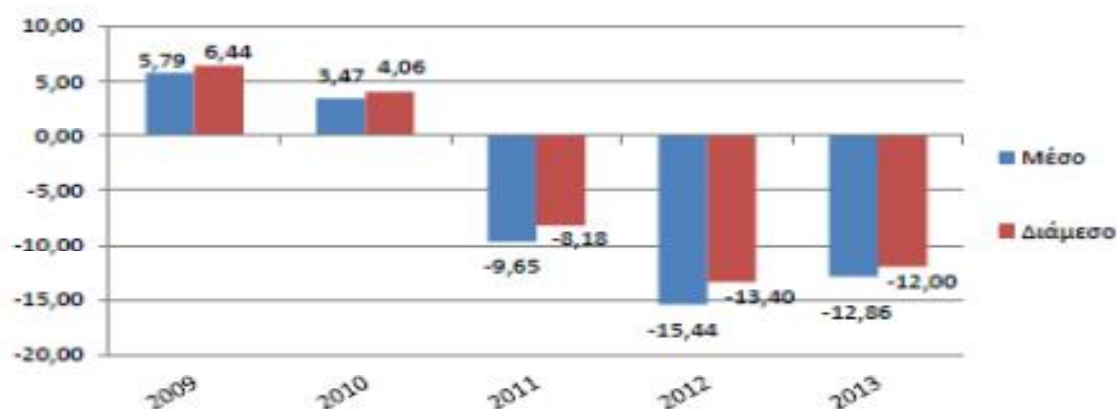
Διάγραμμα 3.3: Μέσο και διάμεσο καθαρό εισόδημα, Ελλάδα (€ 2009-2013)

Πηγή: Eurostat

Βλέπουμε επομένως ότι κατά την πρώτη τετραετία της κρίσης το μέσο και το διάμεσο καθαρό εισόδημα μειώθηκαν κατά 33,4% και κατά 30% αντίστοιχα. Πιο συγκεκριμένα η μείωση του μέσου διαθέσιμου εισοδήματος από το ένα έτος στο άλλο ήταν 9,6% το 2011, 15,5% το 2012 και 13% το 2013. Οι αριθμοί για το διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα ήταν 8,2%, 13,4% και 12% αντίστοιχα. (Κατσίκας, Δ., 2014: 44-48)

Διάγραμμα 3.4: Ετήσια μεταβολή στο μέσο και στο διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα, Ελλάδα (% , 2009-2013)

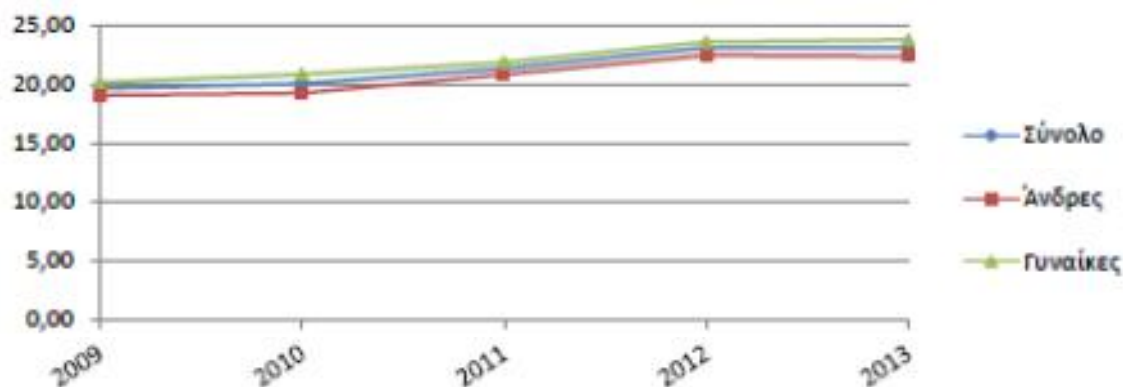

Πηγή: Eurostat

Όπως ήταν αναμενόμενο με τέτοια απότομη μείωση του εισοδήματος, τα επίπεδα της φτώχειας για ολόκληρο τον πληθυσμό αυξήθηκαν μεταξύ 2010 και 2013

από 19,7% σε 23,1%, με τα ποσοστά φτώχειας για τους άνδρες και τις γυναίκες να αυξάνονται παράλληλα. Αυτό αντιπροσωπεύει μια αύξηση της τάξης του 15%.

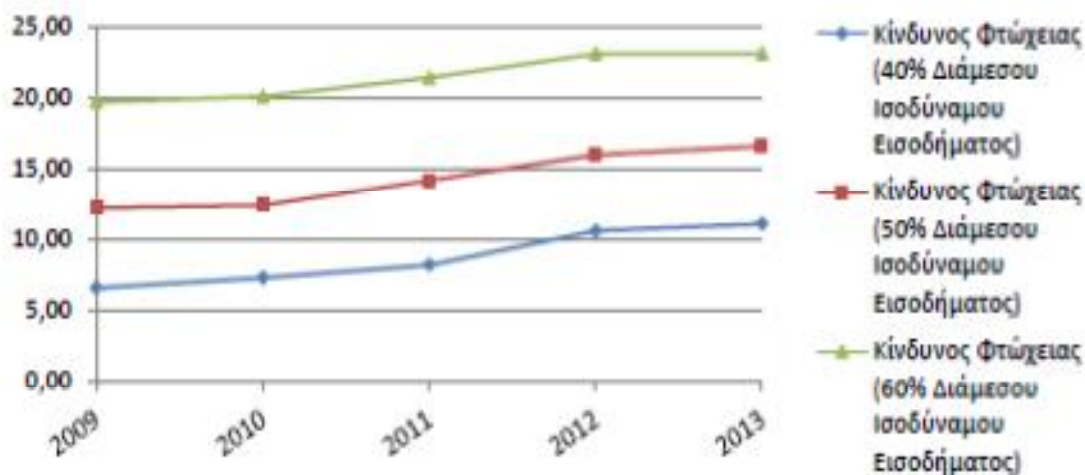
Διάγραμμα 3.5: Άνθρωποι σε κίνδυνο φτώχειας, Ελλάδα (% , 2009-2013)

Πηγή: Eurostat

Η αύξηση της φτώχειας γίνεται μεγαλύτερη όταν χρησιμοποιήσουμε διαφορετικά κατώφλια φτώχειας. Για το κατώφλι του 50%, το ποσοστό φτώχειας αυξήθηκε από 12,4% το 2010 σε 16,6% το 2013 και για το κατώφλι του 40% η αύξηση ήταν από 7,3% το 2010 σε 11,1% το 2013, αυξήσεις της τάξης του 33,9% και του 52% αντίστοιχα. Το εύρημα αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον, καθώς υποδεικνύει ότι η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης του πληθυσμού ήταν δραματική, εφόσον οι περισσότεροι από τους νέους φτωχούς εντοπίζονταν κάτω από το κατώφλι του 40%. Πράγματι οι άνθρωποι που βρέθηκαν κάτω από το κατώφλι του 40% αποτελούσαν το 2013 σχεδόν τους μισούς φτωχούς (βάσει του κατωφλιού του 60%), ενώ πριν την κρίση (το 2009) αποτελούσαν περίπου το ένα τρίτο των φτωχών. (Κατσίκας, Δ., 2014: 44-48)

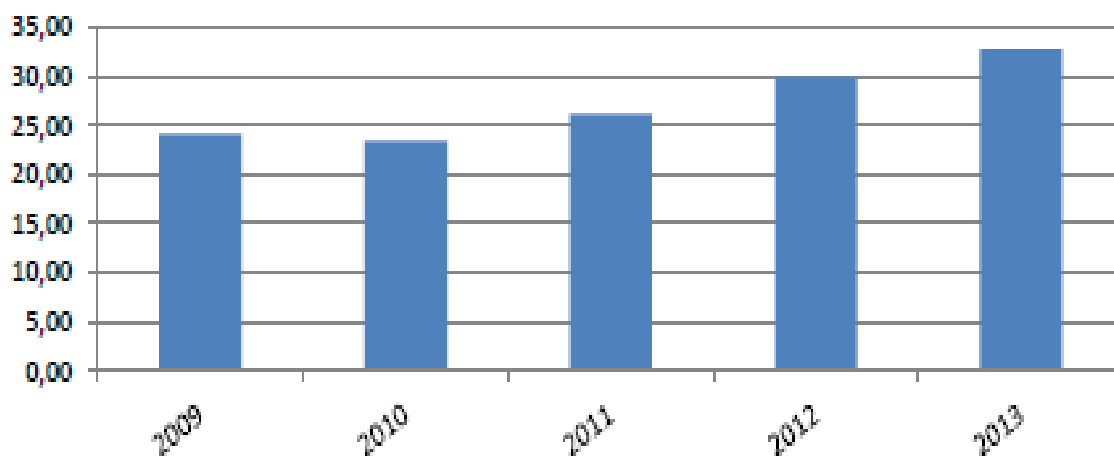
Διάγραμμα 3.6: Ποσοστά φτώχειας με διαφορετικά κατώφλια φτώχειας, Ελλάδα (% , 2009-2013)

Πηγή: Eurostat

Τα στοιχεία αυτά με τη σειρά τους υποδεικνύουν ότι το βάθος της φτώχειας στην Ελλάδα έχει αυξηθεί κατά τη διάρκεια της κρίσης, υπόθεση που επιβεβαιώνεται από τα δεδομένα για το χάσμα φτώχειας τα οποία παρουσιάζονται στο επόμενο Γράφημα.

Διάγραμμα 3.7: Χάσμα φτώχειας, Ελλάδα(% , 2009-2013)

Πηγή: Eurostat

Από το Γράφημα 3.7 διαπιστώνουμε μια και σημαντική αύξηση της πορείας της φτώχειας μεταξύ 2010 και 2013: από 23,4% σε 32,7%. Η έννοια του χάσματος

υπολογίζεται ως μια αναλογία ενός κυμαινόμενου καταφλιού φτώχειας. Βάσει αυτού μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το εισόδημα της πλειονότητας του πληθυσμού μειώθηκε σημαντικά κατά τη διάρκεια της κρίσης και ότι οι φτωχοί έγιναν φτωχότεροι καθώς η κρίση βάθαινε. (Κατσίκας, Δ., 2014: 44-48)

3.6 ΤΟ 3^ο ΜΝΗΜΟΝΙΟ

Το πακέτο που κατατέθηκε με χρονοκαθυστέρηση στη Βουλή περιλαμβάνει τους όρους που θα διέπουν την Ελλάδα τα τρία χρόνια του νέου μνημονίου για να λάβει τα 86 δισ. ευρώ του νέου δανείου (εκ των οποίων έως 25 δις ευρώ για τις τράπεζες), τις πολυπληθείς δανειακές συμβάσεις με τους θεσμούς αλλά και τα προαπαιτούμενα που θα φέρουν τα περίπου 25 δισ. ευρώ της προχρηματοδότησης. (Καδδά, Δ., 2015 <http://www.capital.gr/story/3052409>, Σκληρά μέτρα και σαρωτικές αλλαγές στο τρίτο μνημόνιο)

Το νομοσχέδιο

Το νομοσχέδιο "Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης" περιλαμβάνει στις περίπου τετρακόσιες σελίδες των κειμένων του δύο άρθρα: το πρώτο είναι τα προαπαιτούμενα και το δεύτερο η κύρωση του μνημονίου και της Σύμβασης Χρηματοδοτικής διευκόλυνσης με το συνολικό ποσό συνδρομής να δύναται να φτάσει τα 86 δισ. ευρώ.

Πρόσθετα έσοδα 455 εκατ. ευρώ φέτος

Στην συνοδευτική έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου καταγράφονται πρόσθετα καθαρά έσοδα το 2015 στα 455,5 εκατ. ευρώ αλλά και μικρού ύψους περικοπές δαπανών από το πακέτο των προαπαιτούμενων. Ωστόσο πολλές παρεμβάσεις δεν είναι πλήρως κοστολογημένες. Αναλυτικά προβλέπεται:

- Δαπάνη για προσλήψεις στην ΓΓ Εσόδων 8,1 εκατ. ευρώ.
- Απώλεια εσόδων από κατάργηση τελών 28,6 εκατ. ευρώ.
- Απώλεια εσόδων από τον 13% ΦΠΑ στα βοοειδή 70,8 εκατ. ευρώ φέτος και 170 εκατ ευρώ από το 2016 που θα υπεραντισταθμιστεί από την μερική επιβολή ΦΠΑ στην εκπαίδευση (έσοδα 168 εκατ. ευρώ φέτος και 240 εκατ. ευρώ από το 2016). Τίθενται προϋποθέσεις απαλλαγής ιδιωτικών σχολείων από τον ΦΠΑ (η προσχολική εκπαίδευση μένει εκτός)

- Η κατάργηση της απαλλαγής από τον ΕΝΦΙΑ για τα ακίνητα του ΕΟΤ φέρει έσοδα 1,5 εκατ ευρώ.
 - Η αύξηση της φορολογίας στο αγροτικό πετρέλαιο φέρει έσοδα 13 εκατ. ευρώ το 2016, 66 εκατ. το 2017 και 105 εκατ. το 2018.
 - Η αυξημένη προκαταβολή φόρου εισοδήματος συνοδεύεται με έσοδα 370 εκατ. ευρώ. Αυξάνεται η προκαταβολή φόρου για τα νομικά πρόσωπα σε 55% για το έτος 2014, σε 75% για το 2015 και σε 100% από το 2016 και μετά.
 - Οι τεχνικοί έλεγχοι οχημάτων με 15,4 εκατ. ευρώ φέτος και 56,3 εκατ. από το 2016.
 - Οι περικοπές σε μη μισθολογικές παροχές φέρνουν εξοικονόμηση 22 εκατ. ευρώ.
 - Η αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης περικόπτει δαπάνη 3 εκατ. ευρώ φέτος 17,2 εκατ. ευρώ το 2016 και 28,5 εκατ. ευρώ το 2017.
 - Περικοπές στις ιατρικές εξετάσεις και σε φάρμακα.
 - Συγχώνευση ασφαλιστικών ταμείων.
 - Αύξηση του φόρου από 3% σε 5% για βεβαιωμένες οφειλές.
- (Καδδά, Δ., 2015 <http://www.capital.gr/story/3052409>, Σκληρά μέτρα και σαρωτικές αλλαγές στο τρίτο μνημόνιο)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο – ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

4.1. ΠΑΤΑΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΤΟΜΕΑ

Η διαφθορά στο δημόσιο τομέα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα στη χώρα μας. Αυτό συμβαίνει επειδή οι παροχές από τον δημόσιο τομέα καταλήγουν στις τσέπες διεφθαρμένων δημοσίων λειτουργών με αποτέλεσμα η παραγωγικότητα στον κλάδο αυτό να βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα. Το 2009, η οργάνωση Transparency International (Διεθνής Διαφάνεια) κατέταξε την Ελλάδα ως το πιο διεφθαρμένο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27, μαζί με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Η διαφθορά έχει σοβαρότατες επιπτώσεις:

- A) Η κυβέρνηση δεν είναι σε θέση να παρέχει δημόσιες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας.
- B) Η κυβέρνηση υποχρεώνεται να επιβάλλει υψηλότερη φορολογία ώστε να ανακτήσει τα χαμένα χρήματα, με αποτέλεσμα να αποθαρρύνονται οι παραγωγικές δραστηριότητες.
- Γ) Οι πολίτες και οι επιχειρήσεις επιβαρύνονται επειδή πρέπει να δωροδοκήσουν διεφθαρμένους δημοσίους λειτουργούς ώστε να εξυπηρετηθούν από αυτούς.
- Δ) Η διαφθορά οδηγεί σε απώλεια της εμπιστοσύνης των πολιτών προς την κυβέρνηση και τους νόμους, με συνέπεια οι πολίτες να σταματούν να υπακούουν και να σέβονται τους νόμους. (Ρωσσίδης, Ι., 2013: 55-60)

Εκτός από τη διαφθορά και η φοροδιαφυγή πλήττουν σε μεγάλο βαθμό το δημόσιο τομέα και έχουν βαθιές ρίζες στην ελληνική οικονομία. Και στις δύο περιπτώσεις τα χρήματα που θα έπρεπε να εισπράττονται από την κυβέρνηση και να δαπανώνται σε δημόσιες υπηρεσίες καταλήγουν αντ' αυτού στις τσέπες ιδιωτών. Προτείνουμε τα παρακάτω μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς:

- Αυστηρότερες ποινές για κρούσματα διαφθοράς. Οι διεφθαρμένοι δημόσιοι λειτουργοί πρέπει να τιμωρούνται με παρακράτηση της σύνταξής τους όπως επίσης και με φυλάκιση.
- Εκσυγχρονισμός των λογιστικών μεθόδων και συμμόρφωσή τους με τα σύγχρονα διεθνή πρότυπα. Οι δαπάνες των δημοσίων υπηρεσιών θα πρέπει να καταχωρούνται σε πραγματικό χρόνο σε ένα κεντρικό υπολογιστικό σύστημα με έδρα το Υπουργείο Οικονομικών. Οι υπερβάσεις δαπανών στους ετήσιους προϋπολογισμούς των υπηρεσιών θα πρέπει να ελέγχονται άμεσα. Με το παρόν σύστημα, ενδέχεται να μεσολαβήσουν χρόνια μέχρι να αποκαλυφθούν τέτοιες υπερβάσεις.

- Εισαγωγή κινήτρων με βάση την απόδοση. Το φαινόμενο της διαφθοράς οφείλεται εν μέρει στο γεγονός ότι οι δημόσιοι λειτουργοί δεν εργάζονται αν δεν δωροδοκηθούν. Κατάλληλα σχεδιασμένα κίνητρα που βασίζονται στην απόδοση θα ενθαρρύνουν τους δημοσίους λειτουργούς να εργάζονται σκληρότερα και με αυτόν τον τρόπο θα μειωθεί η ανάγκη δωροδοκίας. (Ρωσσίδης, Ι., 2013: 55-60)
- Το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη σχέση μεταξύ ατόμων και επιχειρήσεων από τη μία πλευρά και του κράτους από την άλλη, θα πρέπει να απλοποιηθεί και να καταστεί περισσότερο διαφανές. Τα πολύπλοκα γραφειοκρατικά εμπόδια προσφέρουν εύφορο έδαφος για τη διαφθορά καθώς παρέχουν κίνητρα σε άτομα και επιχειρήσεις να δωροδοκήσουν ώστε να παρακάμψουν τα εμπόδια.

4.2. ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

A) Η Ελλάδα, ούσα η χώρα που πλήττεται περισσότερο από την οικονομική κρίση, έχει χάσει την αξιοπιστία της στις διεθνείς αγορές. Βασικός στόχος λοιπόν είναι να μπορέσει να αντιστρέψει το κλίμα αναξιοπιστίας που υπάρχει εναντίον της αλλά και πάνω από το παγκόσμιο οικονομικό και χρηματοοικονομικό σύστημα.

B) Θα πρέπει να θεσμοθετηθούν ορισμένες ορθολογικές οικονομικοπολιτικές επιλογές οι οποίες θα βοηθήσουν να βελτιωθεί το αρνητικό οικονομικό κλίμα. Ένα τέτοιο εγχείρημα βέβαια μπορεί να έχει ως συνέπεια να βυθιστεί η χώρα σε μια μακροχρόνια ύφεση αφού μια μείωση των δημόσιων δαπανών μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της ενεργούς ζήτησης και κατ' επέκταση σε παράταση της ύφεσης. Η μείωση ή σταθερότητα των πραγματικών μισθών, η μείωση ή σταθερότητα των συντάξεων και η μείωση ή το κόστος των εισοδημάτων άμεσα θα σημαίνει και μείωση της συνολικής ζήτησης για προϊόντα κάτι το οποίο συνεπάγεται μια σειρά αρνητικά αποτελέσματα σε όλους τους τομείς της οικονομίας.

Γ) Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα εξαιτίας των προσδοκώμενων μελλοντικών οικονομικών πολιτικών πολύ δύσκολα θα αποφύγει μια βραχυχρόνια ή μακροχρόνια ύφεση. Σε αυτό το σημείο η ελληνική οικονομική πολιτική θα πρέπει να κάνει μια αυστηρά μελετημένη επιλογή πολιτικών οι οποίες θα έχουν την μικρότερη επίδραση στην συνολική απόδοση και λειτουργία της ελληνικής οικονομίας.

Δ) Για να μπορέσει η Ελλάδα να απεμπλακεί όσο γίνεται γρηγορότερα και ομαλότερα από την ελληνική και διεθνή οικονομική κρίση θα πρέπει τα ελληνικά επιτελεία να αναπτύξουν στρατηγικές οι οποίες να μετριάζουν τον αρνητικό ρολό που μπορεί να

παρέχουν τα μέσα ενημέρωσης. Ευτυχώς ή δυστυχώς οι οικονομικές συνθήκες και οι οικονομικές καταστάσεις σε εγχώριο ή παγκόσμιο επίπεδο επηρεάζονται άμεσα από τον ρόλο των μέσων ενημέρωσης.

Ε) Θετικό αποτέλεσμα στην αντιμετώπιση της κρίσης είναι η απαίτηση των πολεμικών και κατοχικών αποζημιώσεων, χαμηλότοκος δανεισμός -εκτός του ΔΝΤ- με επενδύσεις και άμεσα από κράτη εκτός Ε.Ε. (Ρωσία, Κίνα, Ινδία κ.α).

ΣΤ) Ο περιορισμός των εισαγωγών και των δαπανών (π.χ. των εξοπλισμών) και η αύξηση των εξαγωγών με αύξηση της εγχώριας παραγωγής, η αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας (ορυκτός πλούτος, ενέργεια, τουρισμός, ναυτιλία, γεωργία, αλιεία, διατροφή, εμπόριο, επικοινωνία, υφαντουργία, πολιτισμός, ηλεκτρονική επικοινωνία, περιβάλλον, κατασκευές, έρευνα, καινοτομία, προσφορά υπηρεσιών κ.α).

Ζ) Η ανάπτυξη με υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μέσω επενδύσεων και ευρωπαϊκών κ.α πόρων (ΕΣΠΑ κ.α).

Η) Η αντιμετώπιση της εισφοροδιαφυγής με σύγχρονα μέσα.

Θ) Η αξιοποίηση του έμφυτου δυναμικού και των αναπτυξιακών του προτάσεων (όπως ταχεία βραχυπρόθεσμη μικροδανειοληψία με κοινωνική αλληλεγγύη και δημιουργία ΚΕΠ για ιδιωτικές-οικονομικές, νομικές, οικογενειακές, υγειονομικές, κοινωνικές κ.α- υποθέσεις στο πλαίσιο του **Καλλικράτη** (ΟΤΑ κ.α)).

Τελικά, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το πόσο εύκολα ή δύσκολα θα βγει η χώρα μας από την κρίση δεν είναι μόνο αποτέλεσμα σωστών οικονομικών πολιτικών αλλά κυρίως της αλληλεπίδρασης πολλών εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων οι όποιοι πολλές φορές μπορούν να παίξουν και μεγαλύτερο ρολό από ότι οι οικονομικές αποφάσεις. Αν η ελληνική κυβέρνηση ακολουθήσει μονόπλευρες στρατηγικές οι οποίες να μην έχουν δυναμικό χαρακτήρα και ούτε να συνδυάζουν την αλληλεπίδραση των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών τότε ίσως να μην μπορέσει να αντιλήφθη την μοναδική ευκαιρία που διαφαίνεται μπροστά της για να αναδιαμορφώσει και να μετασχηματίσει δραστικά ολόκληρο τον ελληνικό ευρύτερο δημόσιο τομέα. (Μαρής, Γ., 2010, <http://topolitiko.blogspot.gr/2010/02/blog-post.html>, Η ελληνική οικονομική κρίση και οι τρόποι αντιμετώπισής της)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Βασικός σκοπός μέσα από τη μελέτη που θα ακολουθήσει είναι η διερεύνηση των απόψεων από ορισμένες ελληνικές επιχειρήσεις σχετικά με την οικονομική κρίση στη χώρα μας, και το κατά πόσο έχουν επηρεαστεί από αυτή. Η συλλογή των απόψεων και των στοιχείων θα μπορούσαν να αντιπροσωπεύουν κατά ένα μεγάλο βαθμό τη σημερινή εικόνα των ελληνικών επιχειρήσεων και τις προσπάθειες αυτών για βελτίωση και αντιμετώπιση της κρίσης.

Οι επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι:

1. Η καταγραφή της υπάρχουσας άποψης για την πορεία της ελληνικής αγοράς.
2. Η καταγραφή της άποψης για το αν έχει ακολουθηθεί σωστή πολιτική από την κυβέρνηση.
3. Η παρουσίαση των πιο ωφέλιμων αλλά και πιο ζημιογόνων περιόδων για τις επιχειρήσεις .
4. Η καταγραφή της τακτικής που ακολουθείται σήμερα από τις επιχειρήσεις.
5. Οι τρόποι αντιμετώπισης της κρίσης.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται στην ερευνητική διαδικασία, κατέχει σημαντικό ρόλο στο αποτέλεσμα της εκάστοτε έρευνας. Μέσω των μεθόδων που θα ακολουθηθούν θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα πάνω στο θέμα που μας απασχόλησε.

5.2. Η ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ

Πρωτογενείς πηγές πληροφόρησης θεωρούνται όσες περιγράφουν ένα γεγονός ή είναι τα αποτελέσματα μιας έρευνας χωρίς όμως να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας ή αξιολόγησης. Πρόκειται δηλαδή για πρωτότυπο υλικό που δεν έχει υποστεί ερμηνεία, σύνοψη ή αξιολόγηση από έτερο άτομο/ομάδα.

Οι τρόποι διεξαγωγής της συγκεκριμένης έρευνας είναι οι ακόλουθοι:

1. Χρήση ερωτηματολογίου
2. Συνεντεύξεις σε βάθος
3. Με τη μέθοδο της παρατήρησης
4. Με πειραματισμό

Οι δευτερογενείς πηγές πληροφόρησης προκύπτουν ως το αποτέλεσμα της επεξεργασίας των πρωτογενών πηγών πληροφόρησης. Οι δευτερογενείς πηγές ουσιαστικά παρέχουν πληροφορίες για πρωτογενείς πηγές ή για πρωτότυπες πληροφορίες που έχουν τροποποιηθεί, επιλεγεί ή έχουν αποκτήσει νέα διάταξη, με στόχο να εξυπηρετήσουν νέο κοινό ή διαφορετικό σκοπό. Επίσης τα στατιστικά στοιχεία αποτελούν παραδείγματα πηγών δευτερογενούς έρευνας. (Μεθοδολογικές Έρευνες, 2007, <http://www.slideshare.net/dourvas/project-10107509>).

5.3. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Η διεξαγωγή της ποσοτικής έρευνας αποτελείται από δύο στάδια: το στάδιο σχεδιασμού, στο οποίο περιγράφεται ο σκοπός της έρευνας και τα ζητούμενα βάσει υποθέσεων εργασίας. Στο δεύτερο στάδιο, γίνεται η συλλογή και η επεξεργασία των αποτελεσμάτων και διατυπώνονται τα σχετικά συμπεράσματα.

5.3.1. Κατάρτιση Ερωτηματολογίων

Στην ποσοτική έρευνα, στην οποία χρησιμοποιούνται και τα ερωτηματολόγια, ο ερωτώμενος θα πρέπει σε λίγο χρόνο να απαντήσει σε αρκετές και διάφορες πληροφορίες. Ο ερευνητής θα πρέπει να είναι σε θέση:

- α) Να διατυπώσει σε ερωτήσεις τους σκοπούς της έρευνάς του.
- β) Να προσαρμόσει το ερωτηματολόγιο ανάλογα με το δείγμα που θα το συμπληρώσει.
- γ) Να πληροφορήσει τους ερωτούμενους για το σκοπό της έρευνάς του ώστε να μπορέσουν να απαντήσουν με σαφήνεια και ακρίβεια. (Ποσοτικές έρευνες, (n.d.), <http://www.ekke.gr/estia/Grenved/seminar3.htm>).

5.3.2. Δειγματοληψία και απογραφή

Η δειγματοληψία προτιμάται περισσότερο από την απογραφή για αντικειμενικούς λόγους, αλλά και λόγω οικονομίας χρόνου.

Τα κύρια πλεονεκτήματα της δειγματοληψίας έναντι της απογραφής είναι:

- α) Ταχύτητα
- β) Ευρύτερο πεδίο έρευνας
- γ) Ακρίβεια

5.4. ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Μέσω της ποιοτικής έρευνας συλλέγονται δεδομένα τα οποία περιγράφουν προβλήματα κι έννοιες από τη ζωή των ατόμων. Τα δεδομένα μπορούν να προέλθουν από συνεντεύξεις, παρατηρήσεις, συμμετοχικές παρατηρήσεις, ιστορίες, αλληλεπιδράσεις, περιπτωσιολογικές μελέτες, προσωπικές εμπειρίες, ιστορίες ζωής, αναλύσεις αρχείων, οπτικό υλικό κι ενδοσκοπήσεις.

Η ποιοτική έρευνα έχει δύο βασικά μοναδικά χαρακτηριστικά. Το πρώτο είναι ότι ο ερευνητής αποτελεί το μέσο με το οποίο διεξάγεται η έρευνα, και το δεύτερο είναι ότι ο κύριος σκοπός της είναι να διερευνήσει κάποιες πλευρές του κοινωνικού συστήματος που μελετά. Και τα δύο αυτά χαρακτηριστικά είναι αναπόσπαστα μέρη της διαδικασίας και θεωρούν τον ερευνητή ως αυτόν που δομεί τη γνώση και όχι ως απλό δέκτη αυτής. Ο ερευνητής συλλέγει τα δεδομένα, τα οποία μετατρέπει και ερμηνεύει, μέσω της ανάλυσης, σε πληροφορίες. Οι πληροφορίες αυτές, όταν εφαρμόζονται και χρησιμοποιούνται επαναλαμβανόμενα στην πράξη σε διάφορες κοινωνικές καταστάσεις, γίνονται γνώση. (Ποιοτική έρευνα, 2012. Πανεπιστήμιο, http://lab.pe.uth.gr/psych/index.php?option=com_content&view=article&id=87&Itemid=245&lang=el)

Η συλλογή δεδομένων χρησιμοποιώντας ποιοτικές μεθόδους είναι μια πολύπλευρη διαδικασία με τέσσερα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: (α) ο σκοπός είναι μια όσο το δυνατόν πλουσιότερη περιγραφή του πραγματικού πλαισίου της έρευνας, (β) δεν είναι εκ των προτέρων καθορισμένο επακριβώς το τι δεδομένα θα συλλεχθούν, (γ) χρησιμοποιούνται πολλαπλές μέθοδοι συλλογής δεδομένων, (δ) τα δεδομένα δεν είναι αντικειμενικά.

Είναι φανερή η διαφορά με τις ποσοτικές μεθόδους έρευνας όπου θεωρητικά αν διαφορετικοί ερευνητές μελετήσουν το ίδιο φαινόμενο χρησιμοποιώντας την ίδια μέθοδο και διαδικασία θα πρέπει να καταλήξουν στα ίδια συμπεράσματα.

5.5. ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ

Ο στόχος στην παρούσα πτυχιακή εργασία είναι να μελετηθεί η πορεία της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα από το 2010 μέχρι το 2014, τα βαθύτερα αίτια που οδήγησαν τη χώρα στη σημερινή κατάσταση, κάποιιοι τρόποι αντιμετώπισης από τη σκοπιά των ελληνικών επιχειρήσεων. Η ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε

ήταν η μέθοδος της δειγματοληψίας μέσω ερωτηματολογίων με ερωτήσεις κλειστού τύπου.

Η έρευνά μας αποτελείται από ένα ερωτηματολόγιο των τριάντα (30) ερωτήσεων και απευθύνεται σε ελληνικές επιχειρήσεις, θέλοντας να μάθουμε την πορεία τους όλα αυτά τα χρόνια της κρίσης και ιδιαίτερα από το 2010 μέχρι και σήμερα. Απαντήθηκαν από τριάντα (30) ελληνικές επιχειρήσεις, και πιο συγκεκριμένα από άτομα που κατέχουν κύριες θέσεις σε αυτές.

Το ερωτηματολόγιο δομήθηκε με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε οι πληροφορίες που θα συλλεγούν μέσω αυτού να είναι στατιστικά και ηλεκτρονικά επεξεργάσιμες και να οδηγούν σε ουσιαστικά αποτελέσματα. Το ερωτηματολόγιο θα πρέπει να είναι σύντομο καθώς μεγάλα ερωτηματολόγια αποθαρρύνουν τόσο τους ερευνητές όσο και τους ερωτώμενους. Τα μεγάλα μεγέθους ερωτηματολόγια αυξάνουν το κόστος της έρευνας ενώ λόγω των αρνήσεων συμπλήρωσης τους, μειώνουν και την ποιότητά της. Παράλληλα, το ερωτηματολόγιο πρέπει να είναι εύκολο στην απάντηση και τα διάφορα ερωτήματα να έχουν μια λογική ακολουθία έτσι ώστε η συμπλήρωσή του να εξελίσσεται ομαλά (Ζαΐρης Ε.Π., 2005:27).

Τα μειονεκτήματα της μεθόδου αυτής είναι πρώτον, ότι οι ερωτώμενοι δεν είναι πάντα σε θέση να δώσουν ακριβείς απαντήσεις και δεύτερον, υπάρχει ο κίνδυνος να χαθούν ερωτηματολόγια από τον χρόνο συμπλήρωσής τους μέχρι την επιστροφή τους.

Παρόλα αυτά, επιλέχθηκαν τα ερωτηματολόγια και η συγκεκριμένη μέθοδος για τη συλλογή των στοιχείων και των πληροφοριών, καθώς με τον τρόπο αυτό οι ερωτώμενοι απαντούν εύκολα και γρήγορα, δεδομένου ότι το δείγμα αποτελείτο από εργαζόμενα στελέχη ελληνικών επιχειρήσεων.

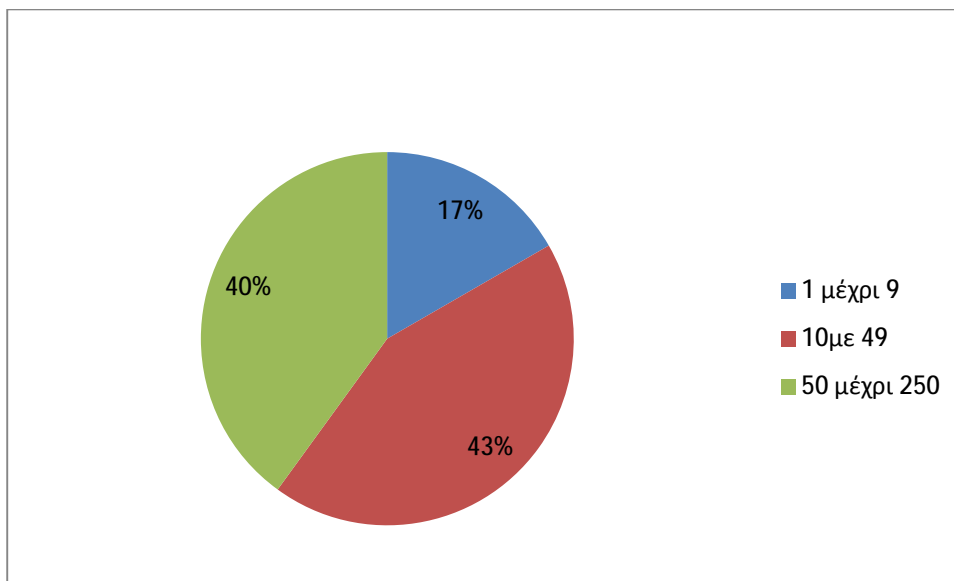
Στην πλειονότητά τους οι ερωτήσεις ήταν κλειστές, αφού είναι πιο εύκολο να απαντηθούν και διευκολύνει τη στατιστική επεξεργασία. . Οι ερωτηθέντες έπρεπε να επιλέξουν μία ή και περισσότερες από τις απαντήσεις που τους δίνονταν στην εκάστοτε ερώτηση.

Για την επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήσαμε το πρόγραμμα Excel. Η επεξεργασία των ερωτηματολογίων κράτησε δύο περίπου μήνα με την παρακάτω διαδικασία. Αφού πρώτα ελέγχθηκαν, συνολικά επιστράφηκαν τριάντα (30).

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

1. Πόσα άτομα εργάζονται στην εταιρεία σας με πλήρη ή μερική απασχόληση;

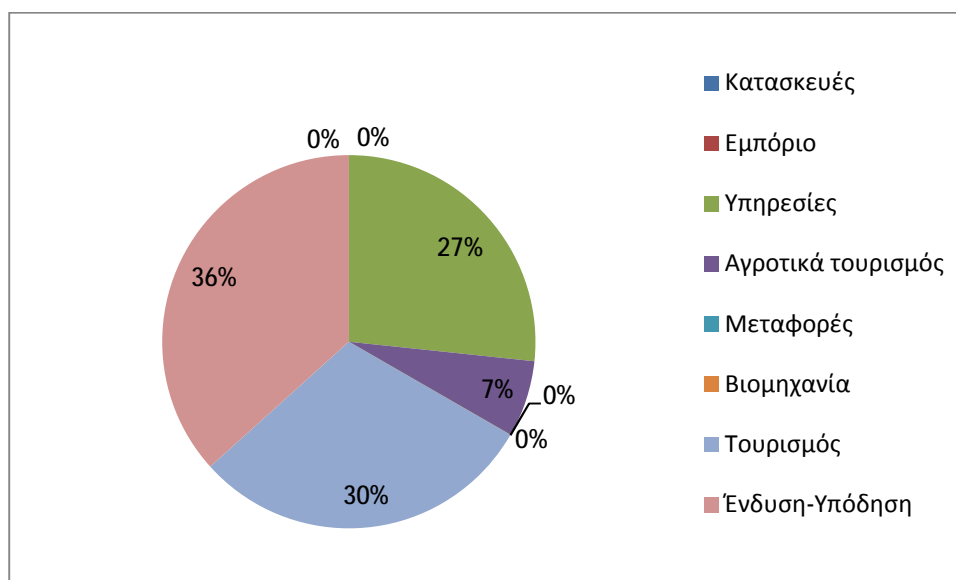
1 μέχρι 9	17%
10με 49	43%
50 μέχρι 250	40%

Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που συμπλήρωσε το ερωτηματολόγιο απασχολεί από 10 έως 49 υπαλλήλους με πλήρη ή μερική απασχόληση (43%). Το 40% απασχολεί από 50 έως 250 άτομα και το 17% από ένα έως 9 υπαλλήλους.

2. Σε ποιον τομέα παραγωγής εντάσσεται η επιχείρησή σας;

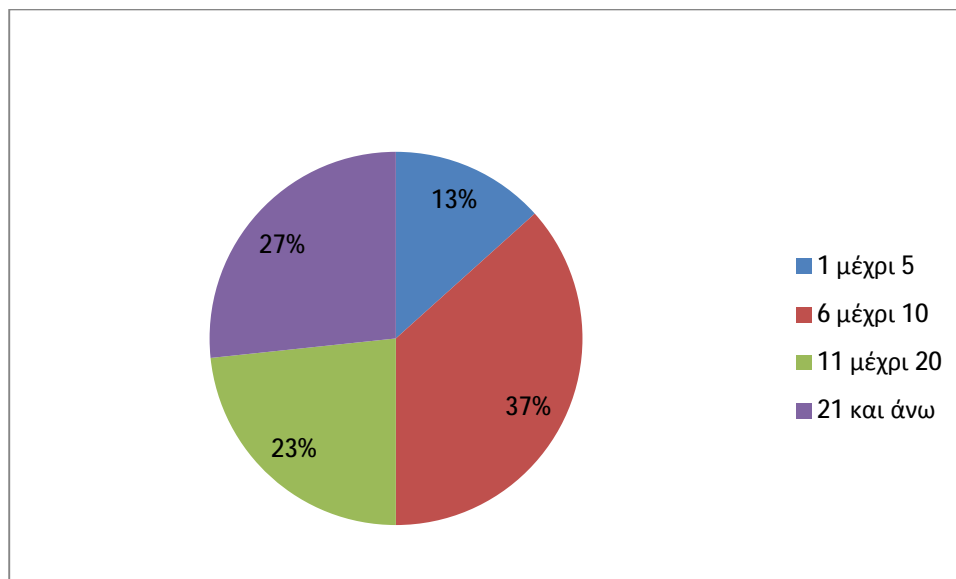
Κατασκευές	0%
Εμπόριο	0%
Υπηρεσίες	27%
Αγροτικά τουρισμός	7%
Μεταφορές	0%
Βιομηχανία	0%
Τουρισμός	30%
Ένδυση-Υπόδηση	36%

Οι επιχειρήσεις που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο ανήκουν στον χώρο της ένδυσης και υπόδησης (36%), στον τουρισμό (30%), στις υπηρεσίες (27%) και στον αγροτικό τουρισμό (7%).

3. Πόσα χρόνια λειτουργεί η επιχείρησή σας;

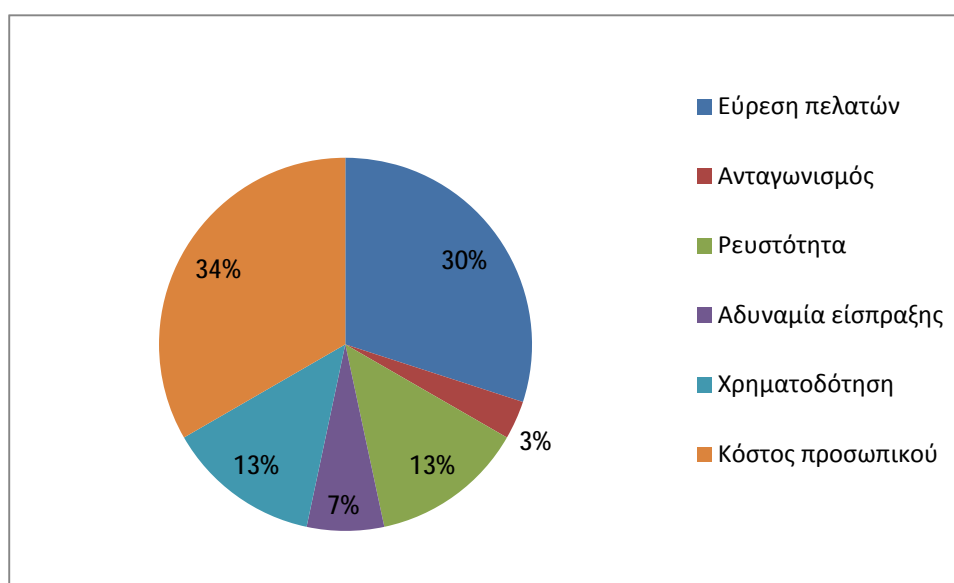
1 μέχρι 5	13%
6 μέχρι 10	37%
11 μέχρι 20	23%
21 και άνω	27%

Οι περισσότερες από τις επιχειρήσεις λειτουργούν 6 με 10 χρόνια (37%). Έπονται όσες ιδρύθηκαν πριν από 21 χρόνια (27%), όσες λειτουργούν από 11 έως 20έτη (23%) και από 1 μέχρι 5 χρόνια (13%).

4. Ποιο είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζετε αυτή τη στιγμή;

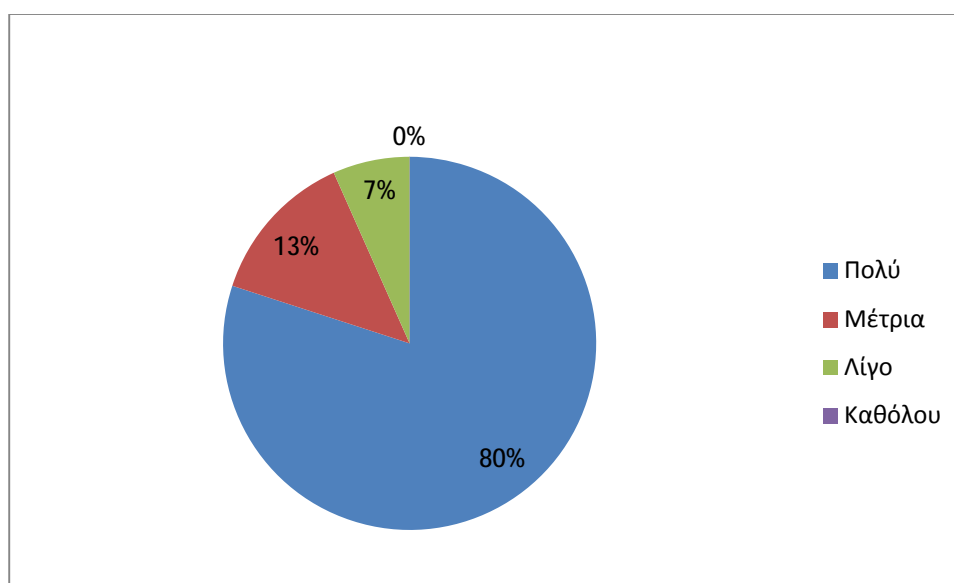
Εύρεση πελατών	30%
Ανταγωνισμός	3%
Ρευστότητα	13%
Αδυναμία είσπραξης	7%
Χρηματοδότηση	13%
Κόστος προσωπικού	34%

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές επιχειρήσεις σήμερα είναι το κόστος προσωπικού (34%), αλλά και η εύρεση πελατών (30%). Έπεται η ρευστότητα (13%), η χρηματοδότηση (13%), η αδυναμία είσπραξης (7%) και ο ανταγωνισμός (3%).

5. Κατά πόσο πιστεύετε ότι επηρεάζεστε από την οικονομική κρίση;

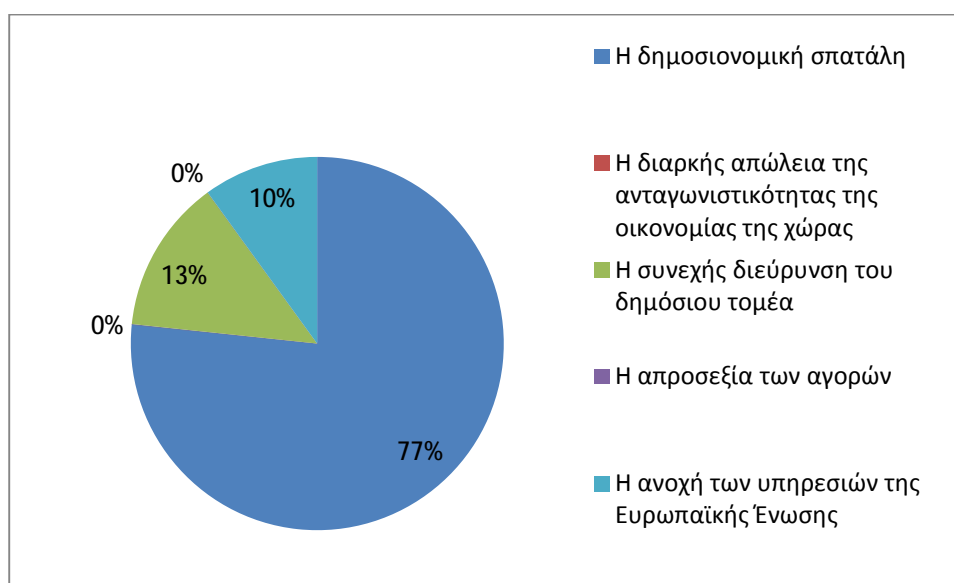
Πολύ	80%
Μέτρια	13%
Λίγο	7%
Καθόλου	0%

Οι ελληνικές επιχειρήσεις φαίνεται να επηρεάστηκαν πολύ από την οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα μας (80%). Το 13% απάντησε ότι επηρεάστηκε μέτρια, ενώ το 7% απάντησε λίγο.

6. Ποια πιστεύετε ότι ήταν τα αίτια της οικονομικής κρίσης;

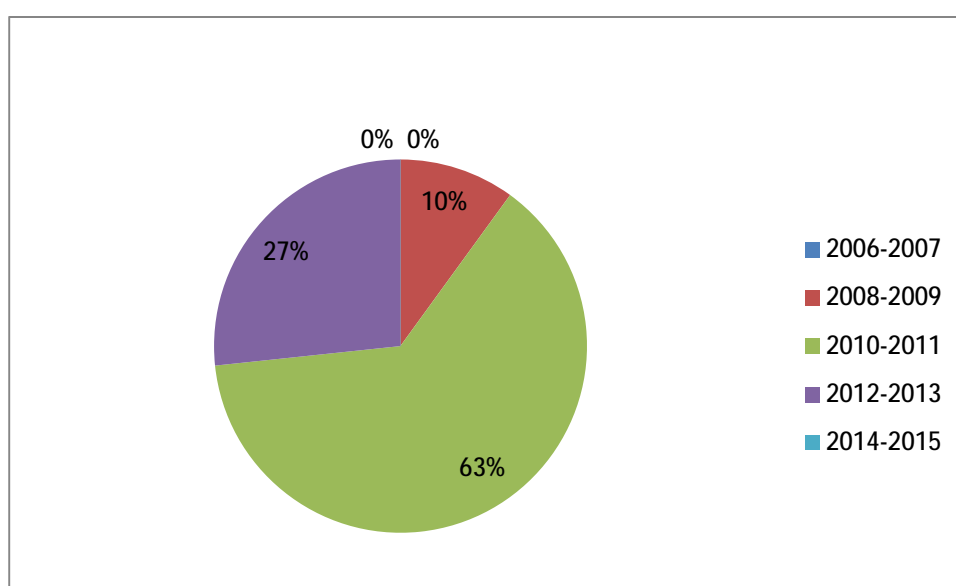
Η δημοσιονομική σπατάλη	77%
Η διαρκής απώλεια της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της χώρας	0%
Η συνεχής διεύρυνση του δημόσιου τομέα	13%
Η απροσεξία των αγορών στο να επισημάνουν τη δυσμενή κατάσταση της Ελλάδας	0%
Η ανοχή των υπηρεσιών της Ευρώπης στις ελληνικές πρακτικές	10%

Με βάση την πλειοψηφία των επιχειρήσεων, η σημαντικότερη αιτία δημιουργίας της οικονομικής κρίσης ήταν η δημόσια σπατάλη (77%). Το 13% απάντησε τη συνεχή διεύρυνση του δημόσιου τομέα και το 10% την ανοχή των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

7. Σε ποια από τις παρακάτω περιόδους παρατηρήσατε τη μεγαλύτερη μείωση στα έσοδά σας;

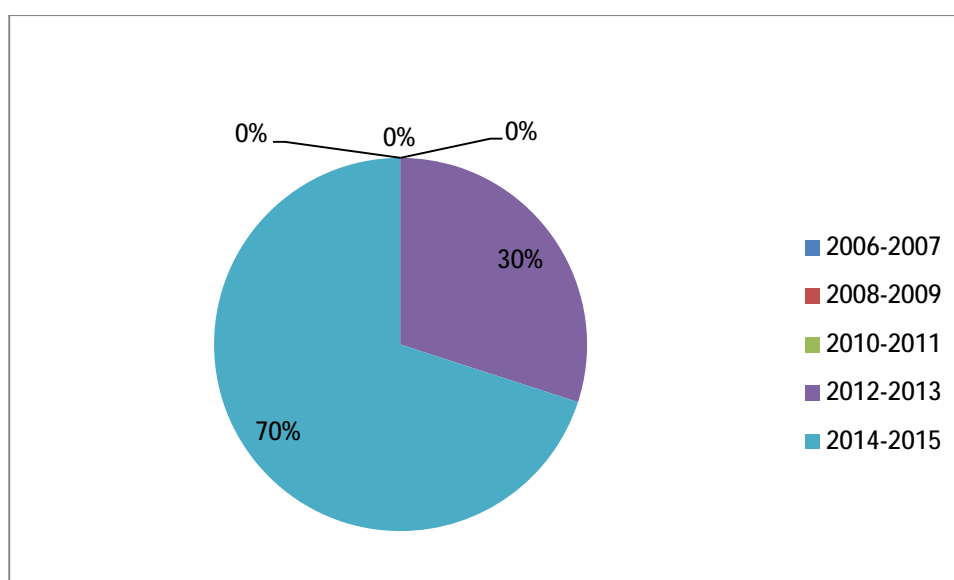
2006-2007	0%
2008-2009	10%
2010-2011	63%
2012-2013	27%
2014-2015	0%

Η μεγαλύτερη μείωση στα έσοδα των επιχειρήσεων παρατηρήθηκε μεταξύ του 2010 και του 2011 (63%). Ακολούθησαν οι χρονιές 2012-2013 (27%) και 2008-2009 (10%).

8. Σε ποια από τις παρακάτω περιόδους παρατηρήσατε τη μεγαλύτερη αύξηση στα έσοδά σας μετά την οικονομική κρίση;

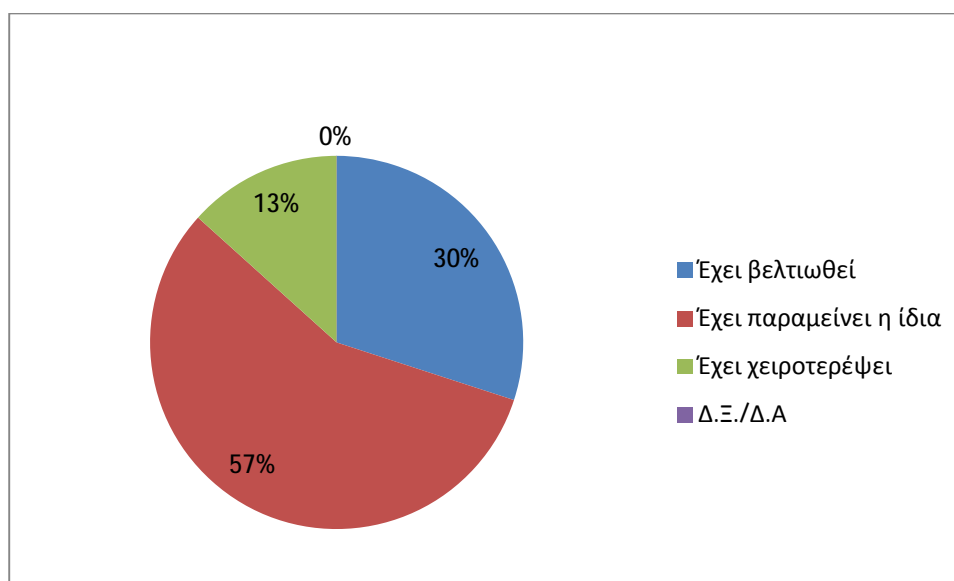
2006-2007	0%
2008-2009	0%
2010-2011	0%
2012-2013	30%
2014-2015	70%

Η μεγαλύτερη αύξηση στα έσοδα των επιχειρήσεων μετά την κρίση παρατηρήθηκε το 2014 με 2015 (70%) και λιγότερο το 2012 με 2013 (30%).

9. Σε σχέση με πέρυσι θα λέγατε ότι η οικονομική κατάσταση της επιχείρησής σας:

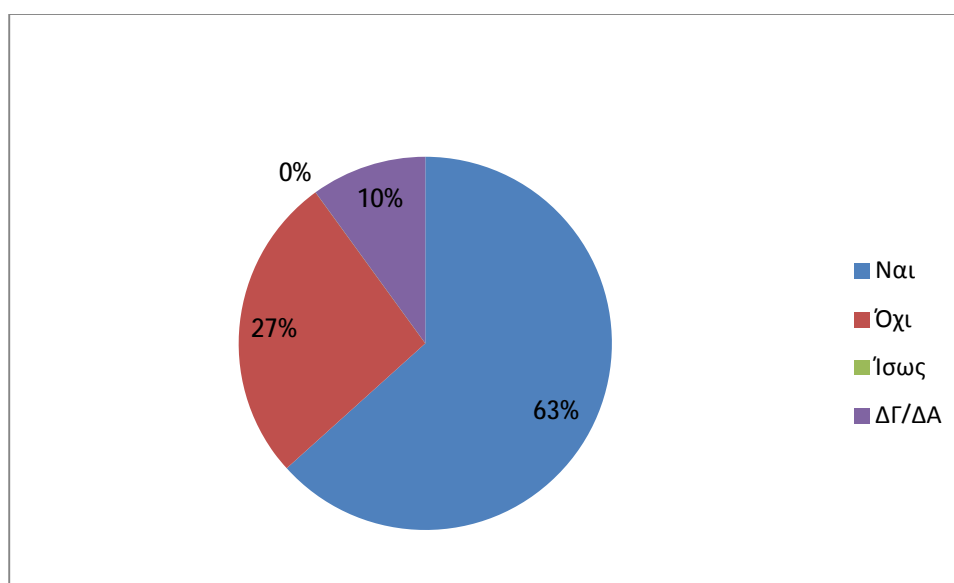
Έχει βελτιωθεί	30%
Έχει παραμείνει η ίδια	57%
Έχει χειροτερέψει	13%
Δ.Ξ./Δ.Α	0%

Η οικονομική κατάσταση των περισσότερων επιχειρήσεων έχει παραμείνει η ίδια σε σχέση με την περσινή χρόνια (57%). Το 30% απάντησε ότι έχει βελτιωθεί, ενώ το 13% ότι έχει χειροτερέψει.

10. Έχει αλλάξει η στρατηγική της επιχείρησής σας εξαιτίας της κρίσης;

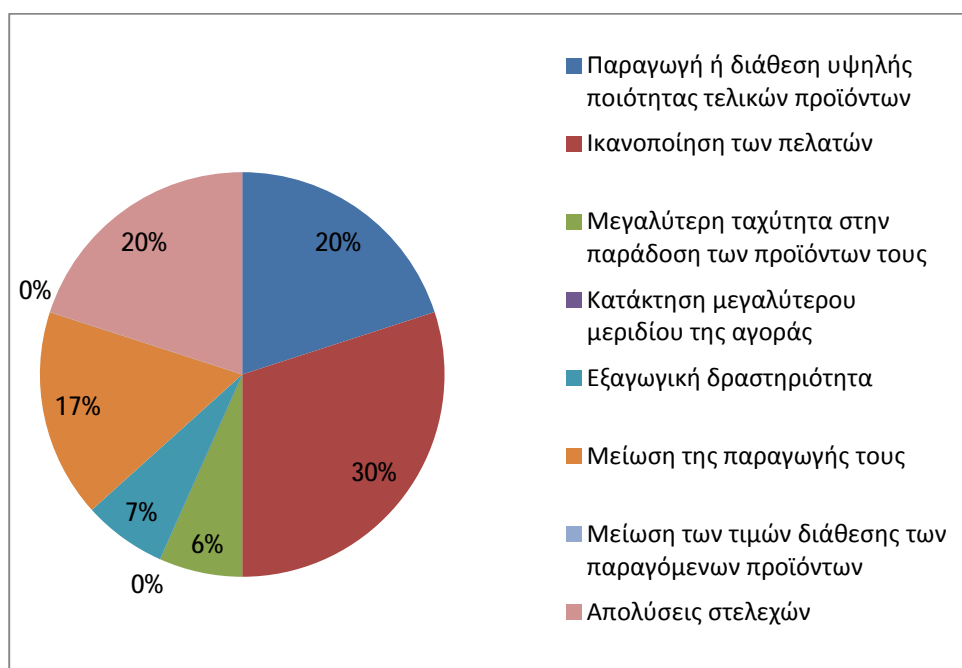
Ναι	63%
Όχι	27%
Ίσως	0%
ΔΓ/ΔΑ	10%

Το 63% των ελληνικών επιχειρήσεων απαντά ότι έχει αλλάξει στρατηγική εξαιτίας της κρίσης. Το 27% απάντησε αρνητικά, ενώ το 10% απάντησε ΔΞ/ΔΑ.

11. Ποια από τις παρακάτω πολιτικές εφαρμόζει η επιχείρησή σας εξαιτίας της οικονομικής κρίσης;

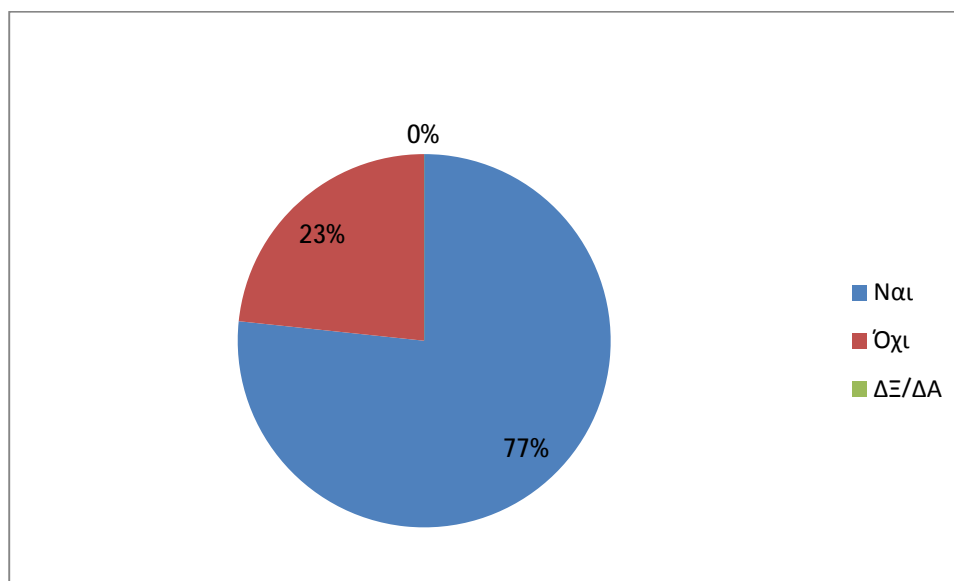
Παραγωγή ή διάθεση υψηλής ποιότητας τελικών προϊόντων	20%
Ικανοποίηση των πελατών	30%
Μεγαλύτερη ταχύτητα στην παράδοση των προϊόντων τους	6%
Κατάκτηση μεγαλύτερου μεριδίου της αγοράς	0%
Εξαγωγική δραστηριότητα	7%
Μείωση της παραγωγής τους	17%
Μείωση των τιμών διάθεσης των παραγόμενων προϊόντων κάτω από το κόστος παραγωγής	0%
Απολύσεις στελεχών	20%

Οι πολιτικές που εφαρμόζει η πλειοψηφία των επιχειρήσεων εξαιτίας της οικονομικής κρίσης είναι η ικανοποίηση πελατών (30%), η παραγωγή ή διάθεση υψηλής ποιότητας τελικών προϊόντων (20%), καθώς και η απόλυση στελεχών (20%). Έπεται η μείωση της παραγωγής (17%), η εξαγωγική δραστηριότητα (7%) και η μεγαλύτερη ταχύτητα στην παράδοση των προϊόντων τους (6%).

12. Έχει προβεί η επιχείρησή σας σε περικοπές των εξόδων εξαιτίας της κρίσης:

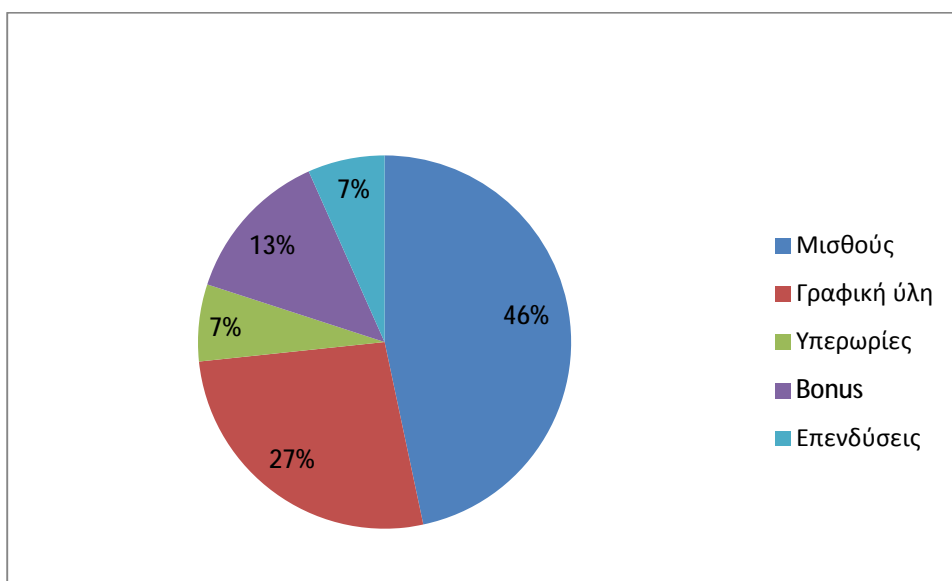
Ναι	77%
Όχι	23%
ΔΞ/ΔΑ	0%

Το 77% των ελληνικών επιχειρήσεων απάντησε θετικά στο αν έχει αναγκαστεί να κάνει περικοπές στα έξοδα τους. Το 23% απάντησε αρνητικά.

13. Σε ποιους τομείς συγκεκριμένα έγιναν περικοπές;

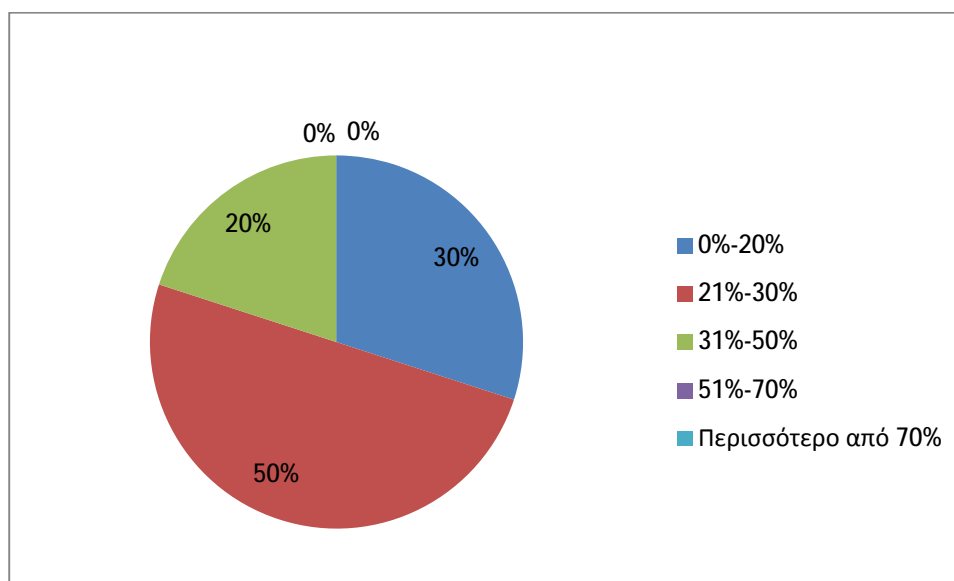
Μισθούς	46%
Γραφική ύλη	27%
Υπερωρίες	7%
Bonus	13%
Επενδύσεις	7%

Οι τομείς που δέχτηκαν τις περισσότερες περικοπές ήταν οι μισθοί (46%) και η γραφική ύλη (27%). Το 13% απάντησε τα Bonus, το 7% τις επενδύσεις και το άλλο 7% τις υπερωρίες.

14. Πόσο πιστεύετε ότι θα αυξηθεί η ανεργία τα επόμενα χρόνια;

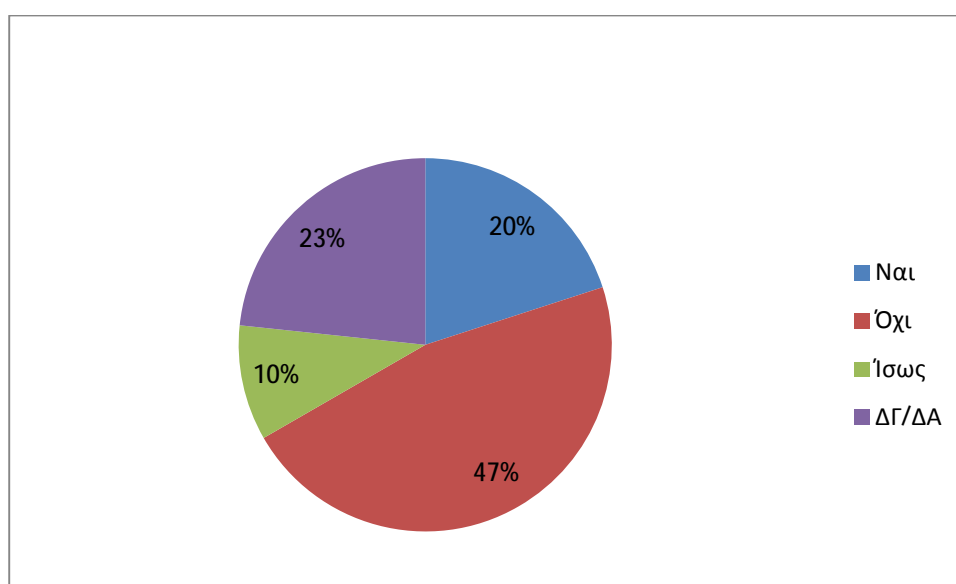
0%-20%	30%
21%-30%	50%
31%-50%	20%
51%-70%	0%
Περισσότερο από 70%	0%

Η πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων εκτιμά ότι η ανεργία θα αυξηθεί στην Ελλάδα μελλοντικά 21% με 30% (50%). Το 30% απάντησε ότι θα αυξηθεί 0% με 20% και το 20% 31% με 50%.

15. Πιστεύετε ότι η πολιτική που ακολουθεί η σημερινή κυβέρνηση θα μπορέσει να αντιμετωπίσει τις συνέπειες από την κρίση;

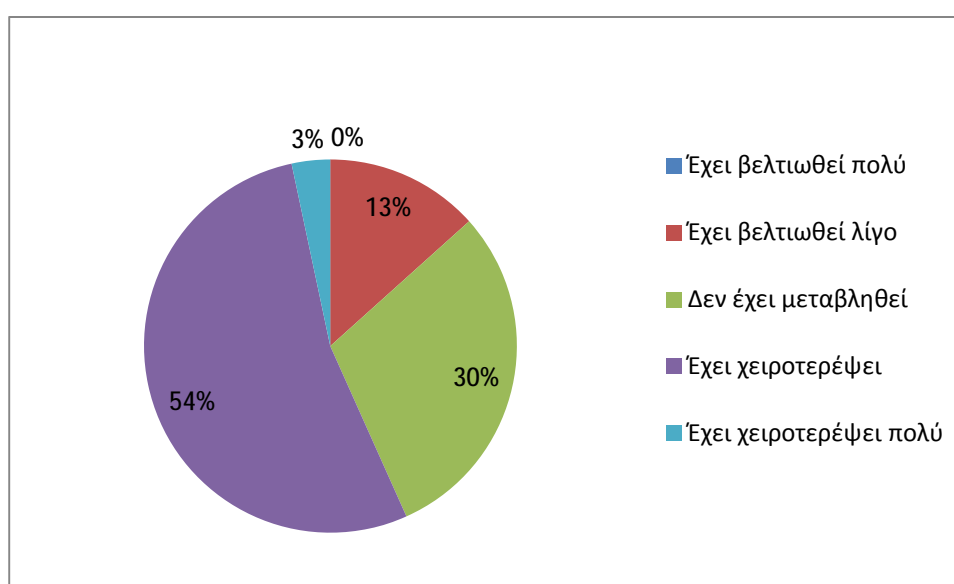
Ναι	20%
Όχι	47%
Ίσως	10%
ΔΓ/ΔΑ	23%

Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων απάντησε αρνητικά στην ερώτηση για το αν η σημερινή πολιτική που ακολουθεί η κυβέρνηση θα μπορέσει να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της κρίσης (47%). Το 23% απάντησε ότι δεν γνωρίζει, το 20% απάντησε θετικά, και το 10% απάντησε ίσως.

16. Πώς διαμορφώθηκε η κατάσταση της επιχείρησή σας σε σχέση με τον κύκλο εργασιών την τελευταία χρονιά;

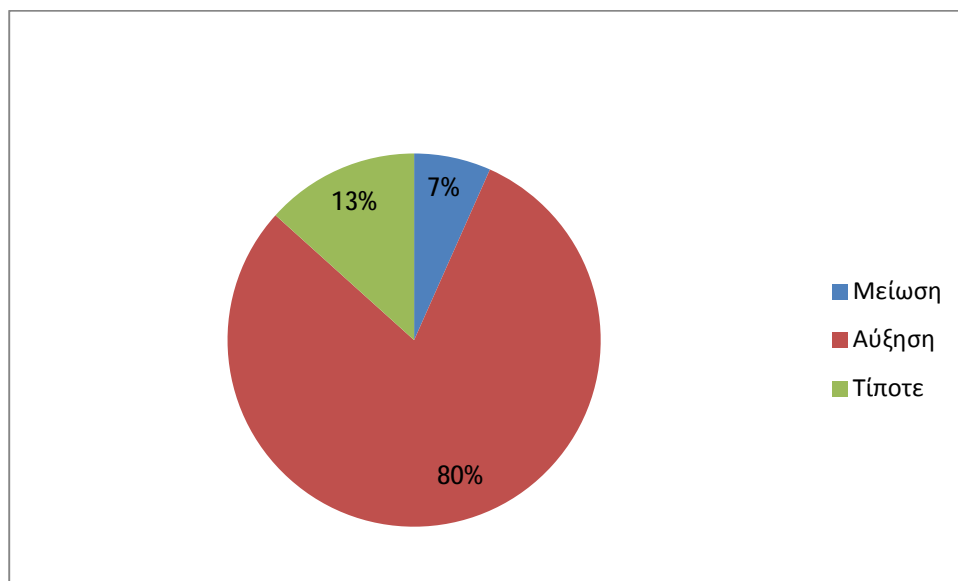
Έχει βελτιωθεί πολύ	0%
Έχει βελτιωθεί λίγο	13%
Δεν έχει μεταβληθεί	30%
Έχει χειροτερέψει	54%
Έχει χειροτερέψει πολύ	3%

Ο κύκλος εργασιών των περισσότερων ελληνικών επιχειρήσεων φαίνεται πως χειροτέρεψε τον τελευταίο χρόνο (54%). Το 30% απάντησε ότι δεν μεταβλήθηκε, το 13% ότι βελτιώθηκε λίγο και το 3% ότι χειροτέρεψε πολύ.

17. Υπήρξε μείωση ή αύξηση των τιμών στα προϊόντα/υπηρεσίες από τους προμηθευτές;

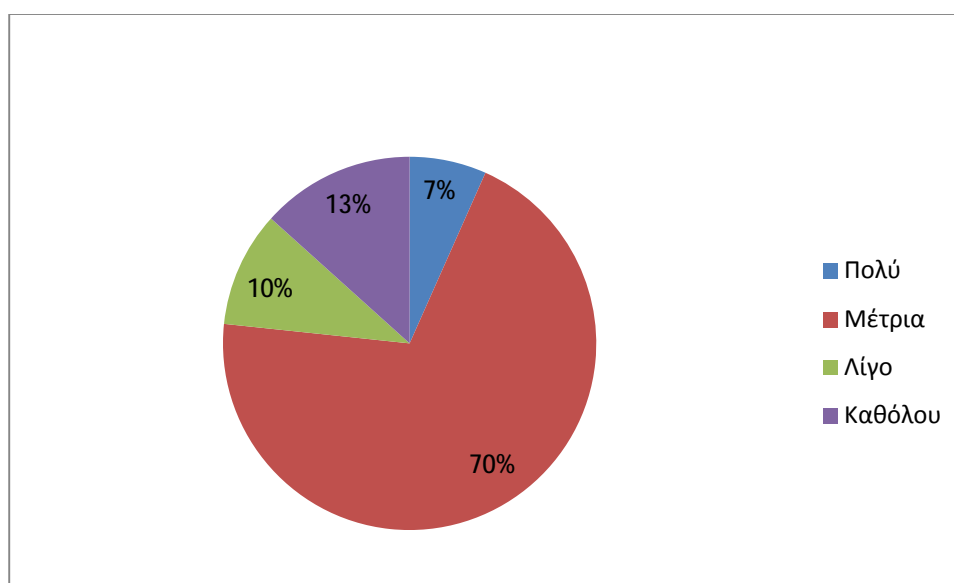
Μείωση	7%
Αύξηση	80%
Τίποτε	13%

Η πλειοψηφία των προμηθευτών στις επιχειρήσεις φαίνεται πως έχει αυξήσει τις τιμές των προϊόντων τους (80%). Το 13% απάντησε ότι δεν έχουν αυξηθεί ούτε μειωθεί, ενώ το 7% ότι έχουν μειωθεί.

18. Πόσο αισιόδοξος/η είστε για το μέλλον της επιχείρησής σας;

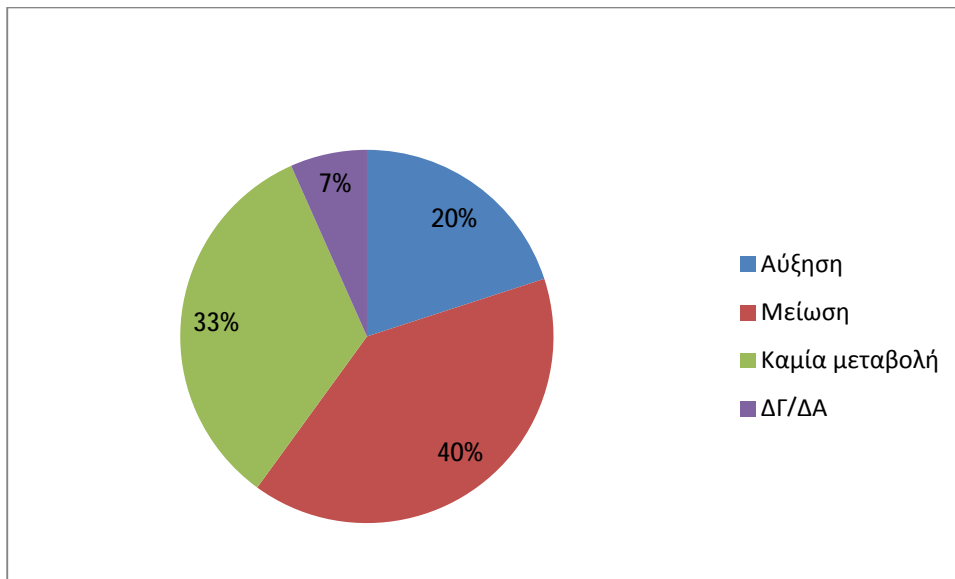
Πολύ	7%
Μέτρια	70%
Λίγο	10%
Καθόλου	13%

Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων δεν φαίνεται πολύ αισιόδοξη για το μέλλον, αφού το 70% απάντησε ότι αισθάνεται μέτρια αισιόδοξη (70%). Το 13% απάντησε ότι δεν είναι καθόλου αισιόδοξο, ενώ μόνο το 10% απάντησε λίγο και το 7% πολύ.

19. Τι εκτιμάτε από τον τζίρο της επιχείρησής σας για το επόμενο εξάμηνο;

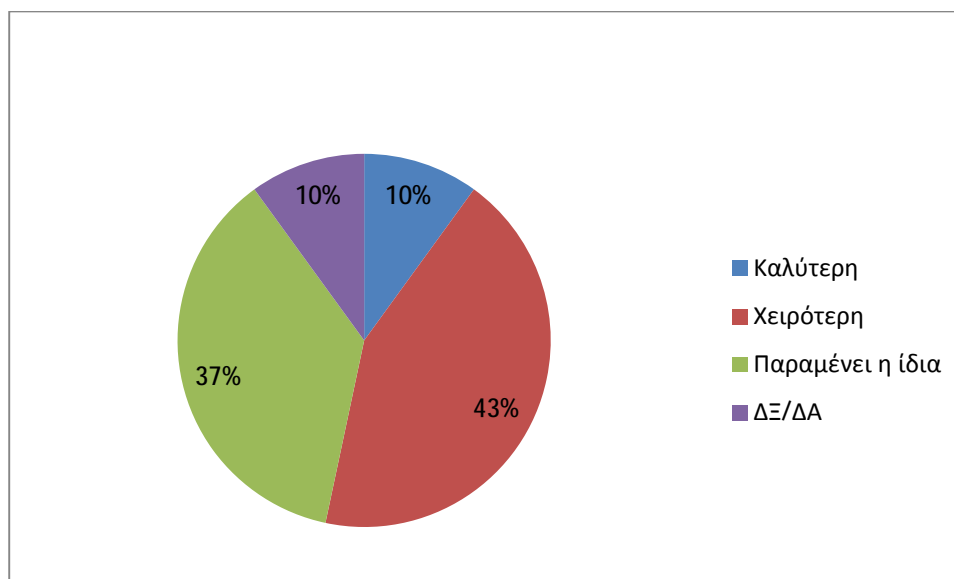
Αύξηση	20%
Μείωση	40%
Καμία μεταβολή	33%
ΔΓ/ΔΑ	7%

Οι περισσότερες επιχειρήσεις εκτιμούν ότι ο τζίρος της επιχείρησής τους το επόμενο εξάμηνο θα έχει μείωση (40%). Το 33% απάντησε ότι δεν θα έχει μεταβολή, το 20% απάντησε αύξηση, ενώ το 7% απάντησε ότι δεν γνωρίζει.

20. Σε σχέση με το παρελθόν, θα λέγατε πως η σχέση με την τράπεζά σας έχει γίνει καλύτερη, χειρότερη ή παραμένει η ίδια;

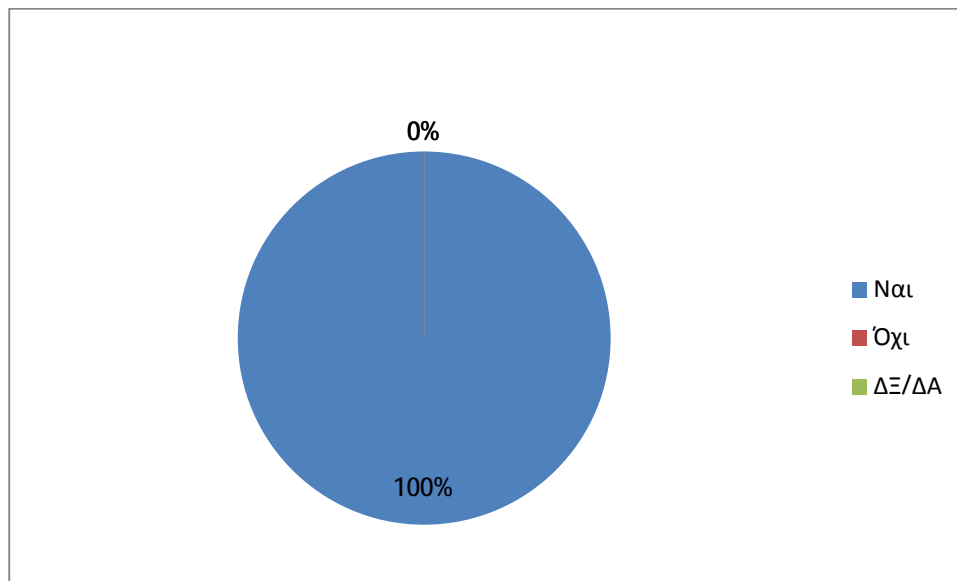
Καλύτερη	10%
Χειρότερη	43%
Παραμένει η ίδια	37%
ΔΞ/ΔΑ	10%

Η σχέση των επιχειρήσεων με την τράπεζα σε σχέση με το παρελθόν έχει γίνει χειρότερη (43%). Το 37% απάντησε ότι παρέμεινε η ίδια, το 10% ότι έγινε καλύτερη, ενώ το άλλο 10% απάντησε ότι δεν γνωρίζει.

21. Το κράτος πρέπει να βοηθήσει τις επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους;

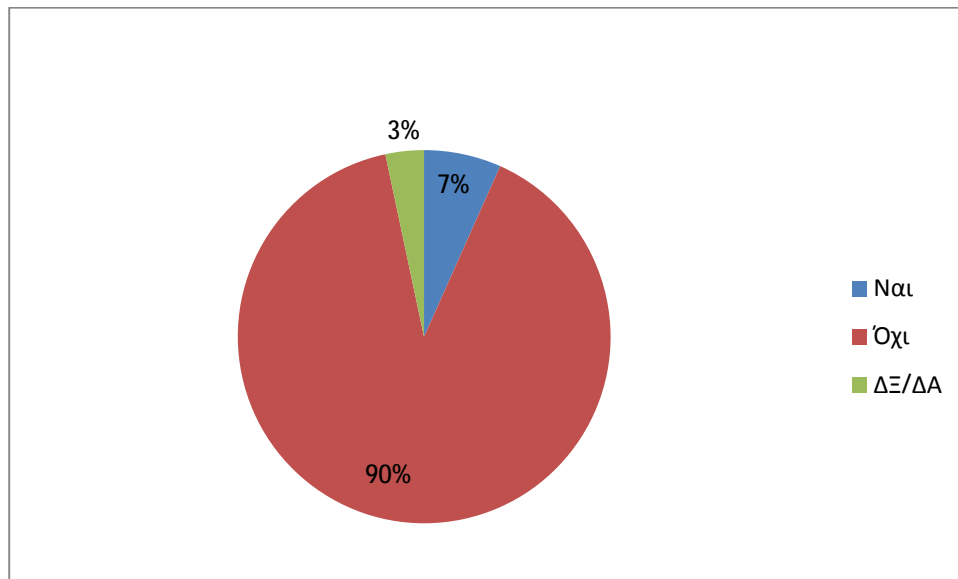
Ναι	100%
Όχι	0%
ΔΞ/ΔΑ	0%

Όλες οι επιχειρήσεις του δείγματος θεωρούν ότι το κράτος θα πρέπει να τις βοηθήσει ώστε να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους (100%).

22. Πιστεύετε ότι θα υπάρξει ανάκαμψη της αγοράς άμεσα;

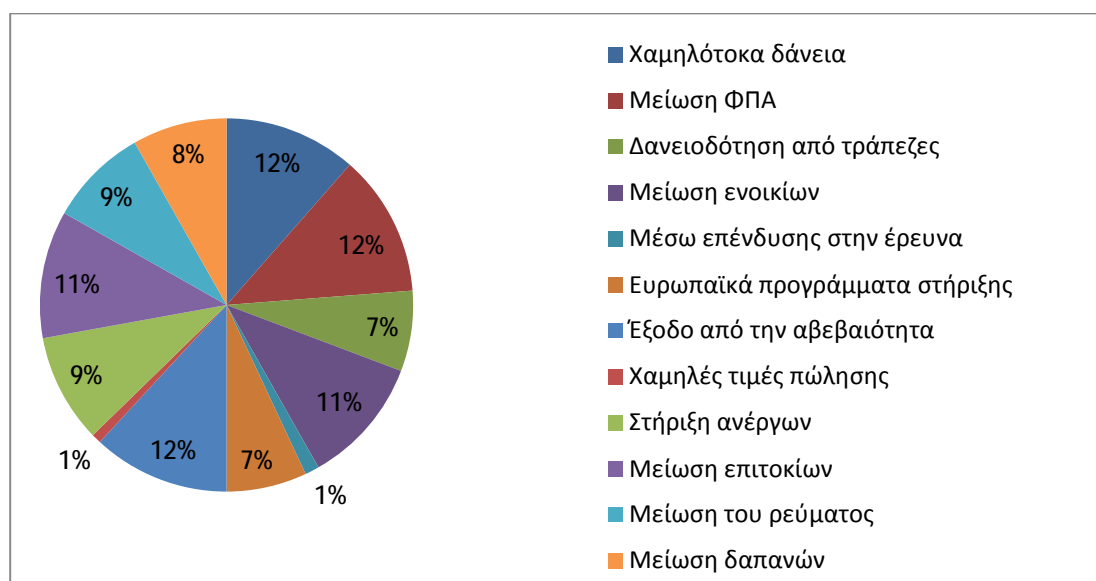
Ναι	7%
Όχι	90%
ΔΞ/ΔΑ	3%

Σχεδόν όλες οι ελληνικές επιχειρήσεις φαίνονται απαισιόδοξες στο αν θα υπάρξει σύντομη ανάκαμψη στην αγορά (90%). Μόνο το 7% απάντησε θετικά και το 3% ότι δεν ξέρει.

23. Με ποιο τρόπο και ποια μέτρα κατά τη δική σας άποψη πιστεύετε ότι οι επιχειρήσεις θα ξεπεράσουν την οικονομική κρίση;

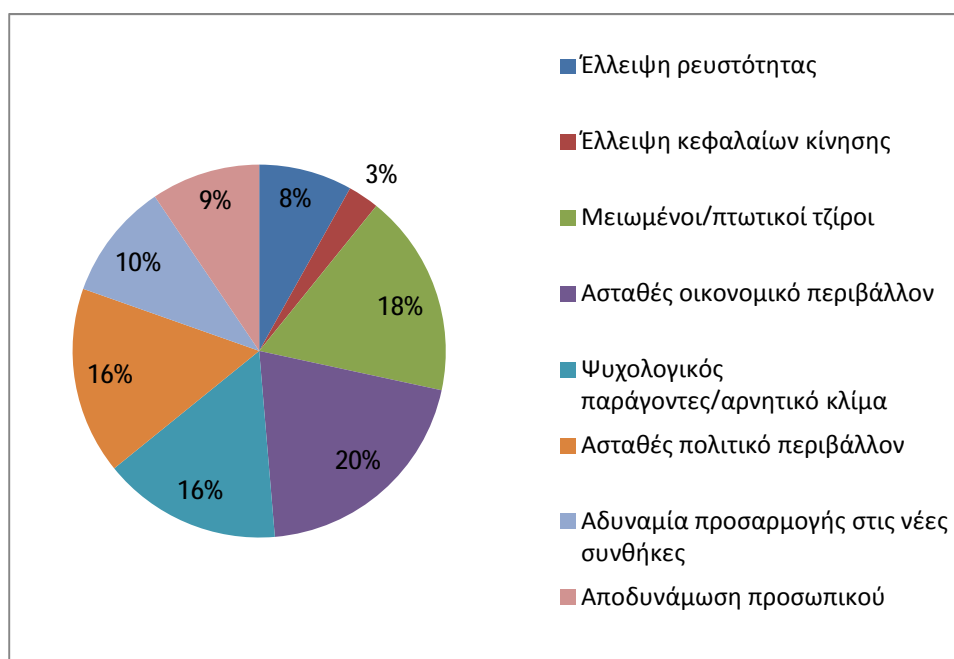
Χαμηλότοκα δάνεια	12%
Μείωση ΦΠΑ	12%
Δανειοδότηση από τράπεζες	7%
Μείωση ενοικίων	11%
Μέσω επένδυσης στην έρευνα	1%
Ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης	7%
Έξοδο από την αβεβαιότητα	12%
Χαμηλές τιμές πώλησης	1%
Στήριξη ανέργων	9%
Μείωση επιτοκίων	11%
Μείωση του ρεύματος	9%
Μείωση δαπανών	8%

Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων εκτιμά ότι η κρίση θα μπορέσει να αντιμετωπιστεί εάν υπάρξουν χαμηλότοκα δάνεια (12%), μείωση του ΦΠΑ (12%) και έξοδος από την αβεβαιότητα (12%). Σημαντική επίσης είναι η μείωση των επιτοκίων (11%) και των ενοικίων (11%), η στήριξη ανέργων (9%), η μείωση του ρεύματος (9%) και των δαπανών (8%), η δανειοδότηση από τράπεζες (7%), τα ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης (7%), η επένδυση στην έρευνα (1%) και οι χαμηλές τιμές πώλησης (1%).

24. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η επιχείρησή σας τη χρονιά που έφυγε (2015);

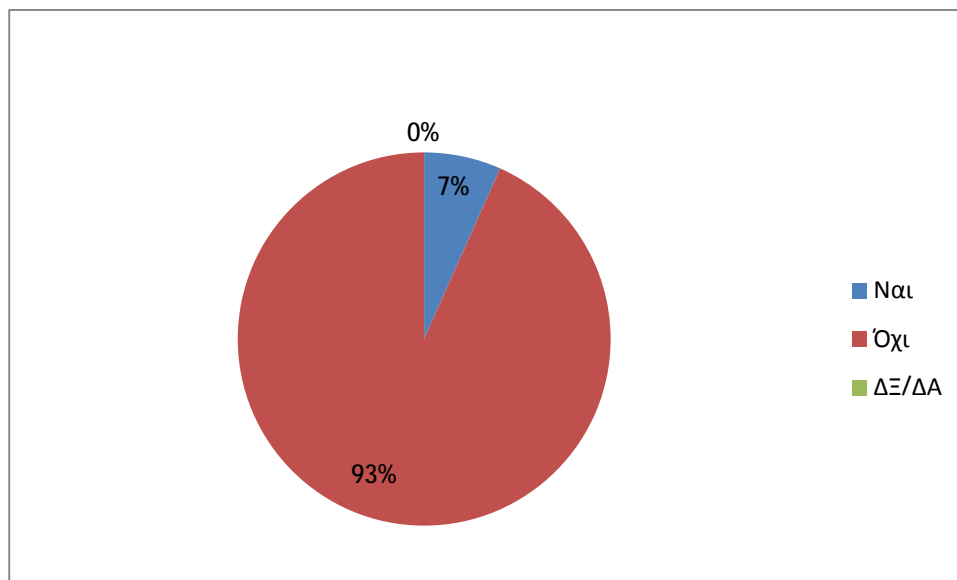
Έλλειψη ρευστότητας	8%
Έλλειψη κεφαλαίων κίνησης	3%
Μειωμένοι/πτωτικοί τζίροι	18%
Ασταθές οικονομικό περιβάλλον	20%
Ψυχολογικός παράγοντες/αρνητικό κλίμα	16%
Ασταθές πολιτικό περιβάλλον	16%
Αδυναμία προσαρμογής στις νέες συνθήκες	10%
Αποδυνάμωση προσωπικού	9%

Τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η πλειοψηφία των επιχειρήσεων το 2015 ήταν το ασταθές οικονομικό περιβάλλον (20%) και οι μειωμένοι τζίροι (18%). Εξίσου σημαντικό ήταν το ασταθές πολιτικό περιβάλλον(16%), ο ψυχολογικός παράγοντας (16%), η αδυναμία προσαρμογής στις νέες συνθήκες (10%), η αποδυνάμωση προσωπικού (9%), η έλλειψη ρευστότητας (8%), αλλά και η έλλειψη κεφαλαίων κίνησης (3%).

25. Μπορεί η επιχείρησή σας να ανταπεξέλθει στα μηνιαία έξοδα;

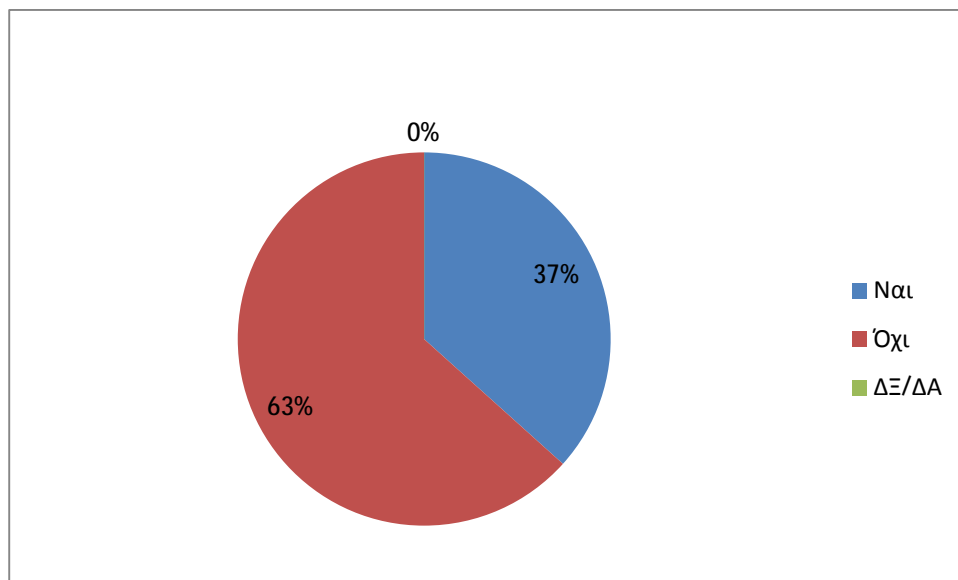
Ναι	7%
Όχι	93%
ΔΞ/ΔΑ	0%

Το 93% των ελληνικών επιχειρήσεων απαντά ότι δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στα μηνιαία έξοδα, ενώ μόνο το 7% απάντησε θετικά.

26. Έχετε κάνει προσλήψεις τα τελευταία 5 χρόνια;

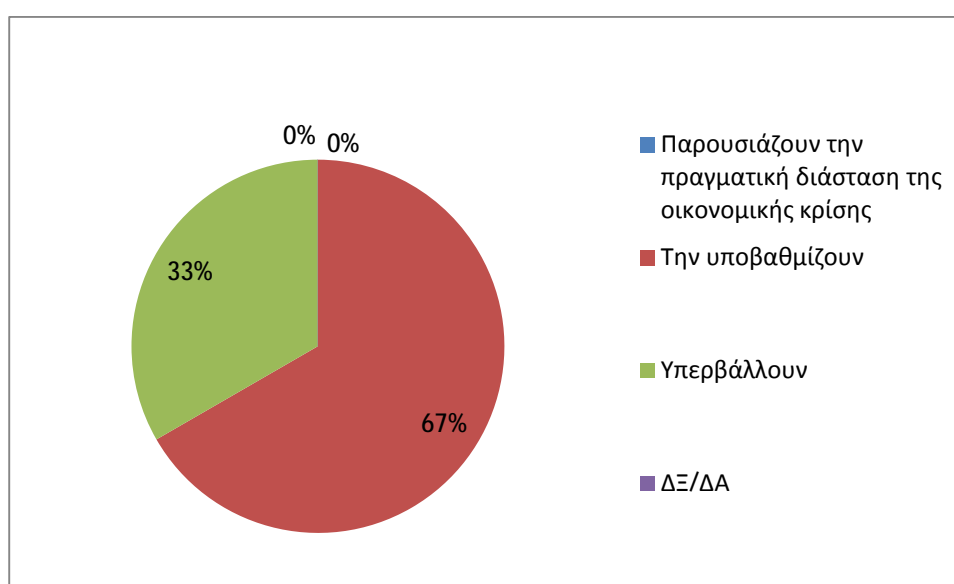
Ναι	37%
Όχι	63%
ΔΞ/ΔΑ	0%

Η πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων απαντά πως δεν έχει κάνει προσλήψεις την τελευταία 5ετία (63%). Μόνο το 37% απάντησε θετικά.

27. Θεωρείτε ότι τα ΜΜΕ στη χώρα μας:

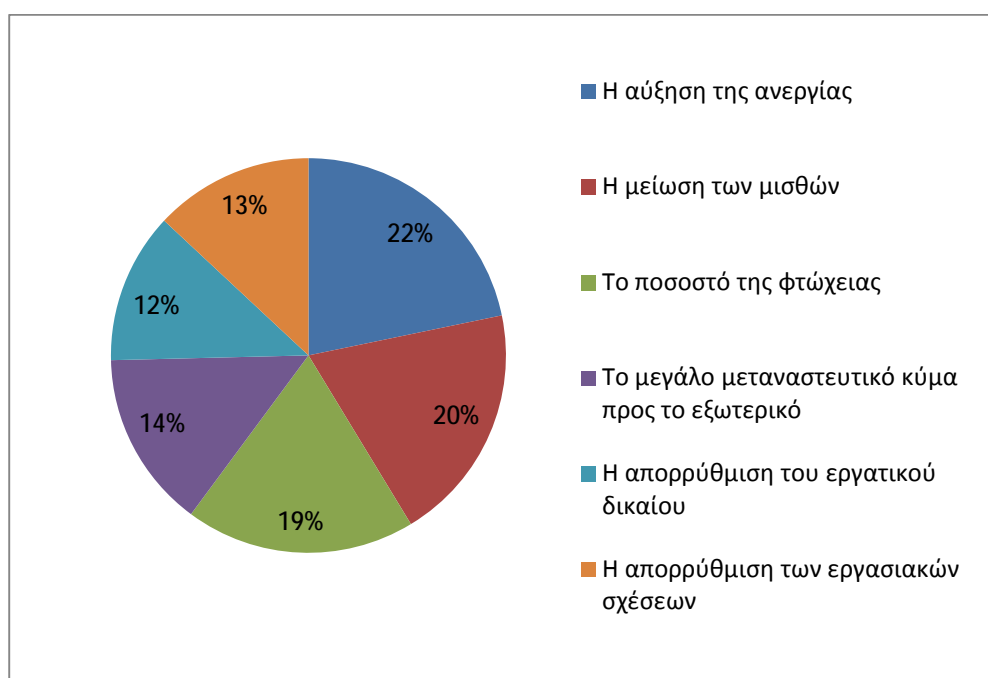
Παρουσιάζουν την πραγματική διάσταση της οικονομικής κρίσης	0%
Την υποβαθμίζουν	67%
Υπερβάλλουν	33%
ΔΞ/ΔΑ	0%

Οι περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις πιστεύουν ότι τα ΜΜΕ στη χώρα μας υποβαθμίζουν την πραγματική οικονομική κατάσταση στη χώρα (67%), ενώ το 33% θεωρεί ότι υπερβάλλουν σε πολλές περιπτώσεις.

28. Ποιες κατά τη γνώμη σας είναι οι σημαντικότερες κοινωνικές επιπτώσεις που προκάλεσαν τα νέα μέτρα στην ελληνική κοινωνία;

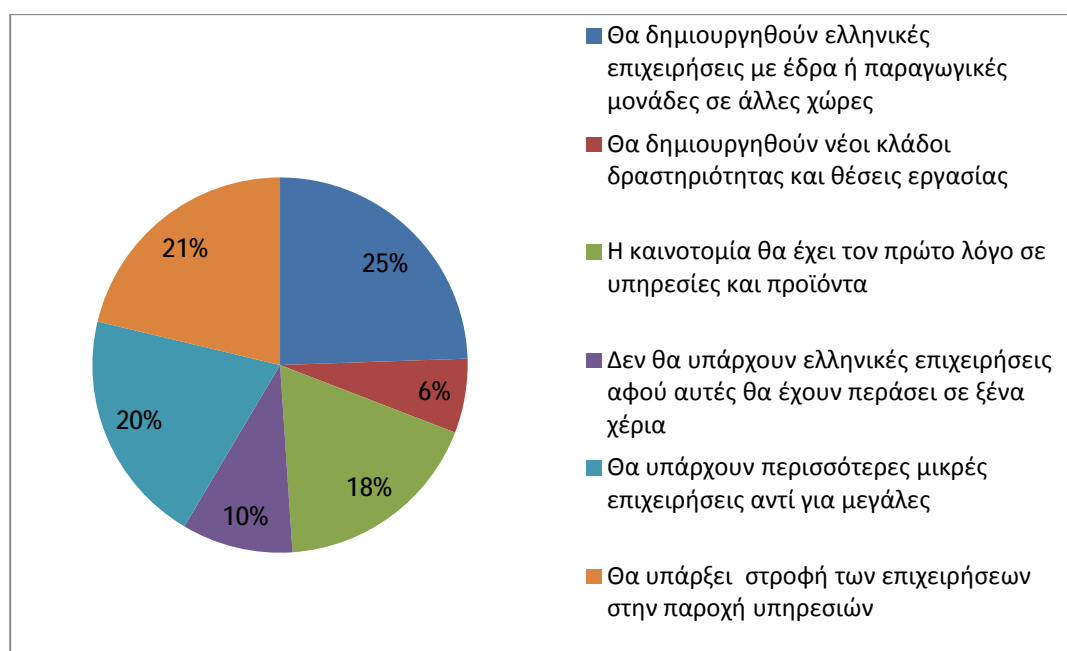
Η αύξηση της ανεργίας	22%
Η μείωση των μισθών	20%
Το ποσοστό της φτώχειας	19%
Το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα προς το εξωτερικό	14%
Η απορρύθμιση του εργατικού δικαίου	12%
Η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων	13%

Οι σημαντικότερες κοινωνικές επιπτώσεις που προκάλεσαν τα νέα μέτρα στην ελληνική κοινωνία είναι η αύξηση της ανεργίας (22%), η μείωση των μισθών (20%), αλλά και η αύξηση του ποσοστού φτώχειας (19%). Ακολουθεί το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα προς το εξωτερικό (14%), η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων (13%), καθώς και του εργατικού δικαίου (12%).

29. Τι από τα παρακάτω πιστεύετε ότι θα συμβεί στον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων ως προς τα εργασιακά;

Θα δημιουργηθούν ελληνικές επιχειρήσεις με έδρα ή παραγωγικές μονάδες σε άλλες χώρες	25%
Θα δημιουργηθούν νέοι κλάδοι δραστηριότητας και θέσεις εργασίας	6%
Η καινοτομία θα έχει τον πρώτο λόγο σε υπηρεσίες και προϊόντα	18%
Δεν θα υπάρχουν ελληνικές επιχειρήσεις αφού αυτές θα έχουν περάσει σε ξένα χέρια	10%
Θα υπάρχουν περισσότερες μικρές επιχειρήσεις αντί για μεγάλες	20%
Θα υπάρξει στροφή των επιχειρήσεων στην παροχή υπηρεσιών αλλά και μεγαλύτερη αναλογία επιχειρήσεων στην περιφέρεια	21%

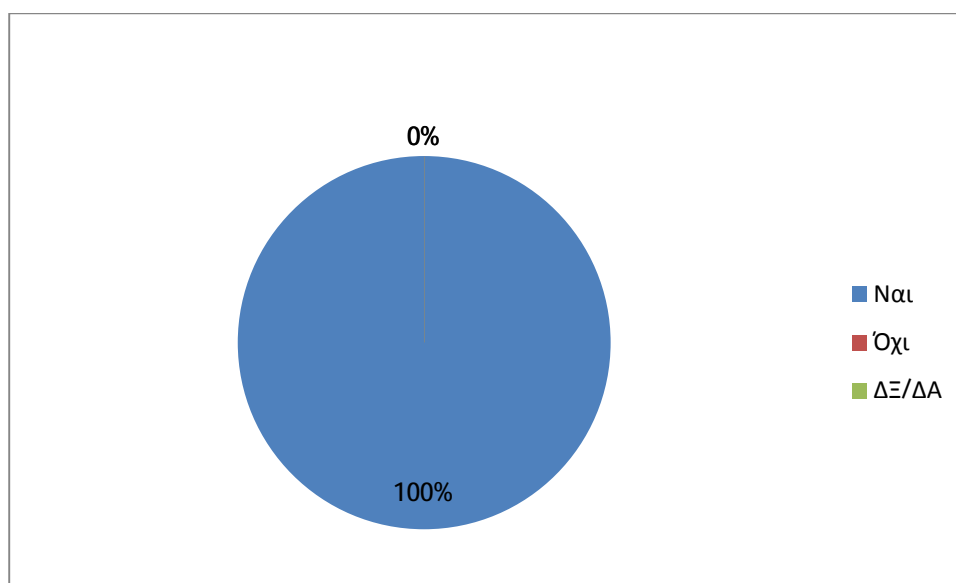

Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων εκτιμά ότι στο μέλλον θα δημιουργηθούν ελληνικές επιχειρήσεις με έδρα ή παραγωγικές μονάδες σε άλλες χώρες (25%), καθώς και ότι θα

υπάρξει στροφή των επιχειρήσεων στην παροχή υπηρεσιών (21%). Εκτιμούν επίσης ότι θα υπάρχουν περισσότερες μικρές επιχειρήσεις αντί για μεγάλες (20%), η καινοτομία θα έχει τον πρώτο λόγο σε υπηρεσίες και προϊόντα (18%), δεν θα υπάρχουν ελληνικές επιχειρήσεις αφού αυτές θα έχουν περάσει σε ξένα χέρια (16%), και επίσης θα δημιουργηθούν νέοι κλάδοι δραστηριότητας και θέσεις εργασίας (6%).

30. Τέλος, πιστεύετε ότι το προσφυγικό ζήτημα θα επηρεάσει ακόμα περισσότερο την πορεία της οικονομίας στη χώρα μας προς το χειρότερο;

Ναι	100%
Όχι	0%
ΔΞ/ΔΑ	0%

Τέλος, κρίθηκε απαραίτητο να ρωτήσουμε τις ελληνικές επιχειρήσεις για το μεγάλο πρόβλημα του μεταναστευτικού κύματος που αντιμετωπίζει εδώ και καιρό η χώρα μας. Όλες οι επιχειρήσεις μας απάντησαν ότι το νέο αυτό πρόβλημα θα επηρεάσει ακόμα περισσότερο την πτωτική πορεία της οικονομίας της Ελλάδας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα που ξέσπασε το 2009, ήταν περισσότερο αποτέλεσμα του δημοσιονομικού ελλείμματος και των χρόνιων προβλημάτων που αντιμετώπιζε η χώρα και λιγότερο ως συνέπεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Κάθε χώρα της Ευρώπης, είτε του Βορρά είτε του Νότου, βιώνει την οικονομική κρίση διαφορετικά, ανάλογα με τη δομή και της οικονομική της διάρθρωση. Για τον λόγο αυτό, η κάθε χώρα κινείται στα δικά της πλαίσια κατευθύνσεων και στις δικές της ανάγκες.

Τα αίτια της ελληνικής οικονομίας που οδήγησαν τη χώρα στην κρίση αναζητήθηκαν κυρίως στην πολιτική που ακολουθήθηκε από τις κυβερνήσεις, καθώς και στα διαρθρωτικά προβλήματα που υπήρξαν κατά καιρούς. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι προβλήματα στην οικονομία της χώρας υπήρχαν πολύ πριν τη διεθνή οικονομική κρίση, τα οποία όμως μεγάλωσαν εξαιτίας της κακής πολιτικής η οποία υπαγόρευε κατεύθυνση σε αυτορυθμιζόμενες αγορές.

Η αποτύπωση της κακής πολιτικής φάνηκε από τα διογκούμενα Ελλείμματα του Δημοσίου και το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών, καθώς και στο ύψος του Δημόσιου Χρέους, γεγονός που κατέστησε την οικονομία, ακόμη πιο ευάλωτη και σαθρή στους εξωτερικούς παράγοντες της διεθνούς οικονομικής κρίσης.

Συνέπεια όλων αυτών ήταν να επηρεαστεί άμεσα το τραπεζικό σύστημα της χώρας με αποτέλεσμα οι αλληπάλληλες αναβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας και του ίδιου του τραπεζικού συστήματος από τους οίκους αξιολόγησης να δημιουργήσουν κρίση εμπιστοσύνης απέναντι στη χώρα. Αυτό είχε μεγάλη επίπτωση στις ελληνικές τράπεζες, διότι ένα μεγάλο ποσοστό των καταθετών αποφάσισαν να αποσύρουν τις καταθέσεις τους εξαιτίας των αρνητικών εξελίξεων στην χώρα και από φόβο για μια πιθανή άτακτη χρεωκοπία. Το γεγονός αυτό δημιούργησε μεγάλο πρόβλημα ρευστότητας και κεφαλαιακής επάρκειας στο τραπεζικό σύστημα της χώρας αυξάνοντας ακόμα περισσότερο την εξάρτηση τους για χρηματοδότηση από το ΔΝΤ.

Ένα ακόμα μεγάλο πλήγμα της οικονομικής κρίσης για την κοινωνία μας ήταν η ανεργία. Το φαινόμενο αυτό υπάρχει σε μια οικονομία όταν τα άτομα που είναι διατεθειμένα να εργασθούν με την αμοιβή και τις άλλες συνθήκες που ισχύουν στην αγορά, για το είδος της εργασίας που είναι σε θέση να προσφέρουν, δεν μπορούν να βρουν απασχόληση.

Η ανεργία στη σημερινή Ελλάδα αποτελεί φαινόμενο το οποίο μαστίζει πλατιές μάζες των χαμηλότερων κυρίως κοινωνικών στρωμάτων. Ένας από τους λόγους ύπαρξης αυτού του φαινομένου αποτελεί η ποιοτική ανισορροπία μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας, που χαρακτηρίζει την ελληνική αγορά, υπό την έννοια της αναντιστοιχίας μεταξύ απαιτούμενων προσόντων και ικανοτήτων που πρέπει να διαθέτουν οι εργαζόμενοι και εκείνων που πραγματικά διαθέτουν.

Η επικράτηση βέβαια της οικονομικής κρίσης του 2009, που ξεκίνησε λίγα χρόνια πριν ως χρηματοπιστωτική κρίση σε παγκόσμιο επίπεδο, έχει προκαλέσει τη ραγδαία επιδείνωση αυτού του φαινομένου.

Τα συμπεράσματα της έρευνα στην παρούσα εργασία συλλέχθηκαν και μελετήθηκαν με σκοπό να προβληθεί η θέση των ελληνικών επιχειρήσεων σχετικά με το κατά πόσο έχουν επηρεαστεί από την οικονομική κρίση, καθώς και ποιες είναι οι μελλοντικές τους εκτιμήσεις. Η πλειοψηφία λοιπόν των ελληνικών επιχειρήσεων:

- Απασχολεί από 10 έως 49 υπαλλήλους με πλήρη ή μερική απασχόληση.
- Ανήκουν στον χώρο της ένδυσης και υπόδησης, στον τουρισμό, στις υπηρεσίες και στον αγροτικό τουρισμό
- Λειτουργούν 6 με 10 χρόνια.
- Αντιμετωπίζει ως μεγάλο πρόβλημα το κόστος προσωπικού, αλλά και την εύρεση πελατών.
- Επηρεάστηκε πολύ από την οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα μας.
- Θεωρεί ως τη σημαντικότερη αιτία δημιουργίας της οικονομικής κρίσης ήταν η δημόσια σπατάλη.
- Η μεγαλύτερη μείωση στα έσοδα των επιχειρήσεων παρατηρήθηκε μεταξύ του 2010 και του 2011 (63%). Ακολούθησαν οι χρονιές 2012-2013 (27%) και 2008-2009 (10%).
- Υποστηρίζει ότι η μεγαλύτερη αύξηση στα έσοδα των επιχειρήσεων μετά την κρίση παρατηρήθηκε το 2014 με 2015 και λιγότερο το 2012 με 2013.
- Θεωρεί ότι η οικονομική κατάσταση των περισσότερων έχει παραμείνει η ίδια σε σχέση με την περσινή χρόνια.
- Απαντά ότι έχει αλλάξει στρατηγική εξαιτίας της κρίσης.
- Εφαρμόζει πολιτικές ικανοποίησης πελατών, η παραγωγής ή διάθεσης υψηλής ποιότητας τελικών προϊόντων, καθώς και απόλυσης στελεχών.
- Έχει αναγκαστεί να κάνει περικοπές στα έξοδα τους.

- Έκανε περικοπές σε μισθούς και γραφική ύλη.
- Εκτιμά ότι η ανεργία θα αυξηθεί στην Ελλάδα μελλοντικά 21% με 30%.
- Εκτιμά ότι η σημερινή πολιτική που ακολουθεί η κυβέρνηση δε θα μπορέσει να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της κρίσης.
- Έχει αυξήσει τις τιμές των προϊόντων τους.
- Δεν φαίνεται πολύ αισιόδοξη για το μέλλον.
- Εκτιμούν ότι ο τζίρος της επιχείρησής τους το επόμενο εξάμηνο θα έχει μείωση.
- Υποστηρίζει ότι η σχέση τους με την τράπεζα σε σχέση με το παρελθόν έχει γίνει χειρότερη.
- Θεωρούν ότι το κράτος θα πρέπει να τις βοηθήσει ώστε να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους.
- Φαίνονται απαισιόδοξες στο αν θα υπάρξει σύντομη ανάκαμψη στην αγορά.
- Εκτιμά ότι η κρίση θα μπορέσει να αντιμετωπιστεί εάν υπάρξουν χαμηλότοκα δάνεια, μείωση του ΦΠΑ και έξοδος από την αβεβαιότητα .
- Θεωρεί ότι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε το 2015 ήταν το ασταθές οικονομικό περιβάλλον και οι μειωμένοι τζίροι.
- Δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στα μηνιαία έξοδα.
- Δεν έχει κάνει προσλήψεις την τελευταία 5ετία.
- Πιστεύει ότι τα ΜΜΕ στη χώρα μας υποβαθμίζουν την πραγματική οικονομική κατάσταση στη χώρα.
- Εκτιμά ότι οι σημαντικότερες κοινωνικές επιπτώσεις που προκάλεσαν τα νέα μέτρα στην ελληνική κοινωνία είναι η αύξηση της ανεργίας, η μείωση των μισθών, αλλά και η αύξηση του ποσοστού φτώχειας.
- Εκτιμά ότι στο μέλλον θα δημιουργηθούν ελληνικές επιχειρήσεις με έδρα ή παραγωγικές μονάδες σε άλλες χώρες, καθώς και ότι θα υπάρξει στροφή των επιχειρήσεων στην παροχή υπηρεσιών.
- Απάντησε ότι το μεταναστευτικό πρόβλημα θα επηρεάσει ακόμα περισσότερο την πτωτική πορεία της οικονομίας της Ελλάδας.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ενίσχυση των μεσαίων στρωμάτων και όσων ομάδων θεωρούνται κοινωνικά ευάλωτες.

- Αύξηση των εισοδημάτων σε συνταξιούχους, ανέργους και χαμηλόμισθους.
- Μειωμένη φορολογία.
- Μέριμνα προς τις πολύτεκνες οικογένειες.
- Αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος και μέριμνα για την παιδεία και την υγεία.

Ενίσχυση της πραγματικής οικονομίας και των Μικρο-Μεσαίων Επιχειρήσεων.

- Επικέντρωση στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.
- Αναδιάρθρωση περιοχών που επλήγησαν από την κρίση.
- Προώθηση του ΕΣΠΑ.

Μείωση της ανεργίας δίνοντας βάρος στην απασχόληση και την επιδότηση εργασίας.

- Ενίσχυση όσων επιχειρήσεων έχουν θέσεις εργασίας με κίνητρα.
- Επιδότηση για καινούργιες θέσεις εργασίας.
- Μέριμνα για την κοινωνική εργασία με πλήρη δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης για στήριξη ανέργων και απολυμένων.

Δημοσιονομική εξυγίανση και σταθερότητα.

- Εξορθολογισμό και αναδιάρθρωση των δημοσίων δαπανών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελόπουλος, Κ. (2010). *Παγκόσμια οικονομική κρίση, ουδέ κακόν αμιγές καλού*. Επιστημονικό Μάρκετινγκ, Τεύχος 56
- Βαρουφάκης, Γ., Πατώκος, Γ., Τσερκέζης, Λ., Κουτσοπέτρος, Χ. (2011). *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011, Μελέτες (Studies) / 17*, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων
- Γαλενιανός, Μ. (2014). *Η ελληνική κρίση: αίτια και επιπτώσεις*, Royal Holloway, University of London
- Εφημερίδα Καθημερινή, (2010). *Ο έλεγχος θα φέρει οδυνηρές αλλαγές – Τα γεγονότα του κρίσιμου εξαμήνου*, Αθήνα
- Ζαϊρης, Ε.Π. (2005). *Στατιστική Μεθοδολογία*, Αθήνα: Κριτική ΑΕ
- Θεοδωρόπουλος, Σ. (2006). *Εξελίξεις και προοπτικές της ευρωπαϊκής οικονομικής ολοκλήρωσης*, Αθήνα: Σταμούλης
- Κατσίκας, Δ., Καρακίτσιος, Α., Φιλίνης, Κ., Πετραλιάς, Α. (2014). *Έκθεση για το κοινωνικό προφίλ της Ελλάδας σε σχέση με τη φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την ανισότητα πριν και μετά από την εκδήλωση της κρίσης*, Παρατηρητήριο για την Κρίση
- Κολλίντζας, Τ., Ψαλιδόπουλος, Μ., Καραμούζης, Ν., Χαρδούβελης, Γ. (2009). *Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές*, Eurobank Research, Τόμος IV, Τεύχος 8
- Κότιος, Α. (2011). *Η Ελλάδα, η ΟΝΕ και η Κρίση*, Σειρά Ερευνητικών Εργασιών, 17 (1)
- Κρητικίδης, Γ. (2014). *Έκθεση του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση του 2014*, Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ
- Παπαντωνίου, Γ., Σαρδελής, Χ. (2013). *Κρίση και Προοπτικές Ανάκαμψης: Ανακεφαλαιοποίηση Τραπεζών και Χρηματοδότηση της Οικονομίας*, Κέντρο Ερευνών Προοδευτικής Πολιτικής
- Πετράκης Π.Ε. (2014). *Οι δύο πειρασμοί*, Εκδόσεις: Ζαχαρόπουλος
- Ρωσσίδης, Ι. (2013). *Εφαρμογές του επιχειρησιακού μάνατζμεντ στην ελληνική Δημόσια Διοίκηση*, Αθήνα: Σταμούλης
- Σκουτέλης Γ. (1996). *Η ανεργία: Αίτια και Λύσεις*, International Forum

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- <https://left.gr/node/65486>, 2014, 2010-2014: Τέσσερα χρόνια Μνημόνιο
- www.bankofgreece.gr/.../To%20χρονικό%20της%20μεγάλης%20κρίσης.pdf, 2014, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013, Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης
- https://el.wikibooks.org/wiki/Η_βαθιά-οικονομική_κρίση_που_μαστιάζει_την_Ελλάδα_την_τελευταία_5-ετία
- Σιάτρας, Γ., 2011, <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/32489.html>, Οι ρίζες και τα αίτια
- <https://left.gr/node/65486>, 2014, 2010-2014: Τέσσερα χρόνια Μνημόνιο
- www.bankofgreece.gr/.../To%20χρονικό%20της%20μεγάλης%20κρίσης.pdf, 2014, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013, Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης).
- Κουζής, Γ., 2012, <http://altpressfthiotida.com/to-εργασιακό=περιβάλλον-μετά-το-μνημό-2/>, Το εργασιακό περιβάλλον μετά το μνημόνιο
- Μαλλιάρη, Ν., 2015, <http://www.capital.gr/story/3092443/pos-to-2015-allaxe-ta-dedomena-gia-tis-ellinikes-trapezes>, Πώς το 2015 άλλαξε τα δεδομένα για τις ελληνικές τράπεζες
- Πόγκας, Δ., 2015, <http://www.fortunegreece.com/article/chrimatistirio-ke-krisi-apo-to-kastelorizo-eos-ta-capital-control-data-blog/>, Χρηματιστήριο και κρίση: Από το Καστελόριζο έως τα capital control)
- Καδδά, Δ., 2015 <http://www.capital.gr/story/3052409>, Σκληρά μέτρα και σαρωτικές αλλαγές στο τρίτο μνημόνιο
- skai.gr (2010), Eurostat: Στο 9,5% η ανεργία στην Ελλάδα το 2009, βρέθηκε τον Απρίλιο 2015 στη διεύθυνση: <http://www.skai.gr/news/finance/article/155145/eurostat-sto-95-i-anergia-stin-ellada-to-2009-/>
- express.gr (2011), Στο 12,5% η ανεργία στην Ελλάδα το 2010, βρέθηκε τον Απρίλιο 2015 στη διεύθυνση: http://www.express.gr/news/world/540226oz_20111124540226.php3
- forin.gr (2012) Στο 21% η ανεργία το Δεκέμβριο του 2011, βρέθηκε τον Απρίλιο 2015 στη διεύθυνση: <http://www.forin.gr/articles/article/6679/sto-21-h-anergia-to-dekembrio-tou-2011>

- kathimerini.gr (2014), Στο 27,3% έκλεισε το ποσοστό ανεργίας για το 2013, βρέθηκε τον Μάιο 2015 στη διεύθυνση:<http://www.kathimerini.gr/756826/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/sto-273-ekleise-to-pososto-anergias-gia-to-2013>
- www.tanea.gr (2014), ΕΛΣΤΑΤ: Στο 26,6% η ανεργία στην Ελλάδα στο β' τρίμηνο του 2014, βρέθηκε τον Μάιο 2015 στη διεύθυνση:<http://www.tanea.gr/news/economy/article/5160474/sto-26-6-h-anergia-sthn-ellada-sto-b-trimhno-toy-2014/>
- Μεθοδολογικές Έρευνες, 2007, <http://www.slideshare.net/dourvas/project-10107509>
- Ποσοτικές έρευνες, (n.d.), <http://www.ekke.gr/estia/Grenved/seminar3.htm>
- Ποιοτική έρευνα, 2012. Πανεπιστήμιο, http://lab.pe.uth.gr/psych/index.php?option=com_content&view=article&id=87&Itemid=245&lang=el
- Μαρής, Γ., 2010, <http://topolitiko.blogspot.gr/2010/02/blog-post.html>, Η ελληνική οικονομική κρίση και οι τρόποι αντιμετώπισής της

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

1. Πόσα άτομα εργάζονται στην εταιρεία σας με πλήρη ή μερική απασχόληση;

- 1 μέχρι 9
- 10με 49
- 50 μέχρι 250

2. Σε ποιον τομέα παραγωγής εντάσσεται η επιχείρησή σας;

- Κατασκευές
- Εμπόριο
- Υπηρεσίες
- Αγροτικά τουρισμός
- Μεταφορές
- Βιομηχανία
- Άλλο

3. Πόσα χρόνια λειτουργεί η επιχείρησή σας;

- 1 μέχρι 5
- 6 μέχρι 10
- 11 μέχρι 20
- 21 και άνω

4. Ποιο είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζετε αυτή τη στιγμή;

- Εύρεση πελατών
- Ανταγωνισμός
- Ρευστότητα
- Αδυναμία είσπραξης
- Χρηματοδότηση
- Κόστος προσωπικού

5. Κατά πόσο πιστεύετε ότι επηρεάζεστε από την οικονομική κρίση;

- Πολύ
- Μέτρια
- Λίγο
- Καθόλου

6. Ποια πιστεύετε ότι ήταν τα αίτια της οικονομικής κρίσης;

Η δημοσιονομική σπατάλη

Η διαρκής απώλεια της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της χώρας

Η συνεχής διεύρυνση του δημόσιου τομέα

Η απροσεξία των αγορών στο να επισημάνουν τη δυσμενή κατάσταση της Ελλάδας

Η ανοχή των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στις ελληνικές πρακτικές

7. Σε ποια από τις παρακάτω περιόδους παρατηρήσατε τη μεγαλύτερη μείωση στα έσοδά σας;

- 2006-2007
- 2008-2009
- 2010-2011
- 2012-2013
- 2014-2015

8. Σε ποια από τις παρακάτω περιόδους παρατηρήσατε τη μεγαλύτερη αύξηση στα έσοδά σας;

- 2006-2007
- 2008-2009
- 2010-2011
- 2012-2013
- 2014-2015

9. Σε σχέση με πέρυσι θα λέγατε ότι η οικονομική κατάσταση της επιχείρησής σας:

- Έχει βελτιωθεί
- Έχει παραμείνει η ίδια
- Έχει χειροτερέψει
- Δ.Ξ./Δ.Α.

10. Έχει αλλάξει η στρατηγική της επιχείρησής σας εξαιτίας της κρίσης;

- Ναι
- Όχι
- Ίσως
- ΔΞ/ΔΑ

11. Ποια από τις παρακάτω πολιτικές εφαρμόζει η επιχείρησή σας εξαιτίας της οικονομικής κρίσης;

- Παραγωγή ή διάθεση υψηλής ποιότητας τελικών προϊόντων
- Απολύσεις στελεχών
- Μεγαλύτερη ταχύτητα στην παράδοση των προϊόντων τους
- Κατάκτηση μεγαλύτερου μεριδίου της αγοράς
- Εξαγωγική δραστηριότητα
- Μείωση της παραγωγής τους
- Μείωση των τιμών διάθεσης των παραγόμενων προϊόντων κάτω από το κόστος παραγωγής
- Ικανοποίηση των πελατών

12. Έχει χρειαστεί μέχρι στιγμής και λόγω της κρίσης να κάνετε περικοπές στα έξοδα της επιχείρησής σας;

- Ναι
- Όχι
- ΔΞ/ΔΑ

13. Σε ποιους τομείς συγκεκριμένα έγιναν περικοπές;

- Μισθούς
- Γραφική ύλη
- Υπερωρίες
- Bonus
- Επενδύσεις

14. Πόσο πιστεύετε ότι θα αυξηθεί η ανεργία τα επόμενα χρόνια;

- 0%-20%
- 21%-30%
- 31%-50%
- 51%-70%
- Περισσότερο από 70%

15. Πιστεύετε ότι η πολιτική που ακολουθεί η σημερινή κυβέρνηση θα μπορέσει να αντιμετωπίσει τις συνέπειες από την κρίση;

- Ναι
- Όχι
- Ίσως
- ΔΓ/ΔΑ

16. Πώς διαμορφώθηκε η κατάσταση της επιχείρησή σας σε σχέση με τον κύκλο εργασιών;

Θα βελτιωθεί πολύ

Θα βελτιωθεί λίγο

Δε θα μεταβληθεί

Θα χειροτερέψει

Θα χειροτερέψει πολύ

17. Οι προμηθευτές σας έχουν μειώσει ή αυξήσει τις τιμές των προϊόντων/υπηρεσιών τους;

- Μείωση
- Αύξηση
- Τίποτε

18. Πόσο αισιόδοξος/η είστε για το μέλλον της επιχείρησής σας;

- Μέτρια
- Πολύ
- Λίγο
- Καθόλου

19. Τι εκτιμάτε από τον τζίρο της επιχείρησής σας για το επόμενο εξάμηνο;

- Αύξηση
- Μείωση
- Καμία μεταβολή
- ΔΓ/ΔΑ

20. Σε σχέση με το παρελθόν, θα λέγατε πως η σχέση με την τράπεζά σας έχει γίνει καλύτερη, χειρότερη ή παραμένει η ίδια;

- Καλύτερη
- Χειρότερη
- Παραμένει η ίδια
- ΔΞ/ΔΑ

21. Το κράτος πρέπει να βοηθήσει τις επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους;

- Ναι
- Όχι
- ΔΞ/ΔΑ

22. Πιστεύετε ότι θα υπάρξει ανάκαμψη της αγοράς;

- Ναι
- Όχι
- ΔΕ/ΔΑ

23. Με ποιο τρόπο και ποια μέτρα κατά τη δική σας άποψη πιστεύετε ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις θα ξεπεράσουν την οικονομική κρίση;

- Χαμηλότοκα δάνεια
- Μείωση ΦΠΑ
- Δανειοδότηση από τράπεζες
- Μείωση ενοικίων
- Μέσω επένδυσης στην έρευνα
- Ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης
- Έξοδο από την αβεβαιότητα
- Χαμηλές τιμές πώλησης
- Στήριξη ανέργων
- Μείωση επιτοκίων
- Μείωση του ρεύματος
- Μείωση δαπανών

24. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η επιχείρησή σας τη χρονιά που έφυγε (2015);

- Έλλειψη ρευστότητας
- Έλλειψη κεφαλαίων κίνησης
- Μειωμένοι/πτωτικοί τζίροι
- Ασταθές οικονομικό περιβάλλον
- Ψυχολογικός παράγοντες/αρνητικό κλίμα
- Ασταθές πολιτικό περιβάλλον
- Αδυναμία προσαρμογής στις νέες συνθήκες
- Αποδυνάμωση προσωπικού

25. Μπορεί η επιχείρησή σας να ανταπεξέλθει στα μηνιαία έξοδα;

- Ναι
- Όχι
- ΔΞ/ΔΑ

26. Έχετε κάνει προσλήψεις τα τελευταία 5 χρόνια;

- Ναι
- Όχι
- ΔΞ/ΔΑ

27. Θεωρείτε ότι τα ΜΜΕ στη χώρα μας:

- Παρουσιάζουν την πραγματική διάσταση της οικονομικής κρίσης
- Την υποβαθμίζουν
- Υπερβάλλουν
- ΔΞ/ΔΑ

28. Ποιες κατά τη γνώμη σας είναι οι σημαντικότερες κοινωνικές επιπτώσεις που προκάλεσαν τα νέα μέτρα στην ελληνική κοινωνία;

- Η αύξηση της ανεργίας
- Η μείωση των μισθών
- Το ποσοστό της φτώχειας
- Το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα προς το εξωτερικό
- Η απορρύθμιση του εργατικού δικαίου
- Η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων

29. Τι από τα παρακάτω πιστεύετε ότι θα συμβεί στον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων ως προς τα εργασιακά;

- Θα δημιουργηθούν ελληνικές επιχειρήσεις με έδρα ή παραγωγικές μονάδες σε άλλες χώρες
- Θα δημιουργηθούν νέοι κλάδοι δραστηριότητας και θέσεις εργασίας
- Η καινοτομία θα έχει τον πρώτο λόγο σε υπηρεσίες και προϊόντα
- Δεν θα υπάρχουν ελληνικές επιχειρήσεις αφού αυτές θα έχουν περάσει σε ξένα χέρια
- Θα υπάρχουν περισσότερες μικρές επιχειρήσεις αντί για μεγάλες
- Θα υπάρξει στροφή των επιχειρήσεων στην παροχή υπηρεσιών αλλά και μεγαλύτερη αναλογία επιχειρήσεων στην περιφέρεια

30. Τέλος, πιστεύετε ότι το προσφυγικό ζήτημα θα επηρεάσει ακόμα περισσότερο την πορεία της οικονομίας στη χώρα μας προς το χειρότερο;

- Ναι
- Όχι
- ΔΞ/ΔΑ